Hornaeus, Jöns

En sannfärdig berättelse om det för 100 år ...

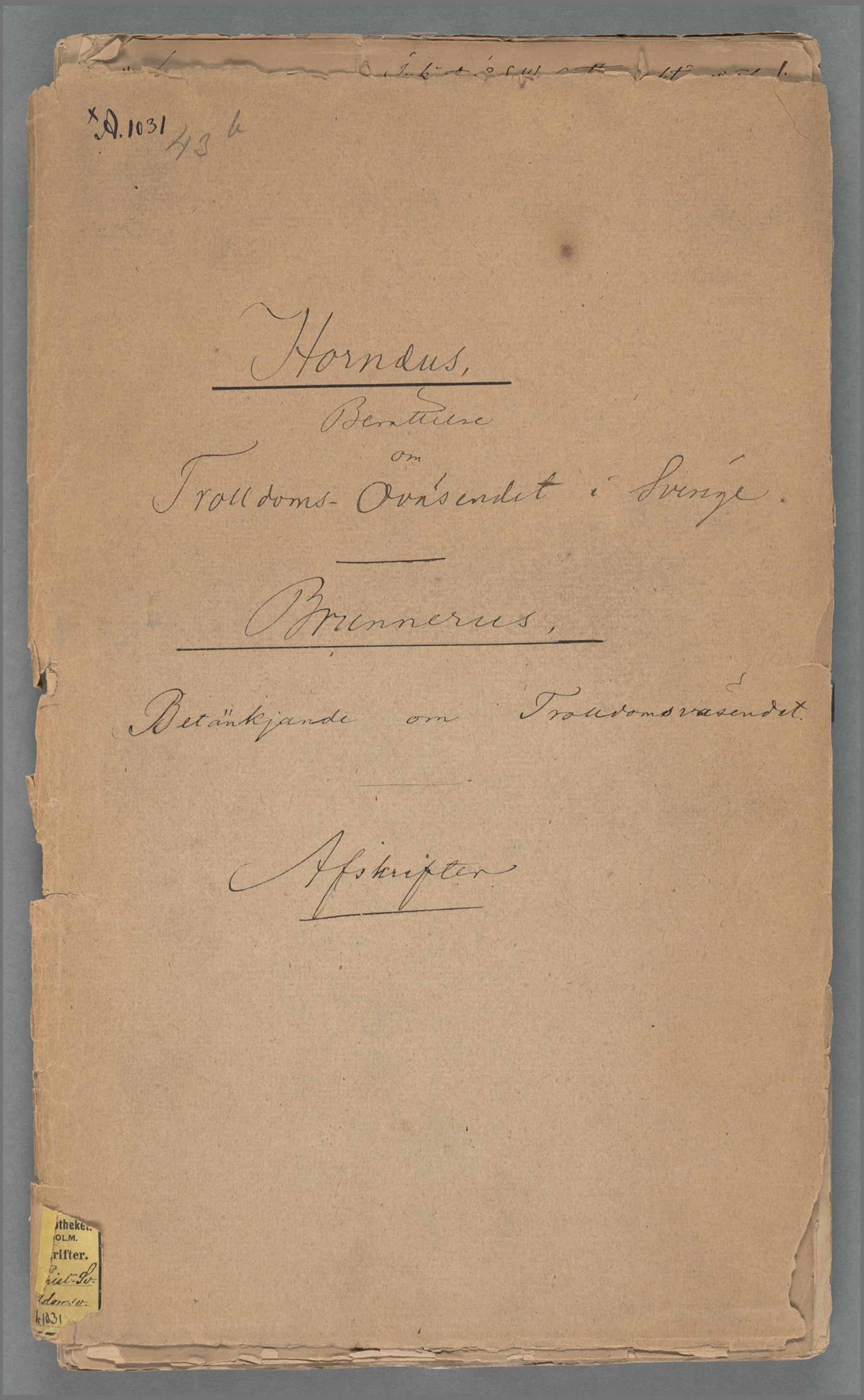

Handskrift A 1031

Tillkomstår 18--
Digitaliserad år 2015

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

×A.1031 43b

Hornæus,

Berättelse
om
Trolldoms-Oväsendet i Swerje.

Brennerus,

Betänkjande om Trolldomsväsendet.

Afskrifter

...otheket.
...OLM.
...rifter.
...rist-So...
...ldomsv...
...1031

Afskrift.

Inköpt på S. W. Gynthers auktion 18 Febr. 1874 för 5 Rdr. 20 öre.

I. N. J.

Sannfärdig Berättelse

Om det för 100 år sedan förelupna grufveliga Trulldoms-Oväsendet i Sverige, i synnerhet lämpadt efter Processen i Thorsåker och Angermanland, der bästa opplysningen funnits; jemte omständelig beskrifning om vantro, signeri, skrock, allehanda spöken &c.

till allmän nytta och tjenst välment författad

af

Jöns Hornaeus,
Comminister i Thorsåker.

Respective Gunstige Läsare!

Trettio år här förut författades följande märkvärdiga händelse i concept; det viste jag för salige Herr Prosten Eurenius, hvars vitterhet är bekant. Han ansåg Historien värdig att göras kunnig och lemnade mig till vidare skjelpreda: sin salige Faders, Herr Prosten Jacob Eurenii, egenhändiga relation om sina frestelser under trolleriet; derjemte fick jag till afskrift Kongl. Commissions-Protocollet öfver trollkäringarna &c.; hvilket den vettgirige, för andras upplysning hugade och ädelt sinnade, Häradshöfdingen Herr Carl Mauritz Björner öfversändt till Herr Prosten Eurenius, i tankan, att så uppmärksam man och Pastor, i den församling, öfver hvilken detta protocoll vore egenteligen hållit, skulle gagna sig och andra dermed. Men merbemälte Herr Prost fann, att jag redan genom åtskilliga samlade documenter, och i synnerhet lefvande vittnen, förskaffat mig omständelig underrättelse om hela förloppet af så underligit äfventyr; ty befallte han mig fortfara. I början var jag aldrig ämnat genom denna skrift blotta min enfaldighet; men när jag besinnade, att härvid kunde Guds ära förhärligas och den enfaldiga menigheten förmås till eftertanka, fann jag mig förbunden till efterlefnad. En stor del i vårt samhälle liknar fåraden, hvilken vid hastig knall eller ovanligit bracande blir illa vid och ser sig om, men straxt ger sig att nyttja sitt bete; dock äro derutinnan mera att berömma, än en del menniskor, som vid ovanliga låten och syner anmärka inga omständigheter, utan med förskräckelse hasta hem och jemte sig sätta by, land och städer i häpenhet öfver ett inte. Detta var äfven orsak till, att då vår store Monarch Konung Carl den XI genom Guds kraft utrönt Satans djuphet och tyglat honom, blef ett lugn i vårt kära Fädernesland, då hvar och en stannade i häpenhet, och så väl undersökningsmän, som hela menigheten, af förundran förgåto straxt och på färsk gerning ge förnuftig berättelse om så betydelig, rasande händelse. Deremot fylldes allas öron med orimliga sagor, som vidunder, hvilka ännu utan förnuftig granskning berättas. Den, som har tålamod genomögna Osianders Kyrkio-historia, lärer finna, att Satan mest hvart 100de år haft nya påfund att gäckas med de Christna, i synnerhet angående trolldom. År 1723 à 4 vågade han lika spel i Westerbotten med en flicka, som tjente hos Häradshöfdingen Sadelin, men blef nertystad. Sedermera har jag fått en relation

om

om några pigor i Wermeland, som voro i svårare band, men blefvo, tillika med verkmästaren, fjettrade. Månne icke ännu den illistige frestaren torde något våga? Detta har varit min drifffjäder att noga beskrifva alla skrock, vidskepelser och fåfängligheter, som ännu allmänt äga förtroende. Skriften är så nöjsam, som nyttig; derföre tror jag mig blifva gripen under armarna af dem, som samkat större insigt i så ömt ämne, hvilket långt förut bort varit påtänkt. Men intet tror jag dem, som föda sina historier på sagor; som den bekanta: om Prästehustrun i Helsingeland, hvilken gjorde sig till skata. Hon blef skuten, och hennes nyckelring föll ner, och qvinnan fanns döder i sängen, skuten. Sådant bör ingen tro; utan hoppas till min undervisning och correction så redigare intyg; under hvilket hopp lefver med största respect

S: T: Gunstige Läsarens

Ödmjuke Tjenare

Jens Hornæus.

α / w.

Herr Comministern Jöns Hornæus i Ytterlänäs Socken och Ångermanland, som varit den endaste, hvilken behållit och förvarat något af de skrifter och underrättelser om de händelser, som förelupo under de bedröfveliga åren, som voro medelst trollkäringeväsendet 1672 till 1676, har nu framlagt för allmänhetens ögon, hvad han med säkerhet samlat, så väl af sina förfäders mundteliga berättelser, hvilka af alltsammans ägde det lifligaste minne, som af sjelfva Commissions-protocollerne, samt andra publique bref och skrifter, hvilka i Auctorens historiska berättelse finnas införda. Detta torde i många delar upplysa eftertiden om sundare tankar och omdöme om rätta beskaffenheten af detta förmörkade och olyckliga tidehvarf för Nordens invånare.

Uti Journal des Savans för åren 1672 till 1676 får man läsa, att en dylik epidemisk sinnessjukdom äfven graserat i Frankrike, hvilken de derstädes, äfvensom här i Norden, började cupera med bödelsyxan; men som der funnos flere förnuftige Medici, hvilka förklarade saken på helt annat sätt och bevisle, att det vore en så kallad Choreo-Manie, som mest med drömmar och phantasier i sömnen besvärade folk, så blef olyckan för vidare halshuggning skyndsamt afböjd.

Af de vettigare personer här i Norden, som ägt mera eftertanka och uppmärksamhet, ser man ock prof och exempel, att de uppgifvit denna sak, som en qväljande passion under sömn med olyckeliga drömmar eller syner, som man finner af Lectorens Everdell berättelse, att han uppvaknat med svår svettning, illamående och likasom öfvertygelse, att han om natten blifvit bortförd till blåkulla af en sin grannequinna.

Att

Att det gifves ibland febrar, som föga kunna förmärkas af andra tecken, än att patienten längre tid qväljes med drömmar och syner, det rönte jag 1735 och 1736, då en dylik smittosam feber hemkom i födelseorten med båtsmän, då alla sjuka klagade öfver nästan lika syner och phantesier, såsom att de stundeligen sågo stugan full af dansande troll och spöken, att dessa ska föra bort den sjuke, &c., hvilket varade flera veckor under matthet, svettning, hetta och törst mer och mindre märkeliga. Huru det vill förhålla sig med in- och utvärtes sinnessjukdomar, se vi tydligen hos Maniaci, samt ansäktade och frestade, att man sällan blir varse några tydliga tecken af någon feber; dock finnas dessa sjukdomar smitta andra till systema sensuale. Jag hade en maniacus i omvårdnad, hos hvilken voro 3ne vakthafvande ynglingar, hvilka, sedan de några timmar åhört svärmandet och det förfärliga talet hos denne sjuke, började på lika sätt att känna lika tankars frambrott med oro och förskräckelse, som likväl skyndsamt blef förekommet genom tjenliga medel och föreställning. Likaledes har jag ej sällan erfarit, att samvistandet med dylika patienter flera veckor derefter medförde lika tankespel och svärmande i sinnenas verktyg.

Att likhaltiga tankegriller för åren voro en uti in- och utvärtes sinnen smittande passion under troll-käringe-tiden, som blef understödd af mörker och okunnighet, hvilka herrskade, både hos dem, som skulle rätta och leda, samt dem, som tarfvade ljus, rättelse och ledning, att med Christeligt tålamod, försiktighet, undervisning och saktmodigom anda behållas i Christi fårahjord, lärer af sistnämnde anmärkningar blifva begripligt. Man vet och intet exempel, att Satan fått närmare tillträde någon tid att här i Norden sarga, bedröfva och ängsla Christi församling så uppenbarliga, som det hände på flera sätt under detta tidehvarf, när själafienden fick framsmyga och dölja sig under detta bedröfveliga skådespel med sina lister och ränker, som Gud dock nådeligen i tid afstyrde. År 1727 upprann likasom ett nytt och till alla delar öfverensstämmande återspel af det, som redan 1672 till 1676 var förelupet, sålunda, att en piga i Piteå socken och Westerbotten började anföra sina berättelser för sina vederlikar alldeles så enliga, som skulle hon hafva hört samma läxa, hvilken uppfyllde alla Commissions-protocoller sistnämnda åren. Flere personer anklagades och ransakningar höllos deröfver. Saken blef omsider meddelt samma år Hernösands Consistorio, då Probsten Solander med öfriga Presterskapet blefvo antydde att noga i Christendomen undervisa och handhafva dessa förvillade, hvilket alfvarsamt blef efterkommet, då detta onda straxt derefter blef tystadt och upphörde. Att någon föröfvad trolldom, som man gemenligen trott mera herrska hos de Nordiska folken, varit orsaken och upphofvet till nämnda trollkäringeoväsende, kan ej af Commissionsransakningarne finnas, och nämnes endast, att någon kunnat något af de vanliga, vidskepliga läsningarne öfver vissa sjukdomar, som de ej vetat något mera med, än att de läsit sådana löjeliga formulair hvar-

hvarvid ibland Guds namn varit vidfogadt. Hvad i öfrigt om Nordens så kallade vismän är att tro har jag tillräckeliga utforskat efter min ankomst i orten som Medicus för 27 år sedan. Jag fick höra och se, att alla patienter med Chroniska sjukdomar hafva förut till största delen eftersökt och anlitat sådana förmenta vismän. Man fick afhöra alla vidskepliga, sjelftagna och bedrägeliga konster, som de velat inbilla de lika med sig sjelfva okunniga och enfaldiga ansökande. Vismannens kunskap, skick och beskaffenhet kännes af följande egenskaper: att han äger kunskap och utöfning uti alla gamla, likhetliga, och af dess patienter väl kända och efterlåmnade upptåg, gycklerier och galenskaper, som dejemte hvarjehanda vidskepliga påfund enligit vismannens egna inbillningar och fintlighet, hvilka som Orakler emottagas och utöfvas. En del vismän nyttja och till sin dålighets bemantlande en hop absurda och uppdiktade medel, som tillika, men alltid med ceremoniela vidskepelser bibringas patienten. Denne vismannen, som representerar sjelfva Oraklet, har alltid någon medhjelpare och bodbärare ifrån hvarje ort, som alltid skall följa med den ansökande till Oraklet, såsom Ordförare, hvilken ifrån patientens hemort utforskat alla omständigheter med patienten och allt det han eljest om honom kunnat förete, hvilket Ordföraren i hemlighet tolkar för Oraklet förut, då ansökanden derefter varder framsläppt, som får tillsägelse om alltsammans, jemte de öfriga bedrägliga påfund Oraklet strax finner sig uti att meddela. Nu för tiden äro desse bedragare till största delen af sig komne, sedan Herr Biskopen och Consistorium alfvarsamt affärdat Circulairer till Presterskapet att vederbörligen förekomma och afböja så väl dessa, som andra vidskepelser, hvilka vidfölja en stor del af den okunniga hopen, som genom Guds nåd både af naturens och nådens ljus mer och mer öfvervinnas och aftyna, att man ej bör förebrå Nordens folk om större trulldom och hemliga konster, än någon annan nation.

Hernösand den 24 Maj
1771.

Nils Gissler,
M: D: Lector och Ledamot
af Kongl. Vetenskaps-Academien.

I: N: J: N:

Första Capitlet
om
Anledningen och Ursprunget till det för 100 år sedan förelupna Trulldomsväsendet m. m.

§. 1.

Något öfver 90 år tillbaka var ett så bedröfveligt och jemmerligt tillstånd i Sverige, att man ej finner i några tideböcker svårare varit från hedendomens utrotande. Satan har väl tillförene ofta försökt utöfva sina illgrepp på lika sätt, men aldrig så allmänt. En grof enfaldighet bland menigheten gaf den onde första tillträdet, och kan jag säga: en gyckleaktig, fast oskyldig, moral lade grund till alltsammans. Jag kallar det moral, såvida allt skedde småningom till barnens och ungdomens undervisning, såsom till exempel: om ett barn hoppade på en fot, sades, att Satan brukade den andra till tjerntöril, att dermed afskräcka barnet från vådeligt förehafvande. Om de ock gingo bakvände, sades, att de stötte sin moder till blåkulla. Kastade de sitt vatten på öppna ställen och i folks åsyn, sades, att de oroade vittrorna eller elfvorna, och dermed ville de öfva dem att skicka sig blygsamma. När de åto, måste de icke leka med fötterna; annars sades, att de lånade den onde sina ben till trumpinnar etc. De, som voro komne till mognare år, hade andra sedereglor, såsom: ingen borde skjuta skatan, efter hon var en trollkäring, och den som skjöt, skulle blifva olycklig. Härmed ville de förekomma ungdomen, som hade lust med skytteri, att ej föröda krut och bly på en otjenlig och mindre skadelig fogel. Ungdom och andra plåga med nog hårdhet leka med huskattor, och att de, som oskyldiga och nyttiga kreatur, ej måga skadas, skrämas och retas, hotas alltid den, som katten hårdt handterar, med någon olycka, såvida katten är ett kår utaf fanen. På det sättet varnas barnen, att de ej måga rifvas och skadas af kattor. När de skola gifta sig, måste brudgummen komma sent och i mörkret, då bruden bör med ljus och faklor taga emot honom; men brudgummen bör söka utväg att dölja sig genom undanrymmning, att utröna brudens och fruntimmersfolkets ömhjertighet emot sig. Man bör ej byta om tallrikar för brud och brudgumme, att deras hushållning ej må blifva ostadig och ombytelig; ej eller bör bruden äta allt af sin tallrik, utan helt litet af hvar rätt, som är märke till insaktighet. Annars har varit i bruk, att, när bruden gått i kyrkan, har hon burit ett knyte fullt af brödskifvor, dem hon kastat öfver qvinnfolken, att bevisa sin frikostighet, fast hon sedan varit lika gifmild, som förr. När ungmor får barn, bör för all ting salt brukas i tvättevattnet; sax och tråd skall oundvikeligen läggas i vaggan under barnets hufvud, hvilka äfven böra följa barnet till och ifrån kyrkan, eller så länge det är odöpt, att intet ondt må komma öfver barnet. I början hafva sax och tråd ansetts nödiga vid det till-

fal-

Töril, rudis, tvara. Rudicula diminutivum, rörom, item Stef.

fälet vara vid hand, i fall något skulle fattas vid naflens skötsel, eller naflebandet skulle svika. Barnblöjorna måga icke rifvas, utan klippas, annars får barnet ondt för hals af väder. Första afsigten dermed har varit, att unga hustrun, som god hushållerska, ej måtte genom ovåligt slitande förlora ett dugligt stycke väf.

§. 2.

Denna enfaldiga art af sedolära är brukelig i alla verldens delar. Talmudisterna vittna, att Judarne öfverflödigt brukat den. Turkiska historierna vittna detsamma om sina landsmän. Olearius i sin Orientaliska resa intygar dylikt om Persianerne, Munsteres om Americanerna och alla hedniska nationer i gemen. Biskop Egede om Grönländingarne. Israëliterna hafva äfven låtit märka sådant i sedoläran, som en välment politique. Våra grannar rundt omkring, som mera bekanta, vilja densinnan trotsa oss. En anonymus under titul: Die gestriegelte Rocken, Philosophie, tryckt 1705 och 1706, har samlat till några 100de reglor, alla bekanta, hvilka han förmodeligen ansett för fåfängeligt skrock, hvarföre de ock i vår stadade verld böra passera, ehuru de ibland menigheten njuta än i dag ganska stor credit. Jag vill ej nämna, att folk af större villkor obetänkt blotta sin enfaldighet under mycken flåfänga. Denna enfaldiga undervisning blef mig i barndomen så hårdt af legfolk och andra intryckt, att jag på åldren haft syssla med granskningen af dess rätta begrepp. Under min mindreårighet, och medan jag stod under allas information, hade jag tillfälle utan sky dageligen inhämta allehanda, som för upplysta menniskor mera döljes, och tör jag säga, att föga företogs och uträttades, som ej grundades på vissa fåfängeliga reglor, och varda de än i dag af större delen iakttagne. Allt detta har varit af början ett prakund att med enfaldig lämpa afböja ovanor och uppmuntra till bättre skick och seder; men som ungdomen ej vetat orsakerna, utan blindvis lefvat efter föreställningar, blef det i deras sinne vissa lagar, som barn efter barn till närvarande tid, jemte ansenliga tillagar, ansett för högnödiga. Värst är, att vid alla rörelser eller allt förehafvande, som tarfvade undervisning, åberopades vittror, skogsrån, bergtroll, tomgsten &c., som af enfaldiga allmogen begripas under den osynliga församlingen, men i synnerhet ansågs Satan som harlequin i hvar lek. Härmed uträttades så mycket, att det blef intryckt i de flestas sinnen, att ej allenast djefvulen vore allestädes närvarande, utan en allkunnig ande, som sysslade med alla göromål. Följaktligen tänktes mera på att undvika hans puts, än anförtro den allrådande Guden sitt förehafvande; i synnerhet som Gud ej så ofta nämndes i den meningen, att han toge vara på alla menniskans gerningar.

§. 3.

Sedan nu Satan sub pia fraude, under sken af undervisning till dygd och ärbarhet, som en afgrundens beslagskarl, småningom förskaffat sig

sig skrämselfull högaktning, fann han utväg förvärfva sig förtroende hos de enfaldigare, som genom dagliga påminnelser om hans närvaro funno, att allt var ej så farligt; utan en del gåfvo något efter af sina stränga reglor, att pröfva hans snarstickenhet; andra åter, som, öfvertygade om, det han lät afspisa sig med ganska litet, men sågo honom deremot stjäla mycket, funno, att små skrock, öfverträdelser och vantro slogo ofta ut till liten oförtänkt lycka. Som till exempel när en köpt eller bytt ko, häst eller oxe, och de ej vilja trifvas vid gården, utan tråna efter förra stället, ropas kreaturet i örat: blif der du är, der är ingen hemma dit du ärnar. Strax går boskapen aldrig bort, utan blifver vid gården. Detta brukas allmänt ännu, ja äfven af upplysta, samvetsgranna menniskor. När en vill städja en hund, att han genast må följa sig, lägges ett stycke bröd i armgropen; att det genom svett får smak af personen, och kastas för hunden; hvilket kan hafva sin naturliga verkan, ehuru det ej alltid slår in. Jag vill ej nämna de oräkneliga många konster, som ännu öfvas, dels lärda af Zigener och oblyga landstrykare, dels af förlupna liderliga personer, af hvilka i förra mindre laggranna tider varit stor ymnighet. Dessa hafva, att vara lidna och njuta underhåll, sammanspunnit en hop orimliga konster, dem de inbillat enfaldiga vore tjenliga att vinna hvarjehanda lycka igenom. Större delen af dessa konster öfverenstämma med de förmenta Alberti Magni fåfängligheter, Portani konster eller Magia Naturali, Weckeri hemligheter samt flera dylika. Om dessa skrifter varit upphof till de vidskepelser, här föröfvas, eller ock, förenämnde Auctorer samlat sina konster af fåfängliga menniskor i äldre tider, kan jag ej visst säga; dock tror jag heldre det sednare, aldenstund större delen af dessa galenskaper varit brukeliga af urålderiga tider.

§. 4.

Som enfaldiga qvinnor äro mera benägna till förvetna försök, hafva ock dessa konster varit mera öfliga hos dem, än bland manfolken; i synnerhet, som deras göromål är att skötha visthusen med försigtighet, hvarest intet bör fattas, utan heldre ökas. Allmogens största rikedom har alltid bestått i boskap och drägtig ladugård. Kommer den i lägervall, tyckes lyckan vara förlorad. Det händer ofta, att en oförsigtig hushållerska ej förstår dela allt till tarfvelig nytta, eller efter tjenlig hushållsordning; i hvilken händelse alltid klagas öfver olyckan, och att allt svinner undan händerna. Då skylles på någon vis, den man vet sig hafva ovänskap med. Att förekomma ett i grund förderfvande öde, griper man då till närmaste eller bekanta medel. Vill boskapen ej trifvas, skylles antingen på Lappar, i fall man vet sig dem förolämpat, eller är det någon annan obekant tillfällighet, som med vissa konster måste mötas. All annor olycka är för en matmoder ej så olidelig, som när den faller på kalfvar, smör och mjölk, hvilken olycka vill utmärka en oöfvad hushållerska. I början vid så svår omständighet har alltid någon kris i grannskapet orsaken, då väl brukas några små grepp att stjäla sin lycka igen. Nu för tiden brukas mest lite till de så kallade visman, eller tidigt kringstrykande signerskor. I fortiden var det vanligt strax gripa till sin konst, som all-

allmänt lärdes af moder, mormoder eller andra, och var snart ingen konst-
lös, utan hvar och en visste, som ordspråket lyder, förvara sitt. När twenne star-
ka täflade i den saken, måste de med allvare gripa sig an, som de än visste, att
det rörde sjelfva Christendomen. Härvid fann Satan sitt nöje, som väl visste ga-
lonera sig till större behag. Han hade utväg att genom andra upptäcka nya
konster å båda sidor, dem han till sjelfva idkarens förundran gaf kraft af
verkan. Ändteligen uppfanns den fördömeliga vetenskapen att förfärdiga Baran
eller bäraren; hvilken konst några få af de enfaldigaste utöfvade: och den som
af en sådan var ägare, honom tröt aldrig lyckan efter egen mening; ehuru en
sådan sällan hade mera, utan ofta mindre än andra. Denna Baran skulle
väl skötas och fördras. Genom detta påfund kom det så långt, att vissa
dagar iakttogos, på hvilka detta djefvulsfostret högtidligare mätredas skulle.

2^dra^ Capitlet.

Om Förvirrings-Anden och den så kallade Änglakammaren.

§. 1.

När nu den onde anden kommit dem så långt i vantron, rustade
han ut en spiritum vertiginis eller förvirrings-ande, som under drömmar
föreställde dem något behagligt, och såsom om de skulle bivista de här-
ligaste gästabud. Derföre ställde sig Satan i början i Ljusens Ängels
liknelse, och fattades icke under alla nöjen de behagligaste samtal, och
i synnerhet om den högst begärliga lyckan; tills de alla bisollo, till stör-
re lyckas ernående, att offra honom en ringa del af smör. Det bru-
kas ännu af några att afsätta en viss del allahanda matvaror, i syn-
nerhet af det, som tillredes åt Jul, Påsk, Pingest, eller andra utmärkta
högtider. Till hvilkens tjenst eller nytta det sker, vet jag ej med viss-
het, och kan väl hända de vetat ej sjelfva, som efter gammal vana
det göra. Qvinnorna, kan hända, märkte väl bedrägeriet; men det drömaktiga
nöjet, som de åtnjöto, förekom dem icke allenast behagligt, utan och mindre far-
ligt, så vida de i början väl visste, att det ej var verkeligt: ty höllo de,
som enfaldiga, för godt, hvad dem under vanvett så hjerteligen fägnade,
helst efter de voro ganska litet grundade i sin Christendom. Härmed ro-
ade sig Satan en tid och afbidade tillfälle att bättre spela sin rôle.
Emedlertid började han småningom i deras förvirrade sinnen visa sig
i obehagligare skapnader, ja ofta näpsa och aga dem, som en herre
sitt tjenstefolk; men likafullt hade deras välbehag för det diktade nö-
jet öfverhögten. Innan mörkrens förste kom så långt, lekade han en
ganska lång tid; ty ifrån det den enfaldiga redan omtalta Sedoläran
blef helt förvänd i skrock, och dess första välmenta afsigt blef platt
obegriplig, gick det ut flera mannaminnen. Innan och den lede anden
vågade utströ och hos dem plantera några grofva vidskepelser, drogs äfven en
lång tid ut, och således ännu en tid, innan han vågade tillsända dem vil-

lo-

loandan och ändteligen visa sig sjelf.

§. 2.

Förra Seculum vid pass 1670 och något för (Happelius i Kam-
Krönikan nämner dem, som för trolldom blifvit rättade i Tyskland
1650. &c.) då började Satan drifva sin sak till fullkomligt slut, helst
efter han märkte sig blifva hindrad genom Kongl. Maj:ts öma vårdnad
om allmänhetens idkeliga öfvande i Christendoms-kunskaper. Öfverheten
befallte presterna i gemen nyttja den fridliga och af Gud gåfvor ömniga
tiden till allas och i synnerhet ungdomens grundliga underwisning i
salighetskunskapen. Denna nyttiga själavård fanns så mycket högnödigare,
som hittils blott en ibland hundrade kunde läsa i bok, och ganska
få kunde ens otydligt göra beskied för sina Christendoms-stycken. Ungdomen
lefde den tiden i ganska stort sjelfsvåld, så att drängar af 16, 18 och 20 år ha-
de aldrig skor hela vintern igenom, och således kommo hvarken till kyrka
eller arbete; hvilket allt lefvande vittnen intyga än i dag, och likna den
vid en gyllene tid. Men församlingens lärare, som uppmuntrade af förr om-
talta höga befallning, började under denna sjelfsvåldiga tiden med allvare
drifva barnaläran hos de manvuxna, men sysslolösa, barnen, en sak, som
förmodeligen alldeles hindrade Satans afsigter; Nu började den krokiga ormen
en ny lek, i det, sedan han förvärfvat fullt förtroende hos qvinnorna, han
genom villoandan inbillade dem ett hushållsgrepp, att, i stället för den
kostsamma smörskatten, skulle de föra barn med sig. Med smörskatten för-
stås den del af matvaror, som de vanvettiga till lycklig hushållning
afsatte till tompten. Här må ingen tro, att hvarken qvinnorna eller
barnen fördes till helfvetet, utan det var allt en dröm och af Satan
diktadt gyckelverk, ehuru dessa helfvetesfärder troddes af alla, och äfven
vidgickts af dem, som voro med i den skjutsen. Den onde gick här-
med så konstigt om, att de skarpsinnigaste och höglärde bestyrkte
denna förmenta sanningen; hvilket, utom oräkneliga andra, salig Herr
Prosten Jacob Eurenius af egen erfarenhet vittnar, som af vidfogade rela-
tion tydliga synes. På det nu den onde anden skulle så mycket tyd-
ligare inbilla eller röra barnen med samma villoanda, höll han så-
dant samråd mödrarna och barnen emellan i sömnen, hvilkas tan-
kar borde vara öfverensstämmande, att göra gyckleriet så mycket tro-
värdigare, hvilket ock vann sitt förderfveliga ändamål. Dels ville den
onde anden hindra barnen därigenom, eller betaga dem behag för öf-
ning i Christendomen, dels hade han afsigt på att platt förstöra Chri-
stendomen, sedan de som tillväxande telningar, hvilka verlden tillträda
skulle, voro stadde i mörkret, då deras efterkommande intet ljus vidare
kunde förvänta. Om den Påfviska religionen, som, full af skrock och
fabel, liknar den ondes Philosophie, haft bestånd, hade han ej behöft
så stort besvär; men den välsignade Reformationen gaf honom mycket

att

att syssla, i synnerhet, som den i dessa tider utbredde sin rätta flamm och klara låga.

§. 3.

Nu började Presterna med allvare sköta sitt ombetrodda godt; ungdomen måste visa sig i församlingen, hvartill fordrades böcker och kläder. Sedan de blefvo klädde, kunde de äfven följa föräldrarne till bröllopp, barnsöl, Jul-gästabud och andra samqväm. Så nöjsamt, som det förefoll att vara i gästabud, så tungt blef dem att syssla med boken vid hemkomsten. Gästabudsroligheterna hade så intagit deras sinnen, att det blef dem en jemn åtanka om dagen och behaglig dröm om natterna, då den orene anden hade godt tillfälle att ingjuta sällsamma förnöjligheter. Kyrkan och Gudstjensten, som ovanligt, förekom dem äfven besynnerlig; ty började de af mindre år hålla sina sammankomster, då den ene var prest, den andre klockare och de öfrige åhörare. Der var brud och brudgumme, der döptes barn, som voro inlindade i strån, kappar och merendels kattungar. De buro tillsammen brödbitar och andra små matvaror, redde till bröllopp, sutto till bords och sysslade sedan, som barnen ännu oskyldigt göra, med allehanda hushållning. Fattiga värnlösa barn, som i brist af kläder och undervisning vrakkte omkring, sällade sig undertiden till dessa barna-synagoger. Tvenne sådana tiggaregossar ifrån Nordingrå, den ene af 16, den andre af 18 års ålder, gåfvo sig i barnens sällskap, och som de icke allenast voro af mognare begrepp, utan ock genom omkringvrakkande hade inhämtat allehanda sagor, berättelser och påfund, var ej underligt, att de för andra kunde med större smak förrätta lärosysslan. Deraf blef ymnigare tillopp af större och mindre barn till vissa rum, der de i någon stuga hade frihet att för sig sjelfva utöfva sina lustbarheter. Predikanten ställde sig merendels bakom ett täcke i en vrå, eller bakom sänggardinen, att han, som snart fullväxt, ej måtte hindra sina späde åhörares förtroende, erinrandes sig ej obilligt domare-reglan: Hvar är sin vederdes, eller jemnåldriges vän. Att öka sitt förtroende och högaktning samt njuta underhåll, vinnlade sig denne spitsfundige predikanten på det högsta om att stadfästa sin lärdom med tecken och underverk, bestående i allehanda små bilder, efter åtskillig liknelse, dem han bakom gardinen eller på sängkransen gycklade med jemte hvarjehanda skuggeverk, hvarunder han hade mycket att säga med åskådarnes högsta nöje och förundran. Häraf blefvo barnen så intagne, att de sökte i möjeligaste måtto tillfälle att vara tillsamman, och ingen dag gick forbi, på hvilken de icke roades på detta sättet.

§. 4.

Ändteligen kom det så långt, att deras prest, under det han hade nödigt samla födan och andra nödtorftigheter, var frånvarande, och barnen ej mindre hade sina sammankomster, infann den orene anden sig att bekläda prestens syssla. Barnen hade ingen misstanka, såvida att ökade de sina lustbarheter, hvilka märkeligen med tidigare opptog ökades, som att besog dem tillfälle se eller fråga efter uppkoffmannen. Detta varade en tid, tills sjelfva deras förra prest blef äfven en undersam åskådare och uppmärksam lärjunge. Denne, som icke kunde föreställa sig något ondt, i synnerhet som han mycket ehuru otydligt, talte om Gud, himmelska och andra vigtiga saker; ty föll deras förra prest på den tanken, att det vore en engel, det ock barnen lätteligen med glädje bifollo, och fick således deras samqvemsplats

se-

sedermera och framgent namn af änglakammare. De omtalte Nordingrå gos-
sar eller drängar kommo, den ena till Själevads Socken och den andra till
Arnäs, der de första och namnkunnigaste änglakammare anmärkas hafva varit.
På begge ställen var ymnighet af ungdom och tidiga barnasammankomster. Beg-
ge voro kätiga piltar, och fattades icke hos dem påfund, hvarigenom de ovetandes
blefvo den lede andens timliga verktyg. Alltsammans ansågs i början för barnalek
och så mycket ostraffbarare, som de i förstone roade sig med sjungande af nå-
gon vers eller visa, som de lärt; sedan predikades någon bön, nu af den ene,
nu af en annan, efter som de voro skickelige. Deraf hände, att barnen af hvar-
andra ofta lärde vackra böner, som en del föräldrar sjelfva ej hade sig bekan-
ta. Men när den så kallade ängelen antogs läro-ämbetett, mumlade han väl för
dem i förstone några otydeliga, ibland ovanliga böner; men till slut blef alltsam-
mans gyckleri, dock med barnens obeskrifveliga välbehag, så att de sällan, eller
aldrig kunde afhållas från hans umgänge. Han förkunnade ock dem en hop
förborgade hemligheter och bedrifter, som de androm till förundran berättade.
Sådant gaf föräldrarne och andre uppmärksammare tankar; de undersökte små-
ningom tillståndet och funno ormen i busken. Ändteligen fingo Presterna un-
derrättelse om denna allvarsamma barnalek; ty begaf Prosten i Själevad sig
att besöka ängelkammaren. Under vägen visste ängelen att berätta för si-
na åhörare Hr Prosten Bolins tillkomst, den barnen så mycket frimo-
digare afvaktade, som de inbillade sig kunna öfvertyga honom om större
andaktighetsiver, än han af dem borde vänta. Efter Herr Prostens an-
komst, och sedan han någorlunda underrättat sig om tillståndet, frågades efter
ängelen, som barnen enhälligt berättade vara bakom täcket i vrån vid spi-
selen. Prosten öppnade täcket, men såg intet. Barnen påstodo enhälligt, att
han för dem synbar vore der, och likasom högmodades öfver det Prosten ej
var värdig se den de dageligen hade frihet umgås med. Prosten befallte änd-
teligen i den Heliga Trefaldighetens namn, att om der något vore, skulle det
visa sig; då han fick se såsom en rök, eller skugga af en menniskohamn,
den han under andelig styrka befallte genast packa sig till sitt rum
och aldrig mera understå sig nära barnen. Anden aftynades småningom,
vek af och kom ej vidare åter. Sedan gafs befallning till föräldrar och
anhörige att med allvare afstänga barnen från så misstänkta samman-
komster. Barnen sökte väl sedan med flit att träffa den behagelige
läraren, men fögäfves; hvaröfver de, såsom alldeles tröstlösa, en tid sörj-
de.

§. 5.

På samma sätt skedde ock i Arnäs, der Kyrkoherden likaledes
besökte den sockens änglakammare. Han fick ock se den förskapade ljusens
ängel, dock i härligare anseende, som ses af bifogade sal. Herr Lector Ew-
renii relation. Merbenämnde Nordingrå drängar ombytade ock härigenom si-
na ämbeten och blefvo föranlåtne genom kringstrykande sig vidare nä-
ra. Emedertid hade de af mörksens ängel, efter de af mognare år kun-
de bättre fatta, lärt några småkonster, såsom att mjölka pinnar, stickor och

knif-

var &c., så att, när de slogo knifven eller pinnan i väggen, kunde de mjölka kor, får och andra kreatur efter anvisning, tills sjelfva blodet följde med, och när de fingo tillstädjelse, mjölkade de tills kreaturet störtade, hvaraf de ofta viste prof och skadade sina missgynnare. Cammareraren Blank lät dem i Hamnar inför Commissionen göra prof på en tacka i fårhuset, den de genom en knif, slagen i tingssalsväggen, mjölkade till döds. De skrodo äfven af, att de genom ett visst tecken i folkens ansigten kunde se, hvem som var trollpacka och höll samqvam i helfvetet, eller ej; som dock var falskt, hvilket på mångfaldigt sätt kan bevisas. För korthetens skull vill jag endast följande anföra: När Commissionen sattes, skulle de så kallade trollgossarne vid kyrkodörren angifva alla, som voro i helfvetet märkte eller ej. Ibland andra, som undergingo denna trollmönstringen, var äfven min farmoder, den tiden Capellans-hustrun, en lång, mager gumma, och efter den tidens art slätt rustad, som en bondehustru. En af trollgossarne strök opp hennes lärofts-hatt, eller hufva, och sade henne vara tecknad; men gumman teckade honom igen med en rätt allvarsam örfil, så att gossen stöp i backen. Då han ändteligen rättat sig, frågade han, hvem som vore så tunghändt. När han märkte, det var Prestehustrun, och i synnerhet den af trollgossarne bekanta stränga Herr Larses hustru, resolverades om, och trollgossen sade sig sett miste; då gumman ej allenast undvek döden, utan ock slapp plikta för skegsmål, sabbatsbrott och kyrkofrid.

Trollgossarne läto ofta afmuta sig med skänker af dem, som voro enfaldiga och ej, som andra, trodde saken blifva mindre betydande. Dock blefvo desse menniskor kallade troll- eller visgossar härigenom namnkunnige. En del voro dem rädde, andra åter betjente sig af dem att få upplysning i några ärender; i synnerhet blefvo de brukade vid Kongl. Commissionen, såsom oemotsägeliga, trovärdiga vittnen, att namngifva och utmärka dem, som voro trollkäringar.

Så vidt, som desse gossar hunno, inrättades ängelkamrar, och var det, snart sagdt, en i hvar by, ty der trollgossen varit en gång, fann man genast samling af barn, som sedermera hade fullt nöje af ängeln. Folket blef allmänt villrådigt, och presterna bekymrade, som lätteligen kunnat dämpa allt i tid, om de allenast betagit barnen deras fria sammanlopp; men blefvo öfvertalte af trollgossarne: att större delen qvinnor slutit förbund med Satan och hade hvar natt samfund i helfvetet, hvilket äfven barnen enfaldigt samtyckte, ehuru minsta delen af dem kunde förklara åtskillnaden emellan himmelen och deras ängelkammare, helfvetet och ett gästabod, eller bröllopp. Presterna brunno af nit, enligt sin ämbetesplikt, och togo i så förvirradt och svårt utseende tillstånd, saken, som den för ögonen var. Oron ökades dageligen genom nya intygelser af allmogen: att hela landet hotades af förödelsens styggelse, som ock väl var sannt, emedan den onde kastat allom stoft i ögonen.

Märkeligt var ock det att samma tid infölle ovanliga missväxt-år och en gräselig svår och dyr tid, hvilket allt skylldes på trollkäringarna, som, efter barnens och trollgossarnes berättelser, dageligen i helfvetet förbannade, bland annat, allt, som växte på jorden. Här bör iakttagas, att barnens vittnesbord

blef

blef sådant, förutan annat, för att hämnas den oförrätt, de tycktes lida genom det del med hugg och slag drefvos ifrån den nöjsamma ängelkammaren; hvilket af obetänktee personer skedde mera med bannskap och svordom, än än anständigare åtbörder. Denna svåra tiden blef ett mera drifvande medel än allt annat till att samtel-presterna, med allmogens bifall, angåfvo saken på högvederbörlig ort. Den onde anden hade ej mindre på listiga sätt anlagt sin plan på andra orter i riket, från hvilka äfven inkommo dylika berättelser, i det närmaste öfverensstämmande. Den hulda öfverheten ansåg för rättvist och högnödigt att förordna en Commission, då väl en alfvarsam, men oförsigtig ransakning företogs, som utan sinnesrörelse ej kan åskådas. Emedertid påbjöds en general bot- och bönedag emot trolldom i Sverige den 20 Febr. 1670, jemte en besynnerlig bön, som under hela trolldomstiden lästes på predikstolarne. Samma år den 30 Mars brändes 30 qvinnor, androm till skräck, berättar Hasselius i Kärn-Crönikan. Processen började på det sättet: Så snart Commissions-ledamöterne voro komne i socknen ställdes en Notarius och ofvannämnde trollgossar utanför kyrkodörren, då trollgossarne angåfvo dem för trollkäringar, som de föregåfvo vara tecknade, hvilka strax annoterades och ställdes på ena sidan om vägen, men de fria på den andra. De annoterade blefvo då citerade, eller tillsagde, att dagen derefter inställa sig inför Commissionen. Ifrån den dagen fingo de, som blefvo brottslige dömde, aldrig komma till sina barn eller hemvist. De numera bekanta trollgossarne voro både angifvare och första tillförlitliga vittnen, efter hvilkas berättelser de angifne befalltes bekänna. Nekades, så provocerades opartiska vittnen, hvilka merändels voro barn af 10, 8, 6, 5 år. Der äldre vittnen voro af 12 till 14 år, var ingen förbön; men ville den anklagade efter dessa vittnen ej bekänna, skalldes vissa andra vittnen eller käringar, som alltid nämnes i protocollet för complices, eller de som af början låtit sig öfvertygas och bekänt. Dessa följde sedan med öfver hela landet, som högst tillförliteliga vittnen, efter de redan lefde under beredelse och voro nöjda att dö. Sådana ritiska, men stockblinda gummor voro mest utåldriga, fattiga, föraktade menniskor, som låtit öfvertala sig till bekännelse derigenom, att de fingo begrafvas i kyrkogården, hvilket de ansågo för största lycksalighet; dock måste de med hopen följa på bålet. Begrafning i kyrkogården anses ännu för säker salighet, ehuru vederstyggelig så hefnaden, som dödsättet vant. Barnen vittnade mesta delen af fåkunnighet, dels öfvertalte af sina fäder och andra, som voro nöjda med deras hustrurs öfvertygande, alldenstund Satan, snart sagdt, utsläckt all naturlig kärlek, såsom Clerdiets och allmogens bref, så till Kongl. Maj:tt som Herr Gouverneuren, tydligen utvisar, hvaruti man utbedes, att den stora mängden af trollkäringar ogerast måtte exequeras och utrotas; annars vore bättre aflifva alla barn, förr än de samteligen lära samma kätteri. Vidare om den platt förkolnade kärleken kan väl synas af denna förunderliga processens ömkeliga utgång, hvarom säkra personer, som allt åskådat och upplefvat till för ett par år sedan, ofta med suck och tårar talat. Dels voro barnen förskräckta af Commissions-Ledamöternas ovanliga uppförande och hårda tilltal, så att de på det de desto snarare måtte entle-

ledigas, sade i häpnad mera än de visste. Ändteligen blefvo de allmänt så illa
handterade, att de, till undvikande af lifs och helsas förlust, berättade det som al-
drig händt eller skett. Presterna af blindt nit voro de svåraste drifsjädrar. Både
Kyrkoherden och Capellanen här i socknen voro erkände för lärde och skickelige
prestmän; men deras ifver nekade dem nyttja billig eftertanka. Jag är de salige
fädernes efterlägg; men att ej dölja sanningen, måste jag här blotta deras mensk-
liga svagheter, hvilka af opartiske och uppmärksamma sinnen billigt ursäktas,
när man öfverväger, att allmänheten under den förvirrade tiden råkat uti kraf-
tig villfarelse. En hustru i Hola by och Thorsåker släppte sin boskap ut, och
den kom in i preste-åkern. Kyrkoherden gaf hustrun straxt an för trollkä-
ring. Hon öfvertygades, dömdes och dödades. Det är visst, hon erkände sig va-
ra i trollkäringars sällskap; men i den afsigt, att hon dess förr skulle slippa
Commissionen och få komma hem till sina många små barn, efter hon som
andra, aldrig trodde, att någon skulle dömas till döden. På sådant sätt blefvo
många genom hot och illvilja angrepne, dömde och exequerade.

Capellanen hade att skyssla med barnen, som vittna skulle. Han hade be-
röm för god ordningsman, och hade således stort anseende i församlingen; men
han utöfvade sina berömliga egenskaper med större stränghet, än vara borde,
så att än i dag tala de, som i hans tid lefde, om, att de hade en fasa för
att gå förbi hans gård, och sökte således utväg att gå skogledes. Mång ung-
dom hade så snart gått till döden, som till examen, efter der ej allenast
på gamla modet vankade skarpa hotelser, utan äfven örfilar och andra
straff. Denne ordningsmannen var genom sin närvaro vid Commissionen
mäktig med minsta åtal bringa barnen att säga allt hvad, ja mera än,
de visste; men var det ej tillräckligt, lät han piska dem. Ville de än-
nu icke vittna på sina närmaste, lät han hugga hål på isen, slog
ett tog om deras lif och, under föregifvande att dränka, stoppade dem
under. Den, som spädare var och mindre tålde, stoppade han i bakugnen,
lade halm och ris utanföre och tände eld på, såsom att vilja bränna opp
dem &c. Jag minns en del af dessa vittnen, som genom slika hårda med-
farter voro helslösa i all sin tid. Häraf kan väl slutas, att det ej var
underligt, om barnen till slut bekände det de ej visste; och tillspordes de,
hvarföre de så länge tegat med sanningen då svarades: mor gaf mig
smörgås, att jag skulle tiga; ty jag är försäkrad, att en smörgås under så
dyr tid var kraftigare medel hos de usla barnen att uppväcka na-
turligt förtroende emot moder och syskon i så ömt tillfälle, än en kan-
na brännvin i vår tid. När man skärskådar sjelfva vittnesmålen efter
protocollen, skulle man snart falla i den tanken, att sysslomännerna eller
de, som saken profva skulle, haft mindre begrepp, så framt man icke
vore öfvertygad, att den helfvetes draken såsom mest utgjöt sitt förgift och
med fördomelsens opium insöfde många.

3dje Capitlet

Om vittnesbörder, som i Protocollerna finnas, och deras granskning.

Jag vill ställa några vittnesbörder, såsom de i protocollen finnas, under
förnuftig granskning, då en hvar lärer finna, att jag ej felar i min mening.
1) Frågades: Är du sjelf med i helfvetet? Derpå svarades: ja.

Jag har sagt, att sedan barnen fingo kläder, njöto de af frihet att föl-
ja

ja till gästabod, der de sågo mycket ovanligt, hörde mycket underligt och, bland annat, fingo smaka det undergörande brännvinet. Sorl, oro, öfverflödig spis med mera förstörde barnens, stör och hända de svaga qvinnors, sinnen. Vid hemkomsten satt sorlet i hufvudet och de ovanliga lustbarheterna i hjernan hela långa tiden. Oredighetenes anda tog då tiden i akt och igenom det tjocka förvärfvade blodet förstörde de förra menlösa och fria tankesätten. Emedertid var frågan af examinatores icke obillig, i anseende till göromålet och tillfället.

2) Frågades: huru kom du dit? Derpå svarades: jag red på en ko, häst, fadermoder, eller annan person, men mest på käppar.

Att barn undertiden roa sig med att rida på kor, bockar och hundar, men helst käppar, är bekant. Sådana dragare eller ridhästar tycktes dem nu i hastighet vara tjenligast nämna i en så underlig färd. Förutan det barn tycka mycket om att af en annan blifva burna på ryggen; derföre nämnes ofta menniskor ibland deras så kallade fordenskap.

3) Frågades: hvem som tillredde hästen, eller fordenskapen, och var deras skjutsbonde eller förare? Då skylldes först på de förtroligaste och närmaste, eller någon, som de ridit eller åkat hos, till och ifrån gästabudet; men de, som kunde märka, att processen hade obehagligt afseende, skyllde alltid på någon ful, obehaglig käring, eller dem de ej hade särdeles förtroende till.

4) Vidare frågades: hvad konst de brukade, att fordenskapen kom så fort, och det igenom luften, såsom allmänt berättades? Derpå svarades, att modren, systern, pigan eller någon annan käring, hade ett horn, hvarutur de smorde fordenskapen. Härvid bör märkas, att den tiden kommo de nu brukeliga hjul eller spinnrockar i bruk. Tillförene brukades slända och de så kallade långrockar. På skrufven hängde så väl då, som nu, ett oxe- eller kohorn, i hvilket förvarades en fetma, kokt af boskapsfötter, som allmänt kallas klöfsfett. Detta brukas till rocksmörja. När nu barnen frågade, hvartill detta hornet och smörjan tjente, svarades, att rocken, deraf smord, skulle gå fort, visandes äfven genom trampande prof af dess qvickhet. Således tyckte sig barnen finna god konst, när de berättade, att deras fordenskaper blefvo kringsotade af smörjan i hornet; ty sades och allmänt, att den-

Obs. kring = snabb

na smörjan kokades af de barn, som föddes i Blåkulla och sågo ut, som boskapsfötter. Likaledes talas om en nål, som följer med hornet, hvilken tjente till att öppna all ting med. Spinnerskor bruka merändels en krok af messing eller ståltråd, den de genom rullelyckan framtaga tråden med, när den under tiden går af. Denna nålen sitter fästad vid rocken, hvaraf barnen tagit tillfälle säga henne tjena till att öppna all ting.

5) Frågades, hvad väg de foro? Svarades: öfver kyrkotaket eller något bekant berg.

Det är, ty värr, mera än bekant, att enfaldiga menigheten håller före, att kyrkor äro mest spökeboningar, hvilket äfven härflyter af den i början omtalta sedoläran, att barn skulle afskräckas från klifvande på kyrkotaket, efter merändels vid alla kyrkor stå stegar till nödig reparation. Under denna moral begripes ock, att trollkäringarna mest hvilade på kyrkokammen, samt under hvilan skrapade klockorna, att skräma barnen

nen ifrån klifvande i klockstapeln. Likaledes sade de sig alltid fara öfver
namnkunniga berg, efter allmänt föregifves och verkeligen tros, att alla berg ä-
ro fulla af troll, hvilka understundom intaga folk, som dock har ingen annan
grund, än den ofta nämnda grofva moralen.

6) Frågades, hvarest de tyckts sig stanna? Derpå svarades af de fleste:
i helfvetet; men en del, som voro hemma i spöke-geographien, sade sig
stanna i Tröllhim. Härvid märkes, att Thronhem i Norrige allmänt
af bonden kallas Trollhem, och tros här en gammal dikt, som skulle S: O-
lof der med bergtrolls hjelp hafva uppbyggt Domkyrkan, under det villkor, att,
när arbetet vore färdigt, skulle S: Olof ge dem sol och måne; men om han kun-
de gissa på de tre mästares namn, som hade uppsigt öfver de andre arbetar-
ne, skulle S: Olof njuta arbetet för intet. När nu arbetet, som gick ganska
fort, började lida till slut, blef S: Olof ängslig öfver sitt löfte, gick således
bekymrad bort till berget, der de hade sin boning, att lystra efter någon
upplysning, hvarest han omsider fick höra en trollqvinna sjunga för bar-
nen: "Wissel och en Fogelhamn, och en Äppelkäre, skola rätt nu komma
fram med båd' sol och måne". S: Olof, som derigenom fick höra Mästare-
nas namn, gick med glädje hem, och vid ankomsten höll den ypperste
mästaren på att fästa spiran till stora tornet, hvilken frågade S: Olof:
"sitter spiran rätt?" Ja, svarade Olof; tack nu Wisel, Fogelhamn, äfven Äppel-
käre; I hafven gjort, som käcke män; jag har sol och månen. Öfver detta
blefvo bergtrollen så modfälte, att de alla förvandlades i sten, och sitta
än i dag på kyrkotaket, hvar i sin ställning, och med de verktyg,
han hade; den ene yxa, den andre hammare, den tredje såg, &c. Barnen, som
detta hört, tyckte der vara likast till sammelplats.

7) Vidare, och på tillfrågan, huru der såg ut? svarades: der var oändeligen
grannt och ganska ljust, som meradels bör vara på gästabud och bröllopp.

8) När det frågades, hvem der var tillstädes?, var svaret, såsom de mindes,
denna, eller andra i grannskapet; den ena dagen den, en annan vid annat
tillfälle, eftersom dem oredigt föll i minnet, men alltid sätt den onde främst,
och det var Presten, deras afsagda fiende, för hvilken alla käringar måste krusa,
9) niga och handslå. När det frågades, hvad der uträttades, var svaret tydeligt: äta,
dricka och dansa, hvilket nogsamt förklarar sig sjelft, efter det är ett göromål,
som vid alla samqväm förehafves.

10) På tillfrågan, hvad hvars och ens enskilda syssla var, svarades: somli-
ga dukade bordet, en del bar fram mat, andra skuro sönder bröd, en del gjor-
de korfvar, somliga tvättade diskar &c. Ibland manfolken var den ene spel-
man, den andre slog i dricka, somliga gingo af och an på golfvet; men alla
dansade; alltsammans helt lika med de öfver allt brukeliga bonde-bröllopp.

11) En ibland de vigtigaste frågor var, om de ej sågo dem förehafva något förarg-
ligt eller vederstyggligt; hvarpå barnen intet kunde svara, såvida de ej förstodo
frågan; ty ställdes den alltid på det sättet: Såg du icke, om N. N. bolade med
Satan? Dertill svarades: jo, hon gick under bordet. Detta svaret tyckes mig
hafva kunnat röra den enfaldigaste till upplysning af vittnens oskicklighet,
mycket mera öfvervarande Prester och undersökningsmän. Bola är en för
barnen obekant terminus, ett ord, som de aldrig hört; ty mente de, det skul-
le

le betyda gå under bordet, som barnen ofta göra, när de springa efter katter
&c.
12) Frågades, hvem bolades med? Svar: med den fula under bordet, och den såg
ut, som en svart hund; ett svar, som äfven bort ennra vederbörande om vithe-
nas oskicklighet och deras egen förmörkelse. Det är intet kreatur barnom be-
kant, för hvilket de mera rädas, än en svart hund. Sådana äro ej eller säll-
synta vid bröloppen. Det är ock ingom obekant, det hundar brukas öfver allt
att skrämma barn med; derföre tycktes dem ingen näst presten vara fulare
i hela laget.
13) Frågades, hvad barnen hade för nöje i helfvetet, svarades: som de mest
voro vane vid. Var det en borgareson, fick han skepp, borgaredottren kram-
bod och pengar; prestedottren åker, hus och boskap; bondebarn: fölsungar, lamb,
killingar och kalfvar; men allesamman voro gifta och hade många hustrur el-
ler män, hvilket deraf härflöt, att så väl då, som i vår tid, vid samman-
komster af brölopp &c. paras barnen tillhopa af föräldrarne, då de frågas:
vill du blifva min måg, eller sonhustru? Vill du ha den till man, eller den
flickan till brud? då barnen svara: ja. Jag har ofta märkt, att genom så-
dana fåfänga frågor hafva barnen hela 3 à 4 åren efteråt språkat om
sina fästmör och fästmän, af hvilka de kunnat namngifva en del, andra
icke.
14) När de blefvo tillsporde, hvad instrumenter der spelles på, svarades med
lika mogenhet: de kastade salt och korn i elden, och när det sprakade, dan-
sade folket. Det har varit och är en gammal moral, att när saltet sprakar i elden,
så dansa trollkäringarna. Derigenom hafva de sökt hindra barnen ifrån Gud gäf-
vors liderliga spillning. De enfaldiga tro öfver allt, att trollkäringar dansa efter
eldens sprakande; som förmodeligen är ett minne af den gamla Svenska Py-
rica eller eldsdansen, som Olaus Magni nämner i sin historia de mo-
ribus Septentrionalium, hvilken gick så till, att vintertiden under sammankom-
ster och högtider, hos stora herrar eller andra, sattes granved på elden, efter
hvilkens sprakande gästerna togo en slängdans. De höllo alla i en ring
och ställde så till, att den, som sist var i raden, måste genom häftigt slän-
gande falla eller stupa i elden; men han sprang straxt opp, sattes på ett högt
ställe, der han, som vanärat husherrens eld, skulle plikta med ett par full-
komliga bägare öl eller mjöd, hvarpå leken åter började, då denne ställdes
främst i raden, och den, som förr stod honom närmast, kommer sist,
eller att slängas i elden
15) När de blefvo sporde, om icke trollkäringarna förde något med sig, sa-
des: de förde allehanda, men mest korn; ty barnen sågo mångfaldiga tig-
garekäringar i den svåra tiden bära sina sädespåsar, hvilket de allt men-
te höra till brölopp. I synnerhet var den tiden godt efter de så kallade
fästmöer, dem de väl torde känna, sedan de voro i bröloppet, och när de
sågo dem bära säden, mente de all säd skulle dit, som var så stor åtgång.
Annars handteras säden mest af allmogen. Ett det största fel och enfaldig-
het vid denna ransakning var, att alla barnen förhördes på en gång, el-
ler voro inne under första vittnets berättelse, hvaraf hände, att alla så länge,
som

som minnet underhjelpte, sade ett och samma. Om ett barn i sänder blifvit examineradt med tydeliga och för dem begripeliga ordasätt, läres antingen blifvit ringa svar på allt, eller och så roliga infällen, att hela Rätten fett le åt sig sjelf. De som på sådana skäl ej ville bekänna, blefvo straffade med risslitande, eller svårare fängelse, och änskönt de icke bekände, måste de dock deran, enligt de menlösa vittnenas ärliga intygande. När någon stod hårdt på sin oskuld och var oböjelig till bekännelse, vinnlade sig äfven Satan att förmå den till erkänsla, hvilket skedde på det sättet: Trollgossarne och barnen sågo då en hvit ängel sitta i högsätet, eller, efter protocollet, i bångsvråen, hvilken bitterliga grät och hade ömkeliga åtbörder. Denne ansågo examinatores för en ljusets ängel, åberopande sig hans medlidande, hvarigenom den anklagade föll i oviss tanka om sitt eget tillstånd och af enfaldighet bekände mera, än han om sig visste, hvaröfver de fleste på Stätteplatsen i bedröfvelig måtto klagade, åberopandes sig vid dödsstunden Guds vittne om sin oskuld. Orsaken till det mesta delen bekände, så snart de voro, på sätt som sagdt är, öfvertygade, var i synnerhet den: att de allmänt försäkrades, att Öfverheten aldrig måtte tillåta så stor myckenhet menniskor aflifvas; men för annat svårt straff räddes de icke, allenast de i den beklageliga tiden fingo komma hem till barnen. Här i Pastoratet dömdes öfver 100de till döden, af hvilka en del togo flykten, sådana, som inga barn eller vidlyftig hushållning hade. En del, som voro hafvande, förskonades tills efter barnsbörden, hvarförinnan detta raseriet afstannade. De andra kördes, som boskap, somliga i länsmansgården, andra i Sockenarrestrummet, eller tjufkistorna, som alla packades fulla. Ingen vidare vakthållning behöfdes, än att man lade jernspången öfver dörren, och satte en träpinne i haspan. När barn eller andra gingo förbi, bådo de, att för dem måtte öppnas, då de krögo ut att springa kopp, eller på annat sätt röra sig. Sedan gingo de åter in, och när någon gick förbi, slöt han till haspan. Det är flera gånger nämndt, att då var en ganska svår tid, och fingo desse arme delinqventer sällan någon mat. Deras fäder, män bröder och söner foro förbi arresten, när de vårtiden varit till sjösidan och köpt strömming. Af dem begärde de usla själarna några strömmingar; men de hårdhjertade anhörige lemnade icke en, ja ej ens vårdade svara dem.

4de Capitlet

Om de anklagades confirmerade dödsdom och den derpå följande blodiga executionen.

§. 1.

Ändteligen kom de anklagades confirmerade dödsdom, hvarpå följde den tänkvärdigaste blodiga execution. De samlades alla till Thorsåker, eller moderkyrkan. Der hölls fångepredikan och meddeltes dem Herrans heliga Nattvard. Då började först en hvar af dem öppna ögonen. Här roptes himmelsskriande hämnd öfver dem, som förorsakat deras oskyldiga död; men här hjelpte hvarken rop eller tårar. Borgmästar Lund ifrån Hernösand förde executionen, medan Befallningsman Klefberg sysslosattes i samma göromål på andra ställen. Föräldrar, män och bröder höllo spetsgård; de drefvos af, 71 stycken, af hvilka endast 2ne kunde sjunga en psalm, den de under vägen itererade, när de sjungit honom till ända. Många dånade i vägen af matthet och dödsångslan, hvil-

 hvilka af anhörige släpades fram till rätteplatsen, som är belägen midt i Pastora-
tet, ½ mil från alla tre kyrkorna, och kallas deraf ännu bålberget. De rätta-
des nedanför bålet, att bloden ej skulle hindra veden fatta vederbörlig eld; i dess
ställe rann han strömvis utför berget. De, som höllo spetsgård, voro ock behjelpeli-
ge att släpa döda kropparna på bålet. De kläder, som Delinqventerna till det no-
gaste af sig kastat, togo deras anhörige, hvarmed de utan sinnesrörelse gingo hvar
och en till sitt. Jag nämnde, att 71 gingo till döden. Dervid bör märkes, att 9
af dem gingo ut, som ett præludium den 28 Martii, men 62 den 1 Junii,
eller 2dra dag Pingest. För 6 à 7 år sedan såg jag ännu 2ne stupstockar
och ett par trappstrån till bålet, halfbrända, ligga på berörde rätteplats, der
de förmodeligen ännu lära ligga. Medan dessa olyckliga menniskor stodo under
ransakning, tycktes det ej gå så fort, som menigheten gerna önskade; ty affär-
dades en landets fullmägtig, Hans Ersson i Ed, till Hans Kongl. Majst att
vinna en ny, men af färre ledamöter bestående Commission, såsom deras underdå-
niga supplique utvisar, den jag har in originali och läser vara enlig med
den, som förmodeligen finnes i Kongl. Archivo. Ett lika lydande, till Hr
General-Lieutnanten och Gouverneuren Sparre, har jag äfven. Ändteligen
märkte höga Öfverheten, att detta af Satan inrättade blodbadet ej var rådeligt
understödja; ty upphäfdes alla vidare undersökningar; de redan dömde släpptes
fria, och allt blef under häpnad och förskräckelse tyst. De ofta nämnde troll-
gossar, som härvid varit förderfliga verktyg, blefvo sedan såsom styggelser ja-
gade af den ena och andra, och berättes, att en af dem funnits efter någon tid
ligga i ett dike, sönderprucken, då inelfvorna alldeles gifvit sig utom kroppen.
Den andre är funnen i en grimma vid landsvägen opphängder.

Detta förunderliga väsendet, som icke allenast oroade Sverige, utan ock
Tyskland och en del af Frankrike &c., har sysselsatt många att häröfver
yttra förnuftiga tankar. Jag vill tro, att en del vittra Svenskar ej lemnat
så märkvärdigt ämne i glömskan; men jag har ej haft lyckan deraf mera se, än
i den tiden Herr Lectors, sedermera Prostens, Magister Jacob Ericenii kor-
ta relation; hvarvid han dock intet yttrat sin mening eller tanka om sakens
sammanhang. En del hålla före, att qvinnorna verkeligen ingått contract
och förbund med Satan; hvartill jag, understödd af den lärde Thomasio,
nekar; ehuruväl det är, ty värr, ofta skedt och ändock i nyligare ti-
der, att så qvinnor, som män, fallit på så fördömelig galenskap, och så-
ledes bifaller jag, att en eller annan under så bister tid äfven kun-
nat företaga så onaturlig styggelse. Wierus har uppgifvit ett vidlöftigt
recept, hvarefter man af allehanda örter kan bereda en salfva, ge-
nom hvilkens påstrykande trollkäringarna foro upp genom muren, och
så vidare, till de bekanta sammelplatser. Medicamentet består mest
af insöfvande saker, dem han väl tyckte kunna äga någon verkan
att genom blodet intrycka några ovanliga phantasier; och har
således denne Auctor nog länge ägt credit; men jag tycker, han fo-
tar sig på ganska ostadiga medel, i synnerhet, som sannfärdiga vitt-
nen i lifstiden betygade, att allt var ej annat än en dröm och
yra; men det är troligt, att, i fall någon trollpacka velat skada folk
och boskap, att hon då brukat någon förgiftig smörja, såsom häxan

Ca-

Canidia i Neapel, hvarom Horatius talar.

Herr Professor Hoffman, i sin disputation de potentia diaboli in corpora,
föregifver, att detta raseriet i synnerhet fallit på de Svenske, efter de äta hård
spis samt svinekött och dricka humlestarkt öl, &c. På det sättet tyckes, att de
Tyska provinser, der svin alstras till så stor ömnoghet, att flera länder derifrån häm-
ta fläsk, skulle alltid vara galna, i synnerhet, som ock på dessa orter finnes
starkare och tjockare öl, såsom Wismars momma, Danziger pryssing och flera öl-
slag, som den vittre von Rohr nämner tillverkas i Schlesien &c. Om vår mat och
dricka skulle hafva en så underlig verkan, hvarföre blef då icke någon Pre-
ste- eller nämndemanshustru, döttrar eller anhörige förtrollad och justificerad, som
hade så väl godt före utaf fläsk, som andra; eller kunde icke då denna yrsel i
större mån fallit på manfolken, hvilka hade bättre tillfälle pläga sig med öl,
än qvinnorna. Dock håller jag med, att öl, brännvin och öfverflöd kunde nå-
got bidraga dertill, så väl här, som på Tyska orterna. Det kan vara möjeligt,
att det haft så stor verkan denna tiden, som i Circes tid, om hvilken
Ovidius säger efter Homerum, att hon kunnat göra folk till svin, hvilket
sannolikt tyckes hafva skett genom vissa frukters destillerande, helst som berör-
de Auctor säger: Elpenor, Ulyssis följeslagare, sedan han efter Circes förvandling
till svin, åter blifvit menniska, söp sig full och bröt halsen af sig i en trappa.
Ofvannämnde Herr Professor Hoffman talar om denna händelsen, som alle-
nast de Svenske åkommen, och har således glömt sina landsmäns öde, der troll-
väsendet i lika måtto hade samma tid och ändå långt förut rasat och sökt
hämmas. Trollkäringarnas sammelplats på Broksberget, Mons Bructerus i
Flandrer och landskapet Elbingerode äro ju allmänt bekanta.

I Schlesien blefvo många rättade och brände för trolldom år 1651 redan.
År 1676 lät grefven af Hessenstein förbränna många menniskor för samma
brott. Samma år exeqverades på lika sätt i Kiel och Eisenstadt. År 1675
samma tid, som här var första raseriet, rättades en prest för samma orsak i
Mecklenburg och Sverin på det sättet: först afhöggs högra handen; för det
andra afbrändes hans bröst med eldade tänger, och till slut kastades han i
elden, som allt Happelius antecknat i Kärn-Cronikan. Troligt är, att Satan
åstadkommit detta oväsendet, endast att förlusta sig i ett oskyldigt blodbad; äf-
vensom när han i Mileto i Grekland ingaf alla jungfruer att hänga
sig. Hvarken föräldrars tårar, syskons eller fästmäns öfvertalande, nej alldeles in-
tet kunde verka, förr än öfverheten lät befalla, att de således dödades
kroppar skulle af bödeln släpas nakna genom hela staden och i galgbac-
ken begrafvas; hvilket afskräckte dem ifrån så ursinniga tankar, såsom
Munsterus vittnar utaf Brennonis Asiatiska resa.

Wagstaf, Webster och Huchtinson tyckas hafva haft redigare menin-
gar om detta besynnerliga väsendet; men i synnerhet Christian Thoma-
sius i sin disputation de Crimine Magiæ, der han nog nära öfverens-
stämmer med hvad här förut skrifvet och enfaldigt upptäckt är. Tho-
masius fick väl i första sina häcklare, som ej var underligt, efter äm-
net var svårt och alla följde blindt sina nya tankar; då Thomasius lika-
som bröt isen genom en annan mening, hvilken blef för dem så myc-
ket otydeligare, som han ej ville påtruga någon sin tanka. Emellertid sök-
te han försvara sig i admonitione ad lectiones hyemales 1702, ehuru

en

en del hans axiomata äro nog paradoxe skrefne, äfven i den lilla förswarsskriften.

5te Capitlet.

Om Vantro i Gemen.

§. 1.

Ehuru oskickelig jag kan vara att döma om så vigtig sak, hoppas jag dock
njuta gunstigt tillgift, såvida jag gör det mera för att vinna andras undervis-
ning än påstå något bifall af min mening. Våra så allmänt öfliga skrock och
obetänkta öfverlopps småsysslor tyckas, utom det de utmärka en mindre hederlig
enfaldighet, annars ej föda något nyttigt af sig. Medan allmogen oerinrad sles-
ser i sin orediga tanka om en och annan af vissa genier tillfogad vinst
eller förlust, i deras näring och andra tillfälligheter, får den aldrig redigt be-
grepp om det verkeliga och sannskyldiga, och har, fruktar jag, intet fullkomligt
förtroende till det sanna allsmäktiga väsendet. Ingen, som har sig allmogens
uppförande bekant, kan neka, att ju, om icke alla, dock mesta delen i obekan-
ta sjukdomar söka först vismannen, under hvilken tid de sjuka böra hvarken
förses med Sacramenter, eller bedjas före i församlingen, ej eller bör den, som
i det ärendet går till vismannen, helsa någon på vägen (se 2dra Konun-
gabokens 4 Cap: 29 vers), eller låta någon, ja icke närmaste anhörige, veta
sitt ärende. Häraf dömes utan svårighet, att Satan på ett höfligt sätt
förr sökes, än Gud. När nu den utskickade, som bör äga vissa, ej allom
tillhöriga, egenskaper, kommer till vismannen, skall han helsa vissa åtbörder
och ej vara mångtalig; utan allenast svara på tillfrågorna. Vismannen, som
af såthafvorna förstår ärendet, börjar straxt visa besynnerliga åtbörder;
och när han af klädedrägten, som mest är åtskillig socknarna emellan
ser, att den utskickade är långvägad, börjar han klaga, huru han så och
så många dagar känt på sig, att en sådan supplicant skulle komma. Hit-
tar han då på den dagen, som den utskickade gaf sig på vägen, så blir
det fastställdt, att vismannen vet all ting förut. Sedan frågar han på ett
illsyndigt sätt efter det ena och andra, tills han har sig den sjukas till-
stånd bekant, hvilket då tokmannen hörer vismannen omotständeligare och
lögnefullt berätta, stannar han i förundran. Straxt skylles olyckan på vittror,
eller mördade barn, dem de kallas mördingar. Visman gissar då, som han hö-
rer den sjuka är till, antingen man har fått det i badstugan, fähuset, vid
brunnet eller annorstädes. Mest säges den sjuka hafva kastat sitt vattn &c.
på olyckliga ställen, efter det är en allmän daglig syssla; ty den utskic-
kade vet ej tiga, utan berättar alltid, vid hvad tillfälle sjukdomen först märk-
tes. Den, som vant till vismannen anbefalles ändteligen att skrapa litet
guld, silfver och messing, hvilket han skall låta i en skål, gå till rem-
met, vända ryggen till stället och kasta det sammanskrapade öfver ven-
stra axeln, samt sedan gå sin väg, utan att se efter sig. Detta skall
ske i solgången på en thorsdagsafton. Här ser man, huru desse gå Gud
förbi och i sin blindhet offra åt Satan, ehuru de föreställa sig, att de så
kallade vittrorna äro alldeles icke af den ondas partie, utan en art
kreatur emellan änglar och menniskor. I fall nu den sjuka, antingen ge-
nom det naturen hjelper sig sjelf, eller ock af vantro, kommer till helsan, är
saken klar; men i fall alla försäkrade botemedel ej hjelpa, inbillar dem

vis-

vismannen, att vittran är döder, och således kunde försoningsoffret ej hjelpa; genom hvilken list vismannen behåller sitt förtroende.

6te Capitlet

Om Vittror* och Elfvar.

För curiositet vill jag omständeligen beskrifva vittrorna, sådana, som de mig ifrån barndomen äro föreställte.

Vittror, som på andra orter kallas elfvar, äro både kroppar och andar tillika; visare än menniskor, men mindre kloke än änglar. De äro helt små till växten och hafva sin boning öfver allt, i berg, dalar, åkrar, ängar och tufvor, eller: de äro så allmänna, som maskar i jorden. De hafva sina samhällen, föda barn, hålla bröllopp och dö. Deras hushållning är ganska enlig med menniskors. De hafva nätt husgeråd och omgås i synnerhet med boskap, den der är alldeles hvit och vacker. Af boskapsafveln hafva de sin mesta näring. De föregifvas äfven dia eller suga menniskor och fänad, som tyckes ej vara olyckligt för stallgården. Vittror sägas vara mycket fredsamma kreatur och resonabla emot dem, som på något sätt gagna dem, men deremot rätt hämndgiriga emot dem, som oförmodeligen förfördela dem. Derföre har det varit gammalt bruk, när någon under slottanden råkat slå eller rifva gräs af en stor tufva, och som det ofta händer, under ovåligt bockande eller stärkt sträckande råkat för häll eller stirg, är bästa medlet att bära en qvinnohatt eller hufva af lärofft och betäcka tufvan med, efter den sjuka förmenes rifvit håret af vittran. När små barn trifvas väl, fettas under sömnen och derigenom afskölja den vidlådande orenlighet, som ovåliga qummor ej aftvå, sägas vittrorna slicka barnen, hvilket är en oväderlig förmon för lortaktiga modrar. Dessa små kräk förmenas jemnt flytta rum emellan, likasom Lapparne, förmodeligen af samma orsak, nemligen att få bättre bete för sin boskap. Det är svart sagdt ingen, som icke set talas om dessa tankekreatur, och i synnerhet hafva vismännen stort fortroende till dem, ehuru jag försäkrar, att der alla vismän skulle med ed betyga, att de sett vittror, skulle icke en enda, så framt han är förnuftig, det göra. Emedlertid åstadkomma de stor galenskap och märkeligen förringa det förtroende, hvar rättsinnig bör hafva till Gud, och fruktar jag, dock önskar att min fruktan vore endast bevis på min enfaldighet, att inom en föga tid får man ångra, att så ringa aktas på de såkunnigas förehafvande. I min uppväxt fanns allenast en vismän i hvart landskap; nu finnes en i hvart Pastorat. Kan hända inom en föga tid finnes en i hvar by. Satan har, såsom af föregående synes uppspunnit mordiska påfund genom enfaldiga qvinnor. Hvar det, om han icke lurar på något märkeligare bedref genom sådana lämpeliga verktyg? När man läser kyrko- och andra historier, finnes, att djefvulen aldrig varit, ej eller är sysslolös. En nation hinner aldrig så ofta optänka nya moder på klädedrägter, som Satan finner nya grepp att narra menniskan, och skulle han vinna så mycket, att karlar nu i stället för käringar falla i hans förtroende, blifver visst senare villan värre än den förra.

* Skrifves ocksä, såsom på de flesta ställen i manuscriptet och förmodeligen rättare, hvitror, troligen af hvit.

7de Capitlet

Om Satans Gyckleri. §.1.

Under försäkran om blida omdömen vill jag, i anseende till detta märkeliga

ämn

ämne anteckna några satans illusioner, ingalunda i den menig att förneka hans magt
och styrka, den jag tror mig till någon del känna, samt det vara länad af den All-
mägtige, utan lemna en enfaldig erinran till utrönande af hans gyckleri, hwarigenom
han mera uträttar än med uppenbart angripande. Han är rätt så slug, som våra
Lappar, hwilka anses för en gren af menniskor, snart sagdt närmast till Babianes;
men om man skulle värda sig granneligen taga vara på deras politesse, finnes hos
dem en slughet, som bedårar de klokaste, hwarigenom de midt ibland de mest grannsyn-
ta samhällen i verlden kunna bibehålla en oskattbar frihet och lefva så godt som in
statu naturali, hwarunder de le åt oss, som äro förbundne med all sorgfällighet värda
deras välfärd, änskönt de anses ovärdige njuta vårt samhälle. Fjäll-Lapparne, som
dageligen genom Catechisation hålles i ordning, njuta beröm för goda Christna; men
att de äro arga skrymtare, vittnar deras uppförande, som tid efter annan med
våra attester, begifva sig under utlandet. Ingen Epicurisk odygd vet jag, som
de ej äro färdiga utöfva, och vill jag bevisa, att de i fyllan eller under sin fri-
het känna allenast sina afgudar, men under tvång och i nykterhet, förbluffa
de de skarpsinnigaste med skrymtefull vördnad för det sanna väsendet och
yttra en styggelse för allt hwad oskickligt och emot ärbarheten sker; men
saken hörer intet hit, och som hwar eftertänksam lärer se, att vi låta så för-
argeligt folkslag roa sig åt vår godtrohet, är intet underligt, att den anda,
som är både äldre och genom erfarenhet mera försökt, under tiden spelar
gäck med menniskan, i synnerhet den enfaldiga, och aldrabesynnerligast med
dem, som lemnat det fullkomliga förtroende, de för allt böra hafva till
Skaparen. Jag har alltid ansett för en giltig Canon: Att tro allt är enfaldigt;
tro intet är däraktigt, och vara förmäten i sin tro, jag menar: utan att
ställa saken under förnuftigt prof, är farligt i vigtiga händelser. Baron
Holbergs tankar i sin Moral, att Satan ej bör anses som Politicus
och pedant tillika, hwilket han menar utmärka grof enfaldighet hos för-
nuftiga, lemnar jag, som en af så vidt beröind Philosophus betydelig Ca-
non, under granskning för dem, som mera utrönat; men jag tror visst,
att den onde kan agera både näck och narr, hwilket ingalunda min-
skar hans heder, helst som han derigenom vinner, hwad han åstundar;
annars bore han ej med rätta namn af rak och krokug arm. Man är
dock öfvertygad om, att hans narri slutar merändels med alfvare.

§. 2.

Den ondes konster äro märkvärdiga, och i synnerhet brukar han si-
na opptåg med större framgång, men mindre politesse bland hedningar-
ne, hwilket alla tideböcker intyga. Biskop Egede nämner om Grönlän-
ningarnes religion, sådan som den under deras mörker var 1725 &c.
Deras gudstjenst var alldeles lika med den förr omtalte barnens i ängel-
kammaren. Gamla, vederstyggeliga käringar voro deras prester. Dessa mum-
lade bakom ett täcke i en vrå. Den onde anden viste sig ofta i förfär-
lig skepnad, då han klöste och ref hedningarne under gruvliga narrak-
tiga åtbörder. Olearius nämner en Persiansk Konung Sahhakmaran,
hwilken ville under ett fälttåg, att någon skulle inrätta en ugn att baka
Juckakakor, eller det så kallade Serviet-bröd uti. När ingen kunde ge
förslag till denna inrättning, infann sig satan, som med Konungens nöje vis-
te sin konst. Till vedergällning begärte han få kyssa Konungens axlar,
hwilket ansågs för en billig ersättning. Den onde bet ett stycke af Konun-

gens

gens axlar, hvarefter växte tvänne ormar, som alltid höllo sig till hans öron, som ville de inåt hjernan. Här söktes alla medel att döda dessa vederstyggliga kräk men förgäfves. Till slut infann sig åter Satan, såsom läkare, hvilken gaf det förslaget, att som ormarne sökte sig till öronen, vore visst deras afsigt näsa sig af hjernan. Att stilla denna ormarnes lystnad, ansågs för godt spisa dem med menniskohjernor, hvilket sedan efterlefdes, i det två menniskor dagligen slagtades, att hemta hjernan till ormarnes spisning; och hade ej Konungen slutligen blifvit afdagatagen, så hade den onde med tiden ätit opp största delen af landets invånare. Detta var intet hans påfund att till saligheten förlora de förblindade själar, så vida de förr voro hans lifegne, utan att endast förehafva några förderfveliga lustbarheter. Således uppkastar han sig ofta ibland de enfaldiga, såsom läkare, och curerar för liten penning, men aldrig utan vinning. Berörde Auctor nämner äfven en Persianisk herre Emirchan, som afsagt den Christna Religionen, hvilken hade starkt contract: Er hatte mit einem grossen tiffe sacro honore zu thun; hvarigenom han återvann sin helsa. Då leder ofta den onde enfaldiga menniskor att försöka det, som för sjelfva naturen är vederstyggligt. Under tiden visar han sig ganska hjelpsam i svåra och olyckliga tillfällen. Ofta nämnde Happelius berättar, att år 1678 den 10 Januarii kom Satan till en man, som för skuld var häktad i Schweitz vid Bern. Den onde berättade, att han för sin skuld vore dömd till döden; och att undvika denna faran, rådde han mannen att begifva sig ut genom fönstret, då han ville försätta honom på en säker ort; men vid nedstigandet, föll den fångslade ifrån andra våningen neder. Då han märkte sig vara bedragen, fattade han derföre sin knif, skar buken upp och drog ut till 4 alnar tarmar, dem han skar af, och som han lefde ett dygn derefter, berättade han hela händelsen. Samma tid, säger meranämnde auctor, mördade Satan 3 fångslade trollpackor, och 2ne blefvo brände, hvaribland en af 74 år på det svåraste till bekännelse torterades; men per stuporem diaboli var hon under pinan så känslolös, att de skrufvade hennes fingrar tunna, som knifblad, utan att hon rördes eller gaf till känna något lidande. En Dansker vid namn Harck Oluf har nyligen skrifvit sina besynnerliga händelser och ibland annat antecknat följande: En af hans patronessor, eller Drottning af Constantine i Africa, sjuknade i feber, då en Turkisk munk kallades att bota Drottningen. Denne tog ett kopparfat och höll öfver glöd. Sedan tog han en kammarjungfru och höll hennes hand öfver kopparfatet, och när heta ångan tog emot handen, frågade han, om kammarjungfrun såg något. Hon svarade sändteligen sig se folk. Han frågade vidare: hvad för folk? Hon sade: mycket folk, som samlades till Divan eller stora Rådet. Han bad henne fråga, huru Drottningen skulle cureras. Hon svarade, att man skulle taga vissa namngifna örter och bereda som decoct för den sjuka, hvilket blef verkställdt, och Drottningen blef frisk. Harck Oluf säger sig en tid derefter frågat kammarjungfrun, huru det gick till, medan hon, efter det hon svarat munken på alla frågor, föll som död till jorden och blef liggandes alldeles orörlig 24 timmar derefter, innan hon vederqvicks och gaf något lifstecken; men hon svarade, att hon aldrig mera mindes eller visste deraf, än att hon satte handen öfver kopparfatet; men hvad sedan hände, var henne obekant.

§. 3.

Vi hafva oräkneliga exempel af hans fördömeliga lustbarheter inom vårt fädernesland. Våra gamla hedniska historier anmärka vidlöftigt en ansenlig hop galenskaper, som nu föga anses för trovärdiga, ehuru jag tycker och tror, att auctorerna allenast nämnt det minsta, som haft afseende på mandom och qvickhet.

 het. Snorre Sturleson skrifver många otroligheter om Oden. Saxo har äfven en hop förmenta orimligheter; Herranders och Boses saga talar ock om otroliga bedrifter; men jag tror så underligt vara händt i så fåkunnig tid, om icke allt passerat under hans ålder. Saxo talar om en ganska naturlig sak, när han nämner om Lima fjörd, att der före ett par hundrade år var hamn för många hundrade skepp; men i hans tid var allt uppgrundadt. Så länge man anser för omöjelighet, att vattnet torrkar af, må väl Saxonis tanka gå för Fabell. På samma sätt är det med de gamlas resor genom Norrbotten till Bjarmaland. Medan det står fast, att vattnet ej affaller, blir det onaturligt, att man kunnat resa sjöledes genom Westerbotten förbi Lappmarken in i Hvita Hafvet, och följakteligen blifver det svårt numera finna de Hyperboers land, som vant med vatten kringflutet. Jag menar hermed, att vi för hastigt anmärka många saker, som fordra giltigt bepröfvande. Visst måste den onde haft oräkneliga upptåg, medan han ägde allt förtroende bland enfaldiga menigheten, och den, som något vinna ville, höll sig aldeles till honom. Peder Clausson i sin Norriges beskrifning säger, att Lapparna i hans tid uträttade öfvernaturliga saker och ärender genom Satans verkan. Jag säger: den onde gycklar mest med de enfaldiga, och sämsta, i synnerhet blödiga, rädda och till hufvudet ej väl disponerade. Är icke spådomskonsten genom bönder först uppåd der Cicero annars är till troendes, som säger, att en bonde plöjde en gång för djupt, då en gosse fanns i jorden, hvilken lärde de Hetrurier spådomskonsten, hvadan de Romare den seden hämtade. Detta låter narraktigt. men skulle det vara omöjeligt för en tusende-konstnär att af en bonde låta sig finna i en återfärd, hvarefter han kunde uppskäfsa sig för en märkelig prophet ibland hedningarne? Jag tror heldre, att Satan antagit ett corpus parastativum, än dödningar dertill permitteras.

§. 4.

Vi behöfve ej se så långt tillbaka efter bevis till den ondes gycklande genom otrones barn. År 1730 hörde jag numera aflidne Herr Esechiel Lindforss i Stockholm berätta, att, medan han var ung och tjente här i Ytterlanäs socken i en fjellby, som heter Westertorp, kom han i skogen oförmodeligen öfver en på en stubbe oppsatter hjerpa, med utslagna vingar, som han skulle flyga. Han sade sig förstå, att denna tjente till någon trolldom; ty besåg han honom noga och derunder vände honom i annat väderstreck, än han tillförene vänder var. Några dagar derefter hörde han sin husbonde klaga, att all fogel hade flytt af skogen; ty gick han dagen efter, att se sin lockefogel, och fann honom vänder emot en by, som heter Knäsjö, der hans broder boddes; ty vände han fogelen till sin bolstad igen och kom hem rätt förtörnad skyllandes på sin broder all vanlycka, som han haft i sitt fogelfånge. Lindfors sade sig som oftast sedan roa sig med denne hjerpans vändande, då han ock uppenskenligen märkte, att all fogel flydde af skogen. Annars berättade merenämnde Herr Lindfors, att han tittade på ett sin husbondes offerställe i skogen, som var ett med flit sammanlagdt stenröse, i hvilket låg en hop hvita penningar, af hvilka han sade sig taga något om sänder när han så tyckte. Husbonden märkte penningarna småningom försvinna, det han ansåg för godt märke, offrade således flitigare och fägnade sig öfver lyckan den han tyckte dageligen tilltaga. Annars hade hans husbonde 2ne bröder, som voro bönder öfver i sin fjellby. Dessas nöje var att hissa björn på hvarandra, med den ifver, att när husbonden kom ut om morgnarna stod björn tillreds att gripa honom an, men fick alltid befallning att antasta en annan, och således måste björnen efter ordres lunka gårdarna emellan 4 à 5 gånger om dygnet. Detta den ondes narrespel har jag hört flera omtala.

Det

Det är ännu i fjellbyarna öfligt att ganska högtidligen fira Asmesfödagen,
till att förekomma björnens förderfvande och dervid kreaturens olycka. Andra
hålla högtideliga gästabod på Allhelgonadag, då de slagta en gumse, den de kalla
Korremässe-Väckeren, hvilken stekes hel och hållen. Jag har hört, att Österbott-
ningarne samma tid fira en högtid, som de kalla Käkkäri-fest. Öfver allt är i fjäll-
bygden bruklikt att fira eller helga thorsdagsafton, då ingen det eftermiddagen gör
minsta arbete, utan håller lika helig, om ej heligare, än Söndagsafton. Jag menar det är
ett åreminne af gamle afguden Thor.

§. 5.

För något öfver 20 år sedan dödde här en bonde, som hade stort förtroende och
och dageligt omgänge med ett skogsrå, till anseende som en välskapad fruntimmers-gin-
na, hvilken under tiden visade och erbod sin tjenst åt andra. Orsaken, att enfaldi-
ga menigheten idkar grofva och förderfveliga öfverträdelser, är, att de af barndomen
blifvit öfvertygade om, att hvitror, skogsrån, sjörån, &c. äro icke den ondes verk-
tyg, mindre den onde sjelf, förskapad i den liknelsen, utan att dessa kräk äro gan-
ska förnuftiga, kloka och i naturens förborgade hemligheter högt upplysta
kreatur; och således förmena de, att alla förvetna konster härflyta af vissa geniers
ingifvande, och äro följaktligen mindre skadeliga, om icke heldre gagneliga. Der-
före tro de ock, att dessa vetenskaper kunna ej läras, utan af dem, som dertill
äro födde och af naturen böjde. Att spå i kaffe tyckes af en del hafva
ganska litet betyda, det jag ock tror, i anseende till den sanning man derigenom
får veta; men sjelfva spåsslan är rätt så ogudaktig, som att se i brännvin, dricka
eller annat. Ingen större skillnad är deremellan, än så mycket Caffe har större
högaktning och tyckes ej äga en så förvirrande verkan, som starkare välskor.
Emedlertid är detta ett påfund af den onde, att leda de enfaldiga genom minsta
förtroende till större och ändteligen till platt förgätande af den första kärleken.
Jag vill med egen erfarenhet bevisa sanningen af min enfaldiga tanka. I
min barndom hade jag godt förtroende till en flyktinges son ifrån Öster-
botten. Vi följdes alltid att meta. Jag var mindre till år och begrepp;
hade ock en slät meterustning, bestående af en krokug knappnål. Jag för-
stod ock icke att vederbörligen rychta betet eller masken, som ej blef sittande
på den släta knappnålen. Således fick jag intet, då min kamrat alltid hade
vackert fiske. Ändteligen förtörnades jag öfver min vanlycka, då min
kamrat, som väl förstod orsaken, men åtnöjdes med mitt öde, hvarigenom han
hade tillfälle njuta begges lott, omsider, det jag tror, utan mening gaf mig
det rådet, att jag skulle kasta neder i sjön någon metall, om ej mera än
en nål, så skulle jag derigenom få fisk nog. Jag efterföljde hans råd, ka-
stade knappnålar i sjön, och fick tillräckelig fisk, ehuru jag betjente mig
af den förra barnsliga metrustningen. Detta retade mig att genom stör-
re offer af penningar vinna mera, som ock skedde. När jag till slut bör-
jade njuta ovanlig lycka, blef jag af föräldrarne examinerad, då jag fri-
modigt yttrade mig om konsten, men blef för min flit och hurtighet
agad, samt underrättad, att detta vore ett fint lockande till snatteri &c.
Jag kan ock ej annat se, än det var den ondes grepp att fånga menlösa
själar. När jag var till 14 à 15 år gammal, hände, att jag lektiden om
våren fiskade ansenligt med nät; men när, efter vanligheten, fisken hvi-
lade, och all lek stannade, blef åfven fisket ringa. En trovärdig gum-
ma föregaf, att någon i grannskapet hade förvänat fiskeredskapen, gaf
mig således en helt liten posa att fästa i en nätsten, det jag ock gjorde,

hvar-

 hwarefter fiskades likasom förr. Men efter en ringa tid blef fisket åter allt, då den förr omtalta gumman rådde, att jag skulle efterse, om posan var i behåll, men befanns vara borta, då hon åter gaf mig en annan till samma bruk, hwilken hade lika verkan. Jag såg då efter, hwad i posan var, som kunde åstadkomma fiskelyckan, och fann uti honom ett lagerbär och tre bjuggkorn; lärer och, som jag sedan utrönt, hafva varit något salt, på wiss sätt tillagadt; men det var fördrämnadt.

8de Capitlet

Om tjusande och dem, som se mera än andra, eller sägas vara i syne.

§. 1.

Jag har samma tanka om fascination eller tjusandet, en kraft, som endast tillhörer vissa menniskor, såsom medfödd, men jag håller före vara en inbillningskraft hos de enfaldiga, som genom vanan och otron ökas. En hustru här i socknen hade en så stark tjusande kraft, att när hon kom i grannskapet, förolyckades allt, som der för händer hades, så framt hon ej genast sprang till och omfattade ämnet med något signande. Jag märkte wid ett tillfälle, att arbetarena vid Stockholms glasbruk hade samma vantro. En gumma kom in, under det der arbetades på en Crystall-Ljuskrona, och som en arm sprack sönder, skylldes olyckan på gumman, och började arbetarena kasta eld och materia af sina blåsrör, att de, som med mig voro åskådare, måste taga flykten. Hade och genom denna ifver glashyttan fattat i brand, så hade wäl den enfaldiga gumman blifwit skylder äfven derföre. Ungefär 1726 à 1727 minns jag en hustru från Stigsjö socken vant hårdt angripen för trolldom. Så ofta när henne af grannar eller andra någon förment orätt skedde, önskade hon olycka öfwer deras kreatur, som hon under vägen såg eller mötte, hwilket alltid drabbade. Domaren undersökte länge och med all försigtighet samt, enligt öfwerflödiga vittnen, fann hustrun brottslig. Hon tillstod, att så var, erkände och, att hennes önskningar hade så swår påfölgd, men utan att hon visste, hwadan denna kraft kom, vidare än, som hon under lidande och oförrätt önskade vedergällning, förmente hon, att den påföljande olyckan vore ett Guds hämnande, hwilket jag dock icke tror, alldenstund hennes lefwesätt tycktes ej förtjena större förtroende hos Gud än andra argsinnade käringars. Jag har märkt, att när någon mångtalig och pratsam käring kommer in der bryggande, bakande &c. förehafts, och sysslan genom qwaller på något sätt fördyekats, har käringen ej obilligt blifwit ansedd för en obillig menniska, hwars blotta åskådande eller andande skunnat verka det timade onda. Den, som will märka de ömnigt bekanta spökerien, skall med missnöje men löje, finna den annars uppmärksamma verlden vara uppfylld med sanhsagor, som äro stridande emot sunda förnuftet, men tros ej mindre af de fleste. Allt kommer deraf, att man ifrån barndomen är öfwertygad, det Satan är, som en mångtverkande ande, med i hwar lek, jag tör ej säga: i hwar syssla. De enfaldiga hålla före, att barn, som äro födda på söndagen, äga den gåfwan se mera än andra; men jag håller det för lika sannfärdigt, som att den der skilgt ormen och grodan ifrån hwarandra kan kasta med förlossningar i swåra barnsbörder; eller

ler om barnsängsqvinnan ombindes med ett band, hvaröfver någon orm är
drefven trenne gånger, eller en rem af menniskoläder på samma sätt brukad
emot hållsting och mjeltehugg. Jag menar desse konster vara uppspundne af
samma mästare och i lika syfte, som Peder Clauson skrifver om dem i Norje
hvilka fiskade häsist med menniskokött, samt den bekanta berättelsen om krö-
gare, hvilka brukta menniskokött i dricka, att vinna större afsättning.

§. 2.

Fyra slags menniskor se och erfara mera än andra:
1mo de, som plågas af tjock osund blod; 2do med skräck uppfyllda käringar;
3tio enfaldiga och skrämda barn, och 4to i synnerhet sqvallerbyttor, och
är till märkandes: ju mera och längre de berätta sina syner, desto tätare
blifva deras synvillor, äfvensom den der vill med flit märka sina drömmar, skall
sällan vara fåfäng i sömnen. Eller den som lär van känna på sig, när främ-
mande personer äro sinnade att komma till gårds, är aldrig utan uppenbarelser.
En egenskap och prophetisk anda, som egenteligen tillhörer fåfängeliga käringar
och sqvallerbyttor; ty faller denna egenskap sej gerna på skarpsinnigt folk,
som syssla med alfvarsammare ärender. Sådant underhjelpte mycket i det förr
omtalta trollväsendet. I min barndom bodde en gammal enfaldig gumma bre-
devid min faders gård, som alla nätter var utsatt för hvitror, hvilka tiggde
mjölk af henne. Hon sade sig jemnt gifva dem mjölk, med den fördel, att e-
huru hon blott hade en enda ko, njöt hon mera afvel efter den, än tre
andra. Dock bör märkas, hon bade det till, att hvar gång hon gifvit hvi-
tran mjölken, gick hon, att bibehålla lyckan i fähuset, och gaf sin ko foder,
draf, eller salt; hvilket jag tror mera hjelpte öka mjölklyckan, än hvitrornas
åtgärd, och kan anses för större hushållsgrepp, än skära en bета af färsk-
laxen, förr än man säljer honom, hvilket äfven skall befordra önnigare fi-
ske. En fyllaktig man kom efter långsamt rus i en stark phantasie. Han
hörde och såg mycket ondt i flera dygn; till slut måste min salige fader
göra honom i denna våndan andeligt bistånd; men vid undersökningen märk-
tes, att några kläder, som hängde på väggen, förorsakade ett skuggverk,
hvilket liknade oformliga ansigten, dem mannen, under böjande af och till,
tyckte röras, och det öfverflödiga drickandet verkade ett ovanligt sorl i
hufvudet, det han mente vara ett läte af berörde skuggverk. När man-
nen ändteligen under trygghet af prestens närvaro fick somna in och
efter långt vakande, hvila, såg han sjelf sin villfarelse. En båtsman kla-
gade sig ofta, att han var illa utsatt för den onde. Jag sökte öfverbe-
visa honom, att det mesta härflöt af fylleri, som var hans hufvudfel,
hvartill han på det högsta nekade. En gång hade han varit bortt att bju-
da faddrar, då han körde med en ung häst, som intet tålde bränvins-
luften; ty kom han likt en flygande. Jag stod i fönstret och såg ett jehus
körande, och som karlen slank af och till i släden, stötte han till slut
hufvudet emot en grindstolpe, hvarvid släden stjelpte, hästen skenade sin
väg, och mannen låg länge orörlig, tills jag alldeles misströstade om
vederfarandet. Ändteligen kom han under stört och långsamt arbetande; då
han berättade under alfvarsamt bedyrande, att den onde fört honom 1½
mil i luften, men hade ej makt föra honom förbi prestgården, u-
tan måst der slappan. Detta uträttade så mycket, att legfolket och andra ha-
de en fasa för grinden en lång tid, fast de sågo karlen vara öfverdrucken. Denne

man-

mannen blef sedan landtbonde, fick många barn och fattighushållning, som ne-
ka honom nyttja det undergörande brännvinet; ty komma honom nu inga frestelser
på, och vill han ej gerna tala om några syner, han förr hafvit.

§. 3.

Otaliga sådana händelser berättas af fyllebultar, ibland hvilka en del väl veta,
att allt, hvad de säga, är osanning; men det är ett makalöst råd att bemantla odygden och
skyla skammen, när man genom fylleri afspändt sig helsa och annan timelig välfärd.
En del åter äro så dåraktiga, att de kunna svärja på, det de sett den onde, hvil-
ken fört, kastat och krossat dem, ehuru de under det tillfället befunnits så öfver-
lastade, att de varit både kraft- och vettlösa. Alla sådana olyckshändelser skyllas
på sjelfva fanen, så framt det icke är någon under nykterhet hastigt öfver-
fallen sjukdom, i synnerhet slag och convulsioner &c., hvilket de kalla troll-
skott, och tro det vara desamma, som David säger flyga om dagen &c. Annars
kallas sådana tillfälligheter åfven hvitterveck, och tros, som förr sagdt är, hvitror-
na sådant förorsaka. Mindre förefallande lycka eller vanlycka tilläggas skogs-
rån, sjörån, bergtroll, tompten, löfjerskor, spöken, spiritus, bäraren och maran &c.,
hvilkas hushållning, hvar för sig, skall beskrifvas, som den i sanning öfver allt
tros vara. Alla dessa förmenas vara af samma natur med hvitror, men ar-
gare, efter de merändels missunna menniskan hennes lycka och af enfaldiga
allmogen begripas under den osynliga församlingen. De förnuftigare tro dem
vara af Lucifers slägte, eller de änglar, som med honom nedstörtes i haf,
sjöar, strömmar, berg och dalar, hvilket jag aldeles vidgår, så länge de anses
för äga samma egenskaper och verkan med sin husbonde. Men förr än jag
dessa beskrifning företager, vill jag stanna ännu litet hos hvitrorna. Lik-
sosom alla fyllaftiga skylla rent af fanen för sina olyckor, så skylla alder-
mot de blödiga qvinnor, som ej djerfvas tillegna satan så fritt välde öf-
ver sig, på de oskyldiga hvitrorna, hvilka såsom myror, ej oftare lemna
sitt fridande vatten, än när de oroas. De tro, att hvitrorna kunna uttaga fo-
stret af en fullgången qvinna, hvilket jag hörde en trovärdig qvinna, som
för några år sedan dödde, i fullkomlig sanning intyga, sig af åtskilliga det
hört, som sjelfva det erfarit. Dock är, till märkandes, att hvitrorna aldrig
taga fostret ut af modren annars än när hon sofver. I Norrige hafva
de samma tro, att om en qvinna säger någon häfdat sig, och lägersmannen
nekar, blir merändels processen stannande, tills fostret blir lefvande vittne. Jag hörde
många samfärdiga intygelser, att, om lägersmannen nekar, blir fostret af sådana ge-
nier borttaget, och qvinnan blir jungfru på nytt. Detta håller jag före vara af
samma beskaffenhet, som Fransosens Averrois berättelse om pigan, hvilken kom
att byta rum med en sköraktig man i badstugan, hvaraf hon blef hafvande.
Jag känner tvenne enkor, som varit misstänkta för barnamord, och när de vid
undersökningen befunnits äga mjölk i bröstet, hafva de berättat, att hvi-
trorna dia dem, hvilket ansetts för möjeligt, och således blir mången fri
misstankar, och satan på ett nätt maner underhjelper sina tjenare att
förmera sitt rike.

§. 4.

Att enfaldiga, menlösa qvinnor tro sådant, lemnar jag derhän; men att
de, som äga större begrepp, sätta tro till onaturliga orimligheter, är mig
förunderligt. Det faller mig lika sannolikt, som att tro, det en hustru kan
få barn, som mannen aflat år och dag, sedan han dödde; af orsak, att en-

kans

kans djupa sorg, betar fostret naturliga alstringen och hindrar mognandet öfver den
vanliga tiden. Ännu underligare var, att Hieronymi Augusti von Montleon enke-
fru fick barn fyra år, sedan mannen dödde, och Parlamentet i Paris dömde
fostret eller sonen till rätter arfvinge af den dödes slott och ägodelar, hvar-
emot de förmente faderbröderne, som ämnade sätta sig i possession deraf, blefvo
uteslutne. Enkefrun berättade, att hennes afsidne man synntes i drömmen af-
la med henne, hvilket lyckades så, att hon födde förenämnde son, hvarom
Erasmus i sin Schanbuppes andra del omständeligen skrifver. Denna frun
hade stort nöje, men dock ej så häftig glädje, som Laodamia, Protesilai ge-
mål, hvilkens man blef sitjelslagen af Hector; men sedan gick hans skugga
igen, hvilket så fägnade Laodamia, att hon sprang honom i famnen och gaf
så upp andan. Jag försäkrar, denna historien har tryckt många tårar af de
hedna Romerska fruntimren, i synnerhet som den trovärdige Ovidius ej glömt
lemna henne rum ibland flera sina kärlekshistorier. Jag har ofta rådt mig
med nygifta personer i församlingen, som enligt allmän mening tro, att så
unga hustrur gå sin tid ut, och således vill ingen, som på niondo må-
naden efter bröllopet får barn, fast hela månan fattas, plikta för skrud
och otidigt sängelag; så jag i den händelsen velat låta dem erkänna, att
ungmors stora glädje öfver sitt nya stånd hastar så med barnets alstran-
des, att det kommer före ordinaria tiden till verlden. Allt detta oaktadt
har jag bevisat dem, och de hafva måst tillstå, att barnet varit i förtid
afladt, änskönt allenast åtta dagar och mindre fattats; och tror jag naturens
Herre utstakat en viss oföränderlig tid härtill, så framt icke något o-
vanligt mellankommer. Emedlertid kan det gagna en del omtänkta qvinnor,
som hafva lust roa sig åt de skarpsinniges godtrohet.

9de Capitlet. Om Skogsrån.

Skogsrån äro lika med hvitror, andar och kroppar tillika, samt haf-
va en och samma hushållning. De äga souverain makt öfver alla djur
på jorden och i luften. Den är ock af synnerlig natur och ett lyckones
barn, som har skogsråns förtroende. Han går aldrig fåfängt till skogs, så
framt han ej råkar en hare eller skata, då han väl må vända om, i
fall han ej har annat ärende än skjuta, hvilket Michaël Scottus i
sin tractat de secretis naturæ äfven bifaller. Den, som har skogs-
rådets förtroende, har den lyckan, att om han allenast går omkring en
viss skogspark, inom hvilken han vet fogel vistas, skall icke en, som
han således kringgått, undvika skottet; men dervid bör noga märkas, att
en fogel måste lemnas, i fall det vidare skall lyckas. Den skogsrået åter
missinnar, får ofta skjuta 20 och flera skott på en enda fogel utan
att han faller. Jag har hört flere berätta, att mången så länge skju-
tit, att man sett dagen genom fogeln, som dock icke fallit; hvilket
jag tror skett på lika sätt, som när jag i min barndom skjöt en
hel förmiddag på en ekorre, utan att träffa honom. När jag vid hem-
komsten tillspordes, om icke jag vore densamme, som så länge på ett
ställe skjutit, blygdes jag nog; men när jag berättade, att jag skjutit midt ige-
nom ekorren, och han sprang lika fullt, blef det fastslagit, att han vårdades
af skogsråen; och tror jag det blifvit samma resolution, om jag berättat mig

bort-

bortskjutit allt det öfriga, utom rumpan, hvilken ej mindre hoppade emellan träden och smackade, som en annan ekorre. Att skyttar länge skjuta på en fogel, utan att han faller, eller flyger, tros hända deraf, att någon missunsam menniska hörer skottet, hvilken genom bekanta konster förgör både bössa och fogel.

10de Capitlet om Sjörån.

Af alldeles lika art äro Sjöråen. De hafva att befalla öfver allt, hvad till vatten hörer, och den, som njuter deras förtroende, kan fiska der föga vatten är, hvartill jag har exempel nog, men vill dem här såsom förargeliga, ej anteckna. Historier om Sjöråen i sjelfva hafvet äro allmänt bekanta och berättas med sänderles smak af sjöfarande. På lika sätt talas ofver allt om dem, såsom vistande i de flesta insjöar, der fisk finnes, ja minsta pussar. Så snart det heter: i den eller den sjön fiskes ej alltid, då är märke till, att der är rå för sjön. I de sjöar fiskas bäst på söndagsförmiddagar, hvilket ock händer med den fångst man vill njuta af skogsråen och andra sådana genier, efter de då förmenas hålla sin gudstjenst, hvarunder de ej så noga kunna vårda sin egendom. Konst att förgöra sjöråen har jag ock lärt, och anser jag den för mycket betydande. Man skall taga ett skjäl-hufvud och kasta i sjön; men här bör man iakttaga Aegidii Gythmans råd i dess Offenbarung der Göthlicher Majestät. Den bör nemligen icke vara fenstolad, som kastar skjälhufvudet i sjön, att icke sjörået når honom. Jag, som merändels varit sjuklig, har aldrig tordts försökat, alldenstund jag alltid misströstat på mina ben. Cousin till sjöråen är Strömgubben, som spelar obeskrifligen väl och lärer afven menniskor spela på följande sätt: Man skall lägga sin violin på en sten i den å, der man vet strömgubben vistas, och det en thorsdagsafton i solbergningen. Dagen derefter finner man tvenne violiner af så lika anseende, att menskliga förrigtighet kan dem ej åtskilja. Byter man då med strömgubben eller tar miste, måste man skära honom till; men om man annars träffar sin egen, blir väl strömgubben harmsen; men lärjungen får dock den gåfvan att spela så öfvernaturligt, att liflösa ting dansa. Ibland roar han sig med det han håller fast qvarnar och andra vattuverk, i synnerhet när något brytes eller går sönder af redet, och aldrahelst om vintern, då det fryser på skjulen, medan mjölnaren tar sig en sup och slumrar.

Sjöråen söka ofta skada dem, som simma; derföre bör man efter afklädandet först gå ut i vattnet, att lägga en knif eller annat stål neder, då intet ondt biter på den simmande. Detta är en af de i början nämnda Politiska reglor. Man skall först gå uti vattnet med stålet, då, i fall man är mycket varm, han småningom afkyler, och icke kastar sig under svettandet i kalla vattnet, att honom icke vederfares samma, som Alexandro Magno, när han skulle löga sig i floden Cydno, som af Curtio bekant är. Annars är rådeligt vada först i vattnet, att se efter brandtdjupet, eller om några stakar och annat, hvaruti man kan stöta sig, ligger i vägen; hvilket allt kan genom alteration förrätta sjörådets syssla.

Sjörået har mångfaldigt anseende: som en båt, holma, menniska, ko, häst,

häst, eller stor fisk, mest med stora horn, äfven som flytande stubbar och
rötter pläga visa sig. För ungefär 30 år sedan utkom en sannfärdig relation
om en häst i Hammerdahls-sjön i Jemtland, hwilken ofta förwandlade sin skep-
nad &c. Jag håller före det war samma häst, som för några år sedan syn-
tes här i socknen. En Lapp hade sin koja vid sjöstranden; då hans lilla gos-
se alltid ville vara vid vattnet; och der icke fadren hade en gång ha-
stigt räddat honom, hade han omkommit. Att förekomma vidare olycka, in-
billade han barnet, med andra sina anhöriga, att en häst var i sjön. Ryk-
tet gick ut och troddes, af alla så verkeligen vara. Likaledes skedde med
en hustru, hwilken kladde sig i ett hwitt lakan, att skrämma wallbarnen
ifrån en sjö. De fleste tro än i dag, att ett sådant spöke vistas vid sjön.

Elfte Capitlet om Bergtroll.

Bergtrollen äro af samma slag och enahanda hushållning. Dem tillhö-
rer wårdnaden öfver alla i jorden nedergrafna skatter, mineralier och
malmarter. Grufkarlar, bergsprängare och malmletare kunna bäst beskrifva
deras mångfaldiga upptåg. Huru mången har icke genom dem blifvit olyck-
lig? deras schachter med mera förlorade, och huru ofta har man ej sett de
sällrarikaste, ja gedigna, malmarter, som strax blifvit osynliga, eller af bergtrol-
len bortgömda. Bergtrollen äro ganska angelägna att göra menniskor delak-
tiga af sina härligheter och rikedomar. De äro så slitet laggranna på folk,
att ofta horor och tjufvar blifva trugade nyttja deras förträffeliga skatter
samt gyldene våningar. Sålunda tros, att det är möjeligt, det menniskor kun-
na med kropparna gå in och ut, eller på längre och kortare tid vistas i
såta berget. Ingen kommer till dem, som icke strax får gifta sig, om han
vill. Den, som ej vill blifva bergtroll, sedan han är i berget intagen, han
må intet smaka något af deras mat. Ännu lefva många, som varit berg-
tagna; somliga i säbodarne hos fästemöen, andra i roliga lekstugor, en
del i någons herberge, badstufwa, eller qvarnhus &c., hwilka af bergtrol-
len blifvit trugade att bära många olofliga bördor &c. Jag vill ej
nämna, att en 10 års gosse nu för 8 dagar sedan varit på 3 dygn berg-
tagen, gent emot min gård på en half mil när, såvida drängen är Ben-
Vettriger. Bland dem, som för ganska lång tid varit bergtagne, äro i syn-
nerhet twenne qvinnor här i socknen. Den ena syns af barn och gam-
la käringar, hwilket äfven fyllgubbar bevittna, sitta på ett vid sjön beläget berg
och borstar sig, då hennes hår skiner, som guld; Den andra visar sig i ett
qvarnhus under full brudeskrud; dock är det allenast en, som i min tid sett
henne, hwilken ännu lefver, men blifvit blinder på vägen; derföre tro en del,
att det skett deraf, att han förmätet starrat på den glänsande bruden, hwars
prakt berättas vara obeskrifvelig. Begge desse hafva omkommit i vattn, men
som de af strömmen blifvit drifne af vissa i vattnet under landbackan ut-
holkade gjölar, hafva de der fastnat i trärötterna och således aldrig kun-
nat finnas igen. Under mitt vistande i Norrige berättades, att en fogde-
hustru i Norrska Nordlanden varit bergtagen, der hon vistats i några,
eller, om jag rätt minnes, i sju år. När hennes man, efter vanligheten satte

sig

sig en afton på en ett stycke ifrån gården belägen jordhög, hörde han sin hustrus röst, sjungandes en vanlig visa, den hon tillförene brukade vid barnens nedervaggande och insöfvande. Mannen gick genast hem efter sina pistoler, sköt och buttrade gräseliga, under ifrigt hotande, att, der han ej fick sin hustru igen, skulle han till grunden låta desolera hela högen. Om natten kom hans hustru hem, berättandes sig vara frälst ifrån bergtrollen, hvarföre hon hjerteligen tackade sin kära man, som bidragit till förlossningen. Till vederpanter af så underligt öde bar hon ett par silfverskrifvar, som kommit bort, jemte andra nipper, dels förr än hon blef bergtagen, dels under hennes bortovarande. Hon berättade äfven, att hon hafft tvenne barn i högen. En curieus relation härom gick öfver hela riket, och ansågs denna händelse för ett synnerligt underverk; men som trollen ej tyckte om de efterlemnade barnen, och modren torde öma deras tillstånd, blef saken uppenbar, att jordbyggarena voro tvenne förrymde officerare, hvilka med den artiga Lucretia många år varit underhållne af fogdens rika visthus, alldenstund hustruen förut låtit göra nycklar till alla rum, der något var till finnandes. Spitsfundigt folk hafva på detta sättet bedragit ganska många, ja de fleste, att tro det, som annars är orimligt och narraktigt.)

Tolfte Capitlet om Tompten.

Tompten är af enahanda beskaffenhet, men ganska arbetsam och trogen emot sin husbonde. Han har hvarken tid eller rådrum att snygga sig; han beskrifves helt liten, men ogement starker, så att han uti en jernboga kan bära 15 skylar halm på en gång. Förr har allmogen mycket underligt berättat om tompten, då många både hört och sett honom, besynnerligast i de förmögnes hus. Att han ännu är till och tjenar några vissa, berättas och tros af en del. Tompten skall städjas, som en annan dräng, under visst bettingande af lön och underhållning. I synnerhet måste någon del af matvaror afsättas åt honom, antingen i kornladan, badstufvan eller herberget, åtminstone till Jul, Påsk, Pingest och andra stora högtider, eller när man har gäster; hvilket ej lärer så allmänt ske i vår tid, om icke af någon dåraktig fjellqvinne. Om tompten icke blir väl underhållen och rätt handterad, börjar han bära bort icke allenast det han tillskaffat, utan mera, och så länge något finnes i boet; derföre är ej godt blifva hans ovän. Visst är, att sådant tankespöke för ej så lång tid sedan varit nog bekant, för en utgammal stutter; nu tror jag, att han aftynat, och allt, som i vår tid talas om honom, är blotta namnet, efter han nämnes i förklaringen öfver första budet i Catechismen. Och således anser jag honom endast för en gengångare, fast enfaldiga menniskor berättat för mig, att de på vissa ställen hört honom om nätterna bullra, ännu i denna tid. Löfjerska är för mesta allmogen obegripelig, efter de ej förstå namnet härstamma af gamla Svenska ordet <u>loffa</u>, eller: genom löf och

ör-

orter tillaga salfvor, som sedan af landstrykerskor under signande meddelas
till allehanda sjukdomars botande, så hos folk, som bortbytt; och äro löfjerskor
ett med trollpackor, häxor och signerskor. Efter dessa med så obekant namn
nämnas i Catechismen, så har allmogen ganska underligt begrepp om dem.
En del hålla före, att löfjerska är moder åt alla förenämnda råen, spö-
ken, tompten, spiritus, ja sjelfva näcken med hela hans suite. Andra kal-
la henne löfviska och mena, att det är väderhvirflar, som under tiden
i skogen böja neder små trän och löfbuskar; hvilket annars kallas spå-
farningar. En del kalla henne löfgjerdsgård, som annars nämnes för ris-
hagar af löfbuskar, som till hagnader ej äro tillförlitelige, och ingen bör
hafva förtroende till. Största delen veta alldeles ingen beskrifning på hen-
ne; men efter hon har fått rum bland andra i förklaringen, får hon pas-
sera för något obekant spöke, som vistas på andra orter.

Trettonde Capitlet om Spöken och Gengångare.

§. 1.

Spökeri kallas allehanda ovanliga haskeliga syner, händelser och
ohyggeliga låten och har sitt namn af spöken, hvarunder begripas
många slägten, men besynnerligast gasten och gengångare, eller sådant,
som visar sig vid afrättsplatser, gamla lemningar af kyrkor, stora
förfallna hus, eller allmänna grafställen m. m. Desse kallas på Tyska
Poltergeisten och Irrwischen, hvilka äro ett och samma med de gam-
le Romares Lemures. Gastar, Nisser på Danska, tror allmogen va-
ra mördade och å lönn lagda barn, som i skogsbackar och övistsli-
ga ställen hafva sina tillhåll. Desse oroa resande och andra i mörkret
med ohyggeligt låte; de kallas ock af menigheten bytingar; och förmenes, att
dessa, så väl som bergtrollens barn understiden varda satte i stället för
Christnas barn, förr än de varda döpte. Derföre bör man noga akta
odöpta barn, lägga stål och en psalmbok i vaggan, samt aldrig efter
solbergningen bära ut något, som kommit af eller vid barnet. Dere-
mellan bör ock intet löggevatten eller orent af barnet utbäras, utan att
eld först lägges uti. När barnen blifva vanskapte eller ej hafva
fulla sinnen, tro de dem vara bortbytta. Att få sitt igen, böra de en
thorsdagsafton sättas i en vattengryta att kokas, under några där-
aktiga upptåg, dem jag ej vill nämna. När barnet ändrat sitt låte,
eller börjar gråta, som andra barn, bör man hastigt ryckat ur grytan.
Desse gastar äro intet annat än ufvar och nattugglor, som ofta på
besynnerligt sätt jolla, skratta, hvissla och likaså gråta. Derföre haf-
va ock förfäderna gifvit dem rum ibland spöken, som ses af Esaiæ
Prophetias 13 och 34 Capitlen. Enligt Lutheri och Gezelii förklaringar
öfver förberörde skriftenes rum finnes, att, hvad i vår tid hålles
för spöken, har Esaias allenast nämnt som ohyggeliga onda djur
och foglar; och är det underligt, att förnuftiga menniskor rädas för
ett tomt ljud, äfvensom en del hästar och hundar, om hvilka all-
mogen säger: de äro i syne, eller, de se spöken, fast menniskan ej ser
dem

dem, åberopandes sig Bileams åsna till vittne. Jag har med nöje anmärkt
hästars och hundars syner i mörkret och funnit dem så högt rädas för
en tufva, stubbe, eller buske, ja äfven djurs och foglars läten, som en gum-
ma, hvilken glömde sätta stappen i tunnan, sprang till sina gäster med
berättelse, att den onde höll på kasta sitt vatten i källaren, hvilket så
förskräckte alla, att ingen tordes till källaren, förr än törsten gick gan-
ska hårdt på, då alla följdes åt, gjorde kors för sig och i källaredörren och
bannlyste Satan, hvilken sedan beskylldes för att hafva tömt tunnan.

§. 2.

Spöken i och för sig sjelfva anses allmänt för allt, hvad som o-
vanligt och hastkeligt höres och synes, men i synnerhet anses gengångare
eller dödningar derföre, som allmänt och ej utan grund kallas skrymt.
Helst tros, att sådana gå igen, som lemnat någon förborgad skatt efter
sig, eller ock ej fört särdeles lefnad. Nog tror jag Satan roar sig
på det sättet, att gäckas med de enfaldiga; men jag tror ock, att stör-
re delen af skrymtehistorier äro falska och af enfaldiga lättrogna ut-
spridda. Jag har ofta hört, att gårdsfolket roat sig med att för vissa
rallkäringar berätta, det deras döda hafva visat sig, hvilket förorsakat
de tankvärdigaste historier, med en hop tillökningar, som öfverskridt,
hvad förnuftigt bör tros. Mången har blifvit förebrådt, att han sett
de döda återgå, som ej vetat, att menniskan varit döder. Möjeligt är,
der vantron fått öfverhanden, att annan hvar en skrymtar efter döden,
som dock ej kan hända hos uppmärksammare folkslag. Medlertid tror
jag återgångare; men om sjelfva personen spökar, eller Satan narras,
kunna de döma om, som oftare sett skrymt än jag. Sagor om spöken
äro oräkneliga, och vore artigt, om man kunde samla de mesta;
samka alla är omöjeligt; då tror jag man skulle under granskning
och jemförande, stanna i det ofatta ämnet. Jag vill anteckna ett par
sannfärdiga händelser, som här i riket existerat, och mig bekanta, hvil-
ka äro af den vigt, det litet fattas, att jag ej tror döda kropparna
efterlåtas fjäska omkring, sedan de blifvit skilde från både lif och
själ och ande.

§. 3.

En förnäm herre, som sjelf varit vid under ransakningen, berätta-
de, att för några år sedan kom en sak in i Svea Hofrätt af föl-
jande beskaffenhet. En bonde på landet hade olofligt umgänge med
en enka i samma by. En tid hände, att mannen for med någon säd
till qvarnen, vid hvilket tillfälle enkan aktade på och infann sig om
aftonen i qvarnhuset, som var beläget nedre i socknen långt ifrån
byn. De omgingos på vanligt syndasätt, hvarefter enkan frågade bonden
huru, eller när sen gång den tiden skulle komma, på hvilken de fritt kunde
njuta detta nöjet. Karlen erinrade: det stode ej att förmoda, så länge hans hu-
stru ännu lefde; hvarpå hon utlät sig: det kunde snart ske, att han gjorde
sig ledig ifrån det gamla trollet, hvartill nu vore bästa tillfället, efter gran-
name visste, att mannen var vid qvarnen, och ingen menniska var mera

i

i bondens hus mera än hans gamla hustru allena. Hon påtog sig sköta malningen, medan han om natten gick hem och slog i hjel sin hustru. Detta fördömda rådet blef samtyckt och verkstäldt. Mannen gick hem och intill sin hustru, som låg på sin nattesäng, slog henne med yxehammaren i hufvudet och, som hon låg emot kakelugnen, störte han den öfver alltsamman, lägger stugunyckelen på bordet, slår så dörren till efter sig och begifver sig åter till quarnen; då enkan, som emedlertid passat på malningen, gick emot morgonen hem, och allt var tyst och stilla. Gumman blef utan ringaste misstanka begrafven, såsom den der var af kakelugnen till döds slagen. Emedlertid sörjde mannen, som alldeles otröstelig. Icke desto mindre blef ingen närmare förening eller äktenskap emellan förenämnda enka och mannen; utan sju år efter denna vederstyggeliga gerning kom den mördade hustrun en afton vid pass klockan 9 sin till klockarens son i sokner, som i en enskild kammare hade något snickeri för händer. Drängen kände henne igen och frågade, hvi hon så efter döden vandrade? hvarpå hon berättade hela händelen af sitt mord, begärandes, att drängen skulle det upptäcka, sin man till straff och androm till erinran. Drängen utlät sig, att, om han än berättade hennes talan, vore han dock icke betrodder, utan bad gumman komma samma tid påföljande afton och anförtro klockaren eller drängens fader, såsom pålitligare, detta ärendet; hvartill skuggan samtyckte, tog afsked och gick sin väg. På föresatt tid aftonen efter kom gumman åter, då klockaren och sonen väntade henne. Hon hade samma berättelse; men klockaren svarade äfven, som sonen, att han ej vore ojäfaktigt vittne i så ömt och maggrann sak, ty böd han henne aftonen efter komma igen, då han emedlertid skulle förse sig med vittnen. Skuggan samtyckte, bjöd god natt och gick sin väg. Aftonen derpå kom hon efter accord, då och klockaren hade åtskilliga förståndiga bönder jemte några Officerare och ståndspersoner hos sig. Skuggan itererade sitt förra och berättade omständeligen hela förloppett af hennes mördande. Klockaren frågade, hvems frihet hon hade att således efter döden vandra på detta sättet. Hon svarade sig äga Guds tillstånd. Klockaren frågade vidare, om hon vore salig; hvartill hon svarade: ja. På tillfrågan, huru hon blifvit salig, svarades: ehuru svårt det gick, blef hon det dock genom Christi förtjenst. Med ett ord: klockaren hade många förnuftiga frågor, på hvilka skuggan klart och renlärigt svarade. Ändteligen bad hon på det ömaste, att klockaren måtte bidraga dertill, det hennes man bekände och således kunde undvika straff i evigheten. Derpå tog hon afsked och under allas förundran gick sin väg. Men när hon kom i förstugan, vände hon om och gaf den erinran, att när hennes man härigenom blefve rörder, skulle han söka undanflykt genom rymmande; men i en viss by och gård skulle han ertappas. Allt blef verkstäldt; mannen tillspordes, men nekade; dock rörder af samvetet, mente han vara bäst taga flykten; dock blef han återfunnen i den by, som den vandrande skuggan namngifvit, då han bekände gerningen alldeles öfverensstämmande med spökets berättelse. Han dömdes och jemte den odygdiga en-

han

han vederbörligen rättades.

§. 4.

Af denna relation finner man ett besynnerligt nit hos skrymtet om mannens andeliga välfärd. Han åberopar sig Guds tillstädjelse och Christi förtjenst, hvilket allt ingalunda tillhörer Satan eller Spöken, som genom hans verkan drifvas. Icke desto mindre tror jag, att här var intet mera än blotta Guds tillstädjelse för den onde anden att på detta sättet visa sig; utan att derigenom nå sitt påsyftade ändamål, nemligen förskaffa sig förtroende, hvarigenom han framdeles kunde ljuga lifvet af många. Jag tycker, härunder föreföll intet, som ju öfverensstämmer med den ondes egenskaper. Det han sade sig vara salig, var ganska enligt med hans lägre art. Att han berättade sig blifvit salig genom Christi förtjenst, smakar af samma surdeg, och lärer ingen förnuftig tvifla, att han hafver sig menniskans salighetsordning så väl bekant, som någon Christen. Att en del tro, det Satan ej har makt nämna Frälsarens namn, är mera barnsligt än det tjenar öfvertygande. Att skuggan var så mån om mannens bekännande och påföljande sånger &c. skedde ingalunda till den ändan, att han ville befordra mannens salighet. Till äfventyrs torde han hafva märkt, att mannens samvete vaknat, och som han var osäker om, hvad hända skulle, vågade han derpå att, som en fiskare, förlora en liten fisk till agn eller bete, att derigenom vinna något vigtigare; nemligen, sedan menniskan blifvit försäkrad om, att döda kroppar, enligt Guds tillstädjelse, äga frihet uppenbara sig, vore ingen konst för Satan att anställa en tragedie och blodbadet efter det andra. Hänsid torde någon åberopa sig Samuels exempel, som propheterade efter döden: hvilket dock mera tyckes styrka min mening och tanka om den ondes gyckleri; ty först förrättades uppväckandet af en spåqvinna, som bör anses och redan var ansedd för Satans verktyg, och således hade intet befalla öfver dem, som i Herranom afsomnat. För det andra erkände Saul sjelf att i brist af förtroende till Gud, måste han söka så olofligt orakel. För det tredje såg Saul intet, och således kan ingen säga, om den, som gycklade med spåqvinnan, hade Samuels anseende, eller ej. För det fjerde var Samuel en stor, ryktbar prophet, hvilket ingalunda var spåqvinnan obekant; ty kunde hon väl säga sig se Gudar uppstiga ur jorden, att göra saken så mycket betydeligare. För det femte kunde hon väl märka, att hon hade göra med Konungen, efter han hade hufvudet högre än allt folk (1 Samuelsboks 9:3), och således hade hon ej svårt lämpa Comoedien efter tillståndet. Ändteligen var prophetian enlig med propheten, när han säger: i morgon skall du och dina söner vara när mig. Om det varit Samuel, som förmodeligen var i Abrahams sköte, kunde han ej lofva Saul, som en ifrån Gud förkastad sjelfmördare, vara med sig och njuta del i sin lycksalighet; utan det var lett Satans grepp att styrka Saul i sin misströstan om all vidare lycka och hasta med honom till förderfvet. Någon torde tycka, att ofvannämnda spöke, som så noga omade sin mans förstockade tillstånd, måtte vara af annan egenskap, efter det visste förut, att mannen skulle rymma, samt stället, der de skulle finna honom. Det var ock icke omöjeligt för

den

den onde göra den uträkningen. Förmodeligen måtte mannen haft något
visst förtroende till någon i den gården, eller hade han någon fordran,
den han nu ville nyttja sig till gagnande under flykten.

§. 5.

Det är annars bekant, att den onde propheterar ofta genom uträknin-
gar, som under tiden slå in för honom. Erasmus Francisci berättar i
sin Schaubühnes tredje del efter Buxtorfium, att när ett Judebarn
skulle omskäras i Regensburg, och Rabbi Juda Chasid för sin ut-
märkta helighet var fadder och derföre satt bredevid Eliæ stol, som vid
alla omskärelser måste stå i beredskap; när nu barnet bars in, stego
alla efter vanligheten opp och ropade Baruch Habba, eller: välsignad
den, som kommer. Rabbi Juda steg intet opp, ej eller sade något, hvil-
ket förekom allom underligt; men han sade sig intet se Eliam bre-
devid sig, som annars borde vara närvarande och således hoppades in-
tet godt om barnet. Deremot säger han: utom fönstret är en gammal man
med långt skägg; han kan berätta, hvad detta betyder. När nu denne gamle
mannen blef tillfrågad, svarade han: att barnet skulle framdeles affalla till
den Christna religionen, och således ville ej Elias vara vid omskärelsen när-
varande; hvilket och skedde, nemligen, att gossen i framtiden blef en Christen.
Här propheterade Satan, och det slog in, till hans lycka, men dock större
lycka för barnet, så framt historien annars är så sannfärdig, att hon
af trovärdiga män fås utgifven. Jag tror visst, det är både standt och skedt.
Detta var ett påfund af Juda Chasid att stadfästa sin religion, som torde
vara misstänkt och nog förtryckt i det upplysta Regensburg, och således
colluderade 2^ne gamla Judar att sätta färg på sin galna religion. Att
gossen blef sedan en Christen, visste hvarken Judarne eller Satan förut;
men det skedde, dels efter gossen såg åtskillnaden emellan Judeska och
Christna läran, dels kunde gyckelaren Chasid genom vissa convertiseurs
spelat sin tour, att stadfästa prophetien, och bekräfta Eliæ närvarelse
vid omskärelserne, som annars torde anses hos många för omöjligt. Den an-
dra historien om gengångare, berättar ofvannämnde Erasmus Francisci
i sin Schaubühnes första del, relateradt af Svenska Generalen Tott och be-
kräftadt af Högstsalig i åminnelse Konung Gustaf Adolph under Tyska
kriget på det sättet: En slagtare i Stockholm fick oloflig kärlek för en
piga; ty aktade han på vid Påsketiden, högg sin hustru med en yxa i
hufvudet och lät henne med andra följa till pestgrafven. En tid derefter gif-
te han sig med förenämnda pigal. Straxt derefter begynte det gruføligen
skrymta i huset, att slagtaren måste fly och bebo en annan byggnad. E-
medlertid blef Riksdag i Stockholm, då alla lediga rum blefvo af främ-
mande förhyrda. En adelig enka kom och in, men kunde ej få qvarter;
ty begärade hon flytta i det huset, hvarest så underliga skrymtade. Om
natten kom spöket, eller hustrun, som var mördad, och berättade för a-
delsfruen sitt öde, bedjandes ändteligen, att fruen måtte lägga sin ring
i öppna såret, som spöket hade i hufvudet, och sedan med näsduken
binda om alltsammans, så skulle Adelsfruen, der hon ville öppna grafven,
till vedermäle af spökets sannfärdiga berättelse, finna sin ring igen.

Allt

Allt skedde. Adelsfruen anhöll om vederbörandes tillstånd att öppna grafven, se-
dan hon berättat händelsen; då näsduken och ringen fanns i den dödas
hufvud. Saken företogs, mannen bekände och led sitt straff. Detta är alldeles
icke åtskildt ifrån den förra relationen. Den onde anden hade en afsigt
med begge, nemligen, att förvärfva sig fullt förtroende, så vida han tyckes
under tiden menat väl med syndare. På samma sätt, som han under trollkä-
ringe-ransakningen satt, som en ljusets ängel, och grät öfver deras hårdnac-
kenhet, som ej ville bekänna. Historien om gubben, som spökade, den sönerna
satte skälla på och ändteligen sköto neder, är mera bekant, än att hon här
bör nämnas, och utmärker tydeligen Satans apespel.

§. 6.

De annars oräkneliga sagor om skrymt och gengångare, som af menig-
heten berättas, äro alla af den beskaffenhet, att ingen kan sätta tro till dem.
För ro skull vill jag nämna en artig händelse, som för ungefär fyratio år se-
dan passerat med en hederlig man, hvilken för några år tillbaka dödde.
Han reste till Umeå i ett Kronoärende der han efter något vistande fast-
nade i en frossfeber. En gammal besökare, som förr stått under hans lyd-
nad, kom att göra sin uppvaktning, då han beklagade hjerteligen herrens
olycka, som på främmande ort blifvit sjuk, och erbjöd sig äfven, der så
behagades, att råda bot utan kostnad, allenast den sjuke aftonen derefter ville
följa honom på ett visst ställe. Den sjuke samtyckte, och den andre gick
sin väg att rusta sig. Qvällen derpå, vid pass klockan 7 eller 8, kom be-
sökaren och bad honom följa sig, som och skedde. De stannade på kyr-
kogården, der den sjuke blef ombeden sätta sig på en likstén, medan den
andre skulle gå litet afsides att anstalta om curen. Allt skedde i tjoc-
kaste höstmörkret. Under det den sjuke satt kommo många dödningar (spöken),
som vandrade af och till förbi honom i sina likkläder. Till slut kom
en piga, hvilken få dagar förut blifvit död i samma hus, der han logerade.
Denna steg till honom och nog allfvarsamt sade: Herre, hvad gören I
här? Lagen Eder hädan, här är icke rum för Eder. Mannen steg
upp och efter yttersta krafter skyndade hemåt under största alteration.
Dagen derefter infann sig åter besökaren, som då var föga välkommen.
Han försäkrade med ursäkt, att han ingalunda försyndat sig. Ändteligen,
och sedan han fått skrubber, frågade den sjuke: huru han fick upp
så många döda? då besökaren svarade: Ingen konst var att få dem
upp; men värre var få dem hvar i sitt rum igen. Med ett ord: den
sjuke blef frisk, och, ehuru han trodde, att det var dödningar, som viste
sig, tror jag, det var lefvande öfverklädde personer, och Comoedien var
inrättad att genom altererande bota frossan. Om det var den nyss dö-
da pigan, som talte honom till, eller ej, kunde hvarken han, eller andra,
skönja i mörkret.

§. 7.

Erasmus Francisci i sin Schaubühnes tredje del talar om ett
skrymt en rolig berättelse, som jag tyckes här ej kunna utelemna.
Hertig Ludvig Sfortia till Meijlan hade en Apinia, hvilken
ofta gick till en gammal förnäm fru i staden. Fruen blef en tid

sjuk

sjuk och sängliggande, hvarunder hon hade särdeles nöje af Apinian, den
hon derföre lät på det helösta och bästa sköta och mata. Ändteligen
dödde fruen, bars bort och blef begrafven. Emedlertid, och medan hon på
Catholiskt sätt med heder jordades, hade Apan kommit i kammaren, i
hvilken fruen afsomnat, der hon finner en hoper flaskor och burkar
med åtskilliga öfverblefne medicamenter, dem hon merändels, som välsmek-
liga, slickade i sig, går så till sängen och finner den dödas dage-
liga hufvudbonad; den sätter apan på sig så manerligt, som en men-
niska, lägger sig sedan i den dödas säng, drar täcket ordenteliga öfver
sig och somnar in. Derunder kom pigan att städa i kammaren, såg
spöket och mente, det var fruen. Detta berättades med häpnad för fruens
söner, som med flere gingo opp i kammaren att erfara sanningen. Alle
blefvo förskräckte och skickade genast efter en Pfaff, som strax klädde
sig i Ordenshabit och tog två andra Clerker med sig, hvilka med
kors, fana och vigevatten gingo till huset, att drifva bort Satan. Kam-
maren var i öfra etagen, dit Clerkerne gingo först och Pfaffen efter, sät-
tandes dörren hel öppen, i händelse den onde skulle blifva våldsam,
att intet då måtte hindra deras flykt. Ändteligen och efter många
ceremonier stiger Pfaffen närmare till, lyfter opp sin så kallade cau-
da eller vigvattensqvast, att gjuta vigvatten emot den onde, då Apini-
an började se ondt ut, morra och skugga tänderna. Häraf blefvo de
andelige så förfärade, att de hals öfver hufvud kastade sig med litet
lif utföre trappan; och sedan de med möda blifvit vedergväckte, be-
dyrade de på det högsta, att de sett Archie-Satanas, hvilken ho-
tade att vilja slukа dem opp. Under det de numera berättade
många underligheter, kom apan i den förr omtalta fruens hufvud-
bonad utföre trappan, hvarvid väl i början något hvar af för-
skräckelse var färdig digna neder; men när spöket blef mera be-
kant, måste den ena sle åt den andra. Apinian, som billigt tyckte
sig roat många, gick i samma skrud staden igenom opp på slottet
beledsagad af många, i synnerhet ungdom, som tycktes se det stör-
sta vidunder.

14de Capitlet om Spiritus.

Spiritus är ett kräk af besynnerlig egenskap; ser ut, som en torn-
dyfvel och förvaras i en dosa, alla hans lemmar äro i continu-
erlig rörelse. Den är i sig sjelf en barnalek, som säljes af svarfvare,
men helst makare och landstrykare, hvilka inbilla enfaldigt folk, att
den, som en sådan hafver, skall aldrig blifva olyckelig. Ingen kan blifva
af med Spiritus, med mindre han emot kontant får sälja honom, fast
det vore aldrig så ringa köpskilling; dock måste det alltid vara åtmin-
stone en penning öfver det säljaren sjelf gifvit vid inköpet; deremot låter
han hvarken dränka sig i vatten, eller förbrännas af eld. En besynner-
lig händelse skedde för några år sedan. En hederlig, ålderstigen och
förmögen bonde-hustru hade spiritus. Kyrkoherden i Socknen pre-
di-

ditkade en gång med synnerlig ifver emot afguderi och vantro, hvilket
nog rörde gumman, så att hon, som tycktes hafva nått högsta spet-
sen af sin timeliga lycka, blef bevekt att sälja sin spiritus, hvarföre
hon bod honom ut till en Österbottninge, som tillförene varit borgare,
men under förra Ryska kriget måste fly hit på orten. Hon försäkrade
honom, att detta lilla djuret skulle upprätta all den skada, han genom
sin egendoms förlust haft, så visst som hennes föräldrar, efter hvilka
hon ärft honom, voro i sin tid välmående, och han ögonskenligen
såg och var öfvertygad om hennes lyckeliga tillstånd, och skulle spiri-
tus ej kosta honom mera än 6 styfver. Mannen betraktade spiritus
en stund, men började till slut göra kors för sig och utlät sig att
han förr ville falla i största uselhet, än så försaka Gud, att han
skulle i den meningen köpa sådan styggelse. Gumman bad honom
sedan, att han icke skulle nämna för någon, det hon hade spiritus;
hvilket han väl lofvade, men höll icke ord, i det han åtminstone be-
rättade det för mig. Om gumman sedan kom att sälja sin spiritus, vet jag
icke; emedlertid dödde hon någon tid derefter, och tror jag väl spiri-
tus följer med arfvet. En sann och troverdig man, som kände personen,
berättade, att en gosse i bergslagen tjente vid en jernhytta ungefär
1714 à 1715. Han var villig, qvick och arbetsam, men för svag att
släpa det tunga slagget och jerntackorna; ty frågade han tid efter
annan: om ingen konst vore att blifva starker? En gammal man vid
hyttan sade då skämtevis, att om han kunde få en spiritus, så skul-
le han ej trifla på njuta besynnerlig styrka. Gossen frågade, hvarest slika
vore till finnandes? då honom blef svaradt: hos de handlande i staden.
Så snart marknaden infölle, anhöll gossen om tillstånd att gå till staden,
då han gick ifrån den ena boden till den andra och frågade: om icke der
funnes några spiritusar? då köpmannen skämtande skämtande begärde sex
Caroliner, hvilka gossen med nöje genast levererade och mente, att köpmannen, så
som helt ung, måtte hafva förset sig i handeln och sålt så rar vara för godt pris.
Denna dyrt aktade egendomen bar gossen städse hos sig och tilltog ock dageli-
gen i krafter, tills hans styrka blef öfvernaturlig, och ingen af de mogna star-
kaste karlar deromkring var honom öfvermäktig. Så oskyldig, som gossen här-
utinnan under sin enfaldighet var, se vi likväl, att satan vågade utöfva
sina krafter på honom.

15de Capitlet om Baran eller Bäraren; item: om Maran.

Baran eller Bäraren, den Dansken kallar Puge och Jemtlänningen
Puuk, är ett vederstyggeligt satans foster; ser ut, som ett nystan eller en
boll; har i fortiden varit mycket brukelig; men nu tror jag ej han är till
finnandes, ehuru jag hört många berättat i sanning sig hafva sett honom.
De hafva ofta visat mig hans träck, som han förmenes lemna efter sig
hvilket dock ej annat är, än en början till svamp, som jäser ut af surna
stockar och golftiljor, en del helt röd, andra åter gulaktiga. Denne baran
har sitt mesta tillhåll i fähusen och skall vara mycket drägtig för den,
som äger honom, efter han diar annars boskap och derigenom ökar mat-

mo-

modrens mjölk otroliga. I trollkäringstiden var detta djefvulsfostret nog gångbart och tillreddes under faseliga besvärjningar, som af protocollen synes, ehuru jag tror, det var mesta delen osanningar, som om honom berättades, och att Maran var ej mera till i den tiden, än nu; utan det måtte hafva varit en dikt af trollgossarna, som satan bekräftade och de enfaldiga käringarna sedan bifölls och beskyllde andra för hafva tillverkat sådan djefvulskap.

Maran är ett spöke af underliga egenskaper, och ehuru det ej annat är, än en sjukdom härflytande af blodet, påkommande i synnerhet dem, som sofva vidöppna eller ligga på ryggen; hvilket jag sjelf erfarit, tros det dock icke af enfaldigast menigheten; ja mera upplyste hafva sällsynnliga tankar om henne; mesta delen föregifva henne se ut, som en katta, jemte det hon har samma läte, eller gnor, som en katt. Tör hända, att som denna passion i synnerhet faller på barn eller ungdom, som merändels har kattor hos sig i sängen, kunna de antingen af vanan, eller genom sömnen hört dylikt morrande, och när den passionerade kastat sig hastigt om i sömnen, har katten räddats och sprungit sin väg. Denna sägan om maran är så gammal, att de gamle Romare vetat tala om henne och gifvit henne namn för Incubus; Grekerna: Ephialtes; Tyskarne: der Alp, eller das Nachtmäntlein. En del tro vissa menniskor förrätta denna syssla, att om nätterna qväfva folk, och den som svinger mara, skall icke hafva hår på vissa ställen, som under armarna &c.; men desse veta ej sjelfva, att de sålunda plåga folk. Bästa medlet emot maran är att binda en skarp lia öfver bröstet på sig när man går till sängs. Då skall Maran skära sig och sjukna, hvarefter hon ej mera vågar sig dit. Om ock den, som ligger i samma rum med den, som qväljes, aktar på och stoppar till nyckelhålet på dörren, i fall andra öppningar ej gifvas, så skall Maran hålla hus. Det tros ock allmänt, att Maran antastar boskapen, hvilket synes deraf, att de alltid stå svettiga, och är hon ett nyttigt bråk för ovåliga stalldrängar, efter hon tiger, när hon tillvites förorsaka kreaturens vantrefnad. Emot denna olägenhet hänges en död skata, eller ock en lekatt, hårmelinskropp, öfver kreaturet.

16:de Capitlet om Draken, Pästen, Jordbrånad och Fegljus.

Draken anses såsom en bergtrollens hund, eller dörrevård. Han förvarar allt, som i jorden är nedergrafvet. Under tiden flyttar han emellan skatterna, då han synes flyga i luften, som ett eldbloss. Om någon kunde utröna hans hemvister, så skulle ej slå felt, att man träffar ansenlig egendom. I synnerhet tros han vårda det, som af menniskor nedergrafvet och förgömdt är.

Vålnad är ett och samma med hedningarnes genier, och tros, att hvar menniska har sin vålnad, hvilken under tiden vid lös sömn, eller medan menniskan ligger i en dvala, påminner, hvad lyckligt eller skadligt förestår. Den ena menniskan har en hund, den andra en katt, den 3:dje en räf, 4:de en oxe, 5:te en häst, 6:te en fogel &c. Somliga hafva ock en menniska, hvilken märkeligen anses för en ängel. Att hvar menniska har sin vålnad, vilja de bevisa deraf, att Evangelisterna på af-

afmålas.

Påsten kallas allmänt Påstlantza, ser ut som tvenne barn, man och qvinna. Han går före med en lia och slår neder, och hon stultar efter med en qvast att sopa rent. Påsten reser mest sjöledes utifrån och fördöljer sig helst i harpsa. Han gråter barnsliga, när han kommer in i landet att göra sin syssla. Ibland gråter han af harm, när Norrbottningarna hafva god vind, och han ej får tillfälle stiga opp på Bramön som ligger utför Medelpad, helst som påsten vet att, sedan han passerat den ön, blir han kraftlös och tvinar bort. Annars tros öfver allt, att på Bramön skall vara ganska mycket spöken.

Jordbränad synes under tiden på vissa ställen; då förmenas jordbyggarnas hemvister brinna. Kastar man derofver ett kläde, duk eller hatt och låter ligga öfver natten, att elden väl släckes, skall han om morgonen efter finna så mycket silfverpenningar, som rymmas under plagget. Jag har märkt, i synnerhet då det nyss regnat och solen skiner på glasbitar eller kattguld med mera glittrande, som ligger på åkrarna, att då synes den uppstigande ångan, som en rök, och solstrålarna på glas eller stenkärilsbitar likna ett flammande, hvarefter mången blifvit vanad löpa, i hopp att hjelpa jordbyggarne och blifva riktad.

Fegljus kallas de exhalationer, som synas hastigt flamma i mörkret, merändels vid hus och kyrkogårdar. Dessa sken betyda, efter allmän mening, fegfolk, eller att någon skall dö i den gården. De hafva så länge sett feglius vid min gård, i synnerhet så ofta jag är längre och svårare sjuk, lån allmänt, att Propheterna blifva rädlöpa; men lyckan var, att min grannhustru fick förledne vinter ett dödfödt barn, med hvilket alla feglius slocknade på en tid. På samma sätt är det, om någon tupp gal om aftnarna. Då skall man genast gripa honom och känna på fötterna. Är han kall, så betyder det döden i huset; men är han varm, så anmärker det eldsvåda. Att begge varit falskt har jag iakttagit flera gånger, och kan jag säga: I fall en hustupp kunde prophetera, så bör man icke undra, att den onde, såsom mera naturkunnig, må äga den egenskapen.

17de Capitlet om förutfattade tankar och sunda omdömen, rörande vantro, spökerier, skogs- och sjörån m. m.

§. 1.

All vantro, som bland enfaldiga hopen hopen hyses, är besynnerlig och vore liten prydnad för menigheten, om man skulle uppteckna och anteckna allt; dock böra våra landsmän ej anses för ensamma hårutinnan. Våra grannar äro i ingen måtto bättre; dess vittna alla, så tideböcker, som legender, och finner man de flesta betydande skrymtehistorier, anmärkta och bevittnade af utlänningar, som angifva dem mesta delen hafva existerat på deras ort. Otto Melander i sin Jocoseria kan detta till en del intyga. Så länge menigheten hyser så enfaldig tanka om saker af större allfvarsamhet, är icke till undrandes, att den onde under tiden gäckas och befordrar sin vinning. Jag nekar alldeles icke till alla antecknade spökerien, men tror deremot, att mesta sagor härstamma af

dik-

dikter, utspridda af dem, som mindre varit angelägna om, eller vågat utröna
sanningen af sina syner. När jag en gång besökte en lifsfånge, som tre da-
gar derefter rättades, reste jag om qvällen hem, då min skjutsbonde berättade om
åtskilliga spökerien, som den tiden visat sig för en och annan, dock mest för dem,
som varit druckne. Det var ingen fläck svart fri under hela vägen, som han ej
visste beropa sig vittnen hafva der sett spöken. Jag böd till öfvertyga honom,
att ej allt åtminstone vore sanning; men det förslog icke; jag måste, nog harmsen,
finna mig öfverröstad. Ändteligen kommo vi till ett ställe, då skjutsbonden höll
med hästen och bad mig se, om icke han nu hade rätt, efter den onde stod
midt i vägen. Jag starrade i mörkret, men såg intet skrymt. Jag befallte skjuts-
bonden köra närmare; men han ville vända. Ändteligen märkte jag en hö-
lada rätt framför oss, som lyste svart emot snön, då jag yttrade mig: Jag ser
ej annat än en hölada; hvarpå han svarade: Ja, sannerligen är det icke en
lada. Om drängen varit allena, hade han vissterligen vändt om och öfvertygat
alla, att han råkat fanen. Under samma resa kom jag in i en gård, der
en hop stadige och ålderstegne bönder voro församlade, hvilka alle undrade, att
jag i mörkret under så bullersam tid tordes resa. Jag kan ock ej lemna omäldt,
att den tiden syntes mesta och gruféligaste spöken på ett ställe, som var
utsedt till rätteplats; men som delinqventerna rättades sedan $\frac{3}{4}$ mil derifrån, syn-
tes sedermera inga skrymt på förra stället. Jag har hört många försvara
spöken, såsom tjenande till skräck för ogerningsmän, och äro således nyttiga va-
relser. Detta vidgår jag gerna; men då vill jag iklädä dem alfvarsammare e-
genskaper. När man en tid hållit dem för kurendrägare, som allenast roa sig
med att skrämma någon ibland, förfaller till slut den fasa, de med sig bära, och
förvandlas i förtroende, åtminstone så länge man hyser den tankan, att al-
la förutnämnde spökelser äro så vidt åtskilde från satan, som menniskor
ifrån spöken.

§. 2.

Allmänna tankar om skogs- och sjörån &c., såsom alla bärande namn af
jordbyggare och hörande till den osynliga församlingen, äro svårt emot den re-
na Orthodoxien; hvilket bevises ej allenast deraf, att de förmenas hålla Guds-
tjenst samma tider och dagar, som de Christna hålla, utan ock hafva att
förvänta återställning och förlossning ifrån sitt olyckliga fall, som af följande
trovärdiga berättelse tjenligen kan inhemtas. Åtskillige, så förnuftigare som
enfaldigare berätta, att för vid pass 60 år, eller något mera, skall vara händt i
Nordingrå Pastorat, det en man en thorsdagsafton varit i prestegården, att
anstalta om begrafning för en dess döda anhörige. Vid återfärden mötte han
midt i vägen små pysslingar, till en ansenlig hop, de der sprungo opp och neder
och under glädjefulla åtbörder sjöngo: Vi förhoppas, vi förhoppas, vår förlossare
lefver än. Det stället, hvarest desse hade sin chor, var så beskaffadt, att
ingen kunde utom vägen komma dem förbi; ty vände mannen om till
Prestegården, der han för hjelpepresten berättade händelsen. Presten var re-
solverad, iförde sig sin ämbetesdrägt och med bonden for till stället. Pysslin-
garna höllo ännu sitt jubileum, då Presten med hög röst bad dem hoppa
åt helfvete, emedan de ingen förlossning hade att vänta, hvarpå desse små
stackare började bitterligen gråta och jemra sig, samt till slut, den ena

af-

efter den andra försvinna. När nu Kyrkoherden fick höra hjelpeprestens åtgärd, har han omständeligen förestält honom hans ofog, som den der blandat sig i Guds fördolda råd, och befallte honom ställa saken till rätta och söka trösta trollen. Hjelpepresten måste lyda ordres, for så till stället nästa thorsdags-qväll, då bytingarna väl dansade, men som sjukliga; sjöngo äfven om förlossningen, men ganska matt och som bäfvande. Då ropar presten: "Friskt opp! förblifven vid edert hopp; I skolen njuta förlossning." Genom denna tröst blefvo trollen så glada, att de sprungo så högt, att sjelfva trätopparna syntes under deras fötter. Deras röst blef så ljudande och klar, att presten hörde dem sedan allt intill gården. Hvar förnuftig lärer väl finna, huru sannolikt detta är, och tros jag, ehuru det skall vara händt inom mannaminne, föga någon i Nordingrå kan bestyrkat vidare, än de till äfventyrs hört det vara händt annorstädes. Emedlertid är sagan allmän och tros af de fleste, som mena detta vara ett stort bevis af Guds outransakeliga hushållning öfver, på och under jorden; der han uppehåller sina osynliga förnuftiga kreatur, hvilkom äfven nåde och förlossning kunna vara förbehållna. Min enfaldiga conclusion är, att så länge menigheten tror, att NB: alla appatitioner, illusioner, synvillor &c verkställas af annat än lögnens ande, förblifver hon i sin tanka, att allt drifves af ett förborgadt naturens väsende, som följer sina fördolda lagar, och styres af det oundvikeliga ödet, hvilket sent eller aldrig mister sin credit hos allmogen. Man bör dock tillegna Satan mättelig kraft och verkan; hedningarne ablena måga tro honom æmulera med Gud. Månne icke han i sitt djupa fall mistat proportionaliter emot menniskan sin medskapade visdom och kraft och betjenar sig nu af sin långligen förvärfvade ondskefulla erfarenhet? hvarigenom han är mäktig nog att utöfva sina konster. Jag menar, det är ej emot orthodoxien, om jag tror, att, som hans makt ej sträcker sig utom Guds befallning, måste han under tiden begagna sig af hyckleriet. Emedlertid böre vi alltid bedja: Fader vår! inled oss icke i frestelse, utan fräls oss ifrån ondo. Amen.

Här följer Sal. Herr Lectorns och Prostens Eurenii beskrifning om förra seculi trollväsende, som han det med flit utronat.

18de Capitlet.

En kort berättelse om det högst beklageliga Trolldomsväsendet i Norrlanden, sammanfattadt, dels af deras berättelse, som sin missgerning hafva tillstått och sig godvilligt bekänt, dels af barnsens, som föras påtyggande, så på dem, som sig intet bekänna vilja, som på dem, hvilka till bekännelse kommit, och barnens berättelse ja- och vits-ord gifvit hafva.

För 4 à 5 och på somliga orter för 2 à 3 år sedan skall Satan trollpackorna hafva eftergifvit den ränta, som de med honom tillförene i smörborde och vane voro att utgifva, och i dess ställe, sitt rike till större utvidgande, befallt dem föra sig större och smärre, döpta och odöpta, barn till handa: Det trollpackorna med den flit hafva efterkommit och (än) efterkomma, att de, begynnandes af 2 à 3, nu dertill kommit hafva, att en enskilt förer 20, 30 à 40 barn, större och smärre, den lede Satan till handa. Deras vedergällning skall deri bestå, att de skola få mycket större smörlycka, samt lycka till boskapens välltrefnad och årsväxten på åkern m.m. bekomma; item skola kunna göra sina grannar eller ovänner olycka eller skada uti allt detta. Barnens att taga och med sig föra, skall Satan hafva gifvit dem, jemte ett horn, äfven en nål, hvilken då de sätta i väggen, öppnar han sig, att man med häst och vagn, der så behöfdes, kan igenom fara. Och bräkar fuller väggen, som trollpackorna påstå, vid dess öppning; men ingen af dem, som in i huset äro, kunna det höra. Samma vägg faller åter så tätt igen, att, om än stugan vore målad, kan icke ens märkas klädtringen eller målningen vara rörd. Detsamma berättas om fönstren, när de nålen på dem och glasblyet, på en eller flera rutor, sätta. När de komma in, der barnen, ett eller flera, äro, som de taga vilja, kan folket intet vakna; men barnet väcker trollpackan opp, gemenligen med dessa ord: "kom nu djefvulsbarn och följ mig till gästabuds;" hvilket barnen berätta sig höra, trollpackan se och igenkänna; ty dem tyckes i stugan ljust vara, hvilket sken trollpackorna säga af hornet komma, som jemväl i mörkret glimmar. Barnen, vid ett sådant tilltal, kunna hvarken neka, eller om hjelp ropa, utan måste följa med, nu nakne, nu i skjortan, nu klädde, ty i hastighet säga sig somliga af trollpackan påklädas. När hon barnet hafver uttagit, reser hon med det omkring till andra hus, andra byar, ja till andra provinser, der hon flera barn hafver att uttaga. En bonde i Säbrå socken och Ångermanland förer en flicka från Dilsbo i Helsingeland, som gårdarna i Ångermanland, hvar de byggde och belägne äro, der han de andra barnen, som han förer, uttager och åter tillbakas förer, omständeligen vet beskrifva, fastän hon aldrig hafver varit i Ångermanland. Medan hon så samkar tillhopa barnen, sätter hon dem hon först tagit hafver gemenligen på taket, medan hon de flera, på sätt och vis, som sagdt är, uttager, till dess hon får det antal, som henne förelagdt är, utan hvilket om något fattas, får hon vid ankomsten ett hårdt tilltal af Satan, ofta också hugg,

med

med befallning att packa sig på stunden efter flera. Då alla barnen samkade äro, sätter hon sig midt uppå och barnen, somliga framför sig, somliga efter sig, på folneskapen, som gemenligen är en ko, häst, eller menniska; och är märkande, att så snart hon vill, kon eller hästen med händer rörer, så hjelper hon dem vidöppna; sätter så barnen uppå, antingen på sjelfva kreaturet eller på en stång, som hon berättes träda mellan fötterna på kreaturet; dock måste först smörjas under hwart barn; men de barn, som längre hafva följt med och sjelfva fått horn, måste smörja under sig sjelfva. När detta skedt är, ropar hon: Hvipp! rada upp, och så neder, värda till fanners; ändock alla icke just samma formulär bruka. Dermed fälas kreaturet bakfram åstad till den orten, som förelagd är, styrandes trollpackan, ändock hon med barnen sjelf sitter bakfram, vändandes ryggen framåt. Händer ock fast ofta, att hon under vägen, på den eller den kyrkan, förbidar sina kamrater, till dess flere samkas. Då den ena trollpackan ofta för den andra, skrapper öfver den stora barnhopen, som hon hafver. Detta hwilande sker gemenligen på kyrkokammen, eller hufven på taket, då barnen i deras åsyn skola synas så små, som kajor; under hwilket hwilande de, som klockorna plaga skafva, sig i klockstapeln begifva och den sysslan förrätta; hwilka skafvor, när de nu gifva sig vidare till vägs och hafva att resa öfver en blå sjö, kastar deruti med dessa ord: Gud låte min själ aldrig komma närmare Gud, än denna malmen kommer till klockan igen. Omsider, då de framkomma, stiger hon straxt med barnen af, tager betslet utur munnen af kreaturet och ställer det, som så svettigt är, att ofta svetten deraf på marken dryper, på fötren vid ett trä, eller en vägg, hwarest det står likasom bundet till hennes utkomst. Huset, som de komma till, synes barnen, helst i förstone, helt skinande och ofta rödt, som en eld. Der går trollpackan in, likasom genom en förstuga uti en sal. Barnen ställer hon på ett visst rum; hon sjelf går fram till den onde, som i ett ögnablick nu sitter i högsätet, mägta ansenlig, nu under bordet hel förskräckelig, men alltid med en kied bunden. För honom gör hon knäfall, åtminstone niger. Hon kallar honom med namn Herre, Storfar, Gud &c., helsandes och kyssandes honom, nu på mund, nu bak i stufven; hwarpå följer intet alltid, likväl som oftast, samlag med honom; hafvande de sitt umgänge, som hundar sinsemellan, snart som menniskor, och åter strax, som hundar. Sker sådant samlag intet vid ankomsten, så sker det efter måltiden före slutet af gästabodet; och der det skulle af andra ofta præoccuperas, deraf somliga måste det gå några gånger qvitte, blifver det trollpackorna inbördes emellan slagsmål utaf. Är det så, att ibland barnen något är, som första gången är tillfördt, men skört, så sätter hon det antingen till att sofva, och det hvar gång i hela 3 ja 6 à 8 veckorna, i hwilka det likväl hwar natt föres; eller ställer hon det vid dörren med befallning intet tala på 2 à 3 nätter; eller ock hafver hon det immediate fram till Satan, allt efter som hon tror det benägnare eller mindre benäget vara att antaga Satans tjenst. Och är märkande, att första gången något barn tages och till Blåkulla föres, sker det gemenligen emot någon stor högtid eller helgedag, såsom Julnatten, Nyårs=, Kyndelmessonatten &c. &c., eller åtminstone något söndagsnatt. När hon nu barnet till Satan framhafver,

ni-

niger hon, eller ock faller på knä. Det samma måste ock barnet, eller om
det än vore en stor menniska som nyss förd är, göra. Sedan säger hon
till Satan: Se, I Storfar, hvilket vackert djefvulsbarn, jag nu hafver med
mig! Jag beder, I viljen det märka åt mig. Då frågar Satan det före-
ställda barnet till, om det vill tjena honom; derpå somliga svara simpliciter
ja; ty ett sådant majestät lyser i honom, en sådan skinande härlighet visar
sig, hvart de ögonen kringkasta, att de omöjeligen annat kunna, än ja svara.
Somliga och de, som åldriga äro, svara: "ja, om I velen stå mig väl före"; då han
lofvar, att han skall så stå dem före, att de skola hafva glädje och hugnad deraf
gästabud, medan de lefva, och till deras själar en evig ro efter detta lifvet.
Härpå efter föregånget handslag, helst med de större, märker han barnet, bi-
tandes det i pannan in i skärgålen; stundom ock ristandes eller skärandes i
lilla venstra fingret. När han sjelf det intet gör, gör någon det af hans par-
ti, som på golfvet går, eller ock sjelfva trollkäringen. Vid sådant bitande
eller skärande utsleges ock af barnet blod, som sedan spottes ut i ett rödt
bläckhorn, i hvilket skall stå en stor röd fjäder, eller pinna, hvarmed deras
namn i en stor bok inskrifvas. Derpå gifver Satan barnet städslopennin-
gen, som är en Carolin, en Riksdaler, silfverkanna &c., som, så länge bar-
nen sig intet bekänt hafva, dem, då de dageligen dem på de orter, som
de hafva det gömt åskåda, äfven sådant synes, men, när de sig bekänt haf-
va, befinnes vara spånar, bark, stickor, näfver, &c.; och när en sådan
städsel emottagen är, gläder sig trollpackan sägandes, då hon med bar-
net ifrån Satan går: härefter skall du blifva min, och, der du tiger,
skall du alltid få följa mig till detta gästabodet. Förutan denna städslo-
lönen beskänker ock Satan, om intet alla, likväl större delen af barnen
med mycket apparenterligt godt, och det antingen första gången, eller någon
annan gång derefter.

De pittebarn, som i Hernösand födde äro, der de mycket bru-
ka seglatsen, skänker han skepp eller skutor med allt tillbehör. En
Rådmansdotter dersammastädes hafver han skänkt ett väl utstofferadt
skåp med allehanda galanterien, band och handskar samt riksdalrar
uti. En prestedotter på landet skall han hafva skänkt så mycken bo-
skap af åtskilligt slag, tjenstefolk, som dem vakta och henne oppvekta,
så ofta hon till blåkulla kommer, samt åker och äng, gård och hus,
som hennes fader hafver. Trollpackan går efter förrättadt värf hos den
fula under bordet till sin syssla, som är matreda, stekar späkia och ste-
ka, brygga, baka, korfvar göra, bränvin bränna, kärna, mjölktrågen samt
diskarna tvätta; item om sommaren gå i vall, om vintren skilla bo-
skapen, stå vid handqvarnen och mala med hvad mera; ty ingen syssla
är hos oss, den ock icke i blåkulla idkas, så att der ock säd skäres,
säd i ladorna inladas, ax plockas &c. Efter sådant deras sysslors för-
rättande ringes till måltid med en klocka, som skall sitta öfver ugnen,
då de, som det meritera, bjudas till bords; jag säger: "som meritera"; ty
der äro icke alla lika upptagna; många komma intet längre än i
storhuset, som de kalla. Till somliga sändes maten, der de continuerligt
vid sin syssla stå &c. När de komma till bords, äta och dricka de

le-

lustigt, både öl och vin, och efter hållen måltid röka tobak, dansa, sorla, träta och ropa mera än i något bondegästabod. Den onde berättas sitta i högsätet, stundom ock ligga under bordet, till hvilken trollpackan, som kokar, hetes bära gröt och annan mat. Dansandet sker, antingen antingen efter spel, förmedelst viss spelman, eller att den onde spelar under bordet med svanben, som han slår i golfvet. Efter måltiden plågar han förunna dem samlag, som det intet förut kunde få. Skola ock trollpackorna vid sådant tillfälle beklaga, att han ligger så hårdt, och derföre bädda åt honom. Omsider slutas gästabodet, i det nämlinge man, som de på orten kalla hålmästare, efter undfången ordres af satan, utropar, hvar de dernäst skola samlas, den och dem nämner, på hvad person och kreatur hvardera skola rida; hvarmed conventet slutas, och då förer hvar sina barn tillbaka på samma sällskap, som till, afsättandes det ena i gården, som det hemma är, det andra, som längre bort är, hemma i sin gård; då barnen föga veta, huru de komma i säng igen. Dessa conventer äro icke alla lika sollennes; ty somliga gånger komma allenast de tillhopa, som i samma socken äro, somliga gånger af alla socknar i hela Pastoratet etc; och då trakteras gemenligen vederbörande i åtskilliga stugor, hvarföre den ena intet alltid kan se den andra, helst för den svåra stora myckenhet skull, som der säges vara, och det tumult, trängsel och omsvärmande, som der är. Efter ofvanbemälte barnsens städsel och antecknande dröjes intet länge med deras giftermål och gästabud, som efter ståndens difference åtskilligt celebreras, nu med måltid, nu med confect och dansande, som skedde med förbemälte Rådmans dotter i Hernösand; ty samma afton, hon städslepenningen emottog, förestältes henne en väl utstofferad person, och hon kläddes i röda sammetskläder, alltöfver med pärlor besatta. Brudframman satte ock en krona på hufvudet; derpå hon leddes till brudgummen och af en i prästehabit med honom sammanvigdes; hvarpå strax skönt confect och vin kringdelles och lustigt omdansades. Vigsleorden har ingen vetat göra besked före; utan att han, som vigslen förrättar, skall ibland annat säga: Förbannelse vare öfver detta Brudefolk. Intet barn är, som hafver sina 6 år och deröfver, som icke hafver 2 à 3 män eller hustrur, och en af dem gemenlig, den de här på jorden känna; de andra äro i Blåkulla hemma, och som de befinna, sedan de bekänt hafva vara antingen en tik, get eller sugga, med hvilka de frivilliga tillstå, att de 2 à 4, 8, ja 16 barn aflat hafva, af hvilka dock största delen sönderhackas, slotes och i en kittel kastas, deraf smörjan kokes, som sedan i hornet åt vederbörande utdelas. De barn, som lefva, berätta för föräldrarne, att de äro på deras skepp, eller eljest i Blåkulla och der födas med mjölk, välling och annan spis. Flickorna, som mödrarna äro och något till åren komna, säga, att det går dem till hjertat, när de se sina foster så sönderhackas, hafva också lust af de lefvande, dem somliga säga vara små ludna och hafva ansigte likt ett kattansigte; andra, att de äro halftannat eller 2 qvarter långa, lika i allt Christna barn, undantagandes, att de intet hafva hår på hufvudet och äro i ansigtet eldröda. Efter fostren säga somliga, att de ligga 2 à 3 dygn sjuka

i

i Blåkulla, ändock detta intet allmänt är, och att den stubben eller klabben,
som trollkäringen lägger i deras ställe, när hon dem borttager, förrättar al-
la deras sysslor hos mor, eller matmoder, tvättar diskarna, går i vall, äter,
dricker, äfvensom vore personen sjelf hemma, svarar och till allt, förutan
då det tillfrågas: Var du i natt åstad till Blåkulla? Hvad hades der i natt
för händer? Sina foster få de, så väl som trollpackorna, hwar månad, sex vec-
kor eller två månader emot; men trollpackorna tala intet om, att de hafva
ondt, när de yngla, som de det sjelfva kalla; då och deras foster till smörja
sönderstötas och uppkokas. Barnen, som jag sade trollpackan vid sin an-
komst till Blåkulla på sin ort lemna, tager en skolemästare an, som dem
lärer läsa, det dock somliga trollkäringar sjelfva göra, och föreläggas den e-
na 5, den andra 10 à 12 böcker, som de skola utläsa förr än de blifva
fullkomliga. Bönerna säga barnen sig intet minnes, efter de förbanna hwar
gång på sig sjelfva både minne och sinne. Det tillstå de dock alla, att
de invertera Fader vår och trona, item, att de förbanna himmel och jord,
måna och sol, och alla de på jorden bo, Gud sjelf, Hans Kongl. Maj:ts
Commission, grödan på marken, samt foglarna &c., undantagandes skatan,
i hvilken sig ofta trollpackorna skola förskapa. På det barnen så mye-
ket flitigare skola läsa, gifvas dem glimmande horn, i hvilket troll-
packan dem swar gång en droppa eller två smörja gifver. Samma
horn samt andra skänker, som hon då och då förärar barnen, på
det de intet skola bekänna sig, eller, der de hafva bekännt, på det
de skola taga sina ord igen, och äro silfskedar, silfkannor, bägare, silfbälte
guldknappar, sidentygskläder &c., visar hon dem vid återförandet, hvarest
de dem gömma skola, antingen ute på marken, der de krafsa litet
jord öfver, eller några stenar meka deröfver, eller under ladugolfvet,
eller någon annan brobotten; hvilket horn samt skänker, när de sig be-
kännt hafva och man dem bjuder att hämta låta, äro spånar, näf-
ver, stickor, barkar, som barnen dock pertinent veta säga, hwad hvart-
dera hafver varit, nemligen: detta barkstycket var tröjan, det andra var
förklädet, det tredje var skjortetn &c.; denna spån var en Riksdaler, den
andra var en gullpenning &c.; och om man aldrig så det ena med det
andra sammanblandar, vet dock barnet göra åtskillnad mellan hvartdera,
som sagdt är. När något barn eller stor menniska de förelagde böcker
har utläsit, gifves honom det sannskyldiga hornet, hvilket antingen sa-
tan sjelf eller trollpackan, som personen fört hafver, sätter dem in i ven-
stra sidan straxt under armen, på hvilket ställe, så snart de picka med
fingret, utkommer först nålen, som sitter vid hornet, och sedan hornet.
Samma horn sättas de åter in med orden: qvist upp, qvist upp! och tyckade,
som hornet slå i sidan hafva, att det kan kännas ut med huden, som lik-
väl vid ransakningen intet har befunnits. Af detta hornet smörjer sedan
personen sjelf; men i begynnelsen är alltid läremodren tillstädes, som stäl-
ler till redskapen, och till någon tid förer den nyss begynta bredevid sig,
hvilken hon ock gifver en eller flera barn, sjelf att föra den onde till han-
da.

da. Hvilka då lärjungen till Satan framhafver, göres honom nya löften, och nya föräringar gifvas. Barnen, så väl de som allenast föras och än intet utlärt hafva, som de, hvilka redan hafva utlärt, hafva en mäkta stor svårhet att kunna bekänna sig. Det går dem likasom ett nystan i halsen, som dem vill förqväfva, när de sig vilja bekänna; och när de genom Guds nåd komma till bekännelse, föras de ändock till Blåkulla, de der af käringarna, som dem föra i en synkelig matta, med sammanflätade ormar, käppar och slikt piskas, så att barnen dagen efter äro swullna, blå och blodripiga. En skolegosse och borgareson i Hernösand af 13 år hafva twå trollpackor, som han bekände på, så sönderbråkat, att han deraf måste dö. Några andra barn hafva af slikt brytande legat så godt som för döden. Är ock intet att förtiga, att äfven de, som af 30 à 40 år med stor möda äro till en rätt bekännelse komne, så alldeles betagas ~~de så alldeles~~ sitt mål, då de af Commissorial-Rätten tillsporjas om Complicibus, och de den eller den uppnämna vilja, att de icke kunna få ett ord fram, förr än man öfver dem läser och någon respit gifver; och då de komma sig före, säga de: hon, trollpackan, som jag uppenbara ville, satt mig som en sparf i ryggen, eller som en tråd om halsen, eller som en stopp i bröstet, och ville qväfva mig, att jag intet kunde få tala. Några af de nyss bekände, öfver dem man har första natten låtit vaka af prester och annat folk, som för dem läsa och sjunga, tillsättas så hårdt af andra trollpackor, helst de som dem lärt hafva, eller eljest varit när i kamratskap, och nu vilja taga dem med sig till Blåkulla, att der förnya förbundet med Satan, att dem svetten af ansigtet rinner, och äro de, som jemte den anfäktade sett hafva samma trollpackor lika som läderlappar och fjärilar kring kammaren swäfva, och der de ändteligen confitenten ej kunna blifva mäktiga, taga de henne hornet ifrån, då hon känner, huru det ristar henne hela sidan utföre, till dess det inemot fotren vid kjortelfållen far ut. Förutan det trollkäringarna föra Satan de barn till handa, som tala kunna och förbannelseläsningarna lära, föra de ock till honom dem, som i lindan ligga, af hvilka somliga ligga der i stora högar i spisen, somliga på den ena sidan i stugan, dem de som dansa, under dansandet, när de ligga i vägen, med fotterna spjerna. Sker ock, bättre Gud, ofta, att nyfödda barn antingen af barnemorskan, farmodren, mormodren, som tillstädes äro, eller af någon annan trollkäring, som skaffar sig kunskap om födslotiden, natten straxt de födas föras till Blåkulla, hvarest de först præsenteras Satan, under bordet liggande; sedan med en sked öser han ur ett stop vin i munnen på dem, sedan får han barnet åt dem, som faddrar* äro, hvilka det med väl utstofferade kläder bära till Christendom, der en i Prestehabit säges det christna: somliga berätta i en kyrka, andra uti salen, och det uti 3 djeflars namn, ösandes barnet en vätska på hufvudet, som de intet visst veta, om det är vatten, eller ej. Några af barnen vilja erhålla, att sådant döpande sker på fotren, och barnet vändes uppneder. Några lägga ock det till, att Presten under detsamma blåser barnet i stufven, det dock troligare är, att han det genom bitande märken, som en flicka berättar, och hon vore

märkt

märkt secretioribus. Åtskilliga barn tala ock om, att de små döpta barnen i
Blåkulla på sätt, som sagdt är, omdöpas. Af de barnen, som sig bekänt hafva och
äro 12 à 14 år gamla, gifva sig många derföre ut, att de kunna se, hvem troll-
käring är, och hvilka barn förde blifva, som fördenskull kallas visgossar, och äro
för Commissionen hämtade ifrån den ena socknen till den andra till att
utvisa de brottslige, äro ock by ifrån by i de beskedligaste socknemännens
närvaro kringförde; och är ej utan, att ganska många barn hafva på så-
dant visgossarnas påtygande bekänt sig på så och så längan tid varit
förda af den och den trollpackan. Hafver ock utgången visst, att mängen
trollpacka, som visgossarna namngifvit hafva, är befunnen en trollpacka
vara, sig ock sjelf af andra inkomna skäl bekänt; och säga bemälte gos-
sar, att de se i de brottsligas panna en röd fläck, der dock ingen an-
nan den se kan. Barnen, som sig bekänna, hafva ock mycket att tala
om en ängelkammare, som ock i Blåkulla skall vara, dit de blifva an-
tagne, som sig bekänna, så väl som ock andra, som der till bekännelse af
ängelen förmanas, jemte dem, som äro i sin bekännelse vankelmodige,
dem ängelen under hotande, att aldrig mer få komma i ängelkammaren,
befaller sig rent ut bekänna. Samma ängel berättas läsa för barnen mån-
ga gudeliga böner, såsom: Barmhertige Gud &c. Vaka öfver oss &c. och
äfven den bönen emot Satans tyranni; item sjunga för dem: Dagen i-
från oss skrider &c. samt O! rene Guds Guds Lamb, och andra psalmer.
Och äro barn, som kunna samma böner utantill, dem de säga sig der
hafva lärt. Kunnigt är ock det, att de samma böner af föräldrarna
aldrig lärt hafva, som sjelfva dem intet kunna. Samma ängel går ock
ut i salen och slår barnen maten utur händerna, som trollkäringarna
dem gifva, den barnen då se krypa, och märka grodor, ormar eller an-
nan obeqväm spis. Item då trollkäringarna illa på barnen tyrannisera
för bekännelsen och vilja göra af med dem, kommer ängelen barnen till
försvar och tager dem i kammaren till sig, men utvisar dem, som med
Satan drifva otukt under bordet. Item, hvilka till Blåkulla äro spök-
te, dem han befaller barnen skjuta uppå, då de flyga omkull och be-
finnas vara stubbar eller stockar; talar ock om, hvarföre den eller den är
dit spökt, nemligen efter hon har mycket band på mössan, har fiskeben i
tröjan, stora ärmekrus eller någon annan högfärd. Samma ängel skall
ock hafva befallt en gosse i Själa socken en trollkäring att uppenbara
och till dess visshet taga hennes horn, som hängde på en spik öfver
ugnen, vid hvilken fuller en svartgrön katta skulle ligga och göra miner
gossen att bita och spänna; men han skulle oförskräckt emottaga hornet,
hvilket allt så skedt och händt är; och hafver kyrkoherden hornet, såsom
ett litet kruthorn, än förvaradt, med smörjan uti och med eget signet för-
segladt, till Commissionens ankomst. I Arnäs socken skall en af dessa änglar
hafva sagt till en af gossarna: Bed bonden N. N. låta göra en fin sto-
ra stuga; jag vill komma dit till honom; var du ock med de andra bar-
nen tillstädes. På före sagdan tid har ängelen sig infunnit, gossen och bar-
nen honom sett, men ingen annan; han ock med barnen talt, det ingen
utan de hörde; men de på ängelens tal svarat,* som alla hörde. Genom sam-

ma

* i mscr. står starrat, utan tvifvel misskrifning; ty starrning kan ej höras.

ma samtal har ängelen förmått hela byen bära sina gångkläder dit tillsammans, hwilka gossen på ängelens anwisning hafver i twå delar lagt, och den delen, i hwilken finare tygs kläder lades, eller efter maneret voro gjorda, uppå ängelens befallning blifwit på åkren burit och uppbrännt, vederbörandom till 100de Dalers skada. Då berättas ock, att tre änglar gå deromkring och sig mångenstädes barnomen uppenbara; och efter barnen förut få ordres om rummet och tiden och sådant omtala, löpa många af nästa byarna dertill, då barnen sitta vid bordet, såsom en annan närmnd, men något långt neder, sägandes sig lemna det öfriga rummet änglarna, som det intaga och hos dem talandes och swarandes sitta, ändock ingen dem ser, ingen dem hörer tala, utan barnen allena. Och har kyrkoherden, då han af sådant sammanlopp förargades, gått en gång dit, der uppenbarelsen skedde, hårdeligen de nanwarande tilltalat och sagt: Om här några änglar vore, så måtte jag kunna dem se; hwarpå barnen sade: Ängelen säger: I skolen få se honom; dermed hafva de tagit ett handkläde och hållit midt öfver bordet, bedt kyrkoherden stiga derinom, då han fick se en majestätlig person, stor och hwit, hwars ansigte var som en dunkel sol, men stående, som han tyckte, utanom fönstret. Sitt förbund med Satan tillstå trollkäringarna sig ofta förnya, och särdeles hwar stor högtidsnatt, då de twå och twå till Satan framgå och ny handsträckning göra, och han dem af ett stop gifver vin dricka. Om Nattwardsbegångelse var allenast en, som något mälte, att han i Blåkulla det annammat, brödet swart, som ett förruttnadt aspelöf, och vinet var brunt till färgen; men wiste intet berätta, hwad ord derwid brukades. De tillstå ock, att de sällan gå i kyrkan, utan, att en halmkärfwe eller swinho står i stället för dem; såsom ock, att, då de der äro, wända de ansigtet åt dörren, det dock ingen annan kan se och märka, än de, som af sällskapet äro. Item tillstå de, att de under resan till Blåkulla resa in i ladorna och sätta hwar sin säck eller påsa under axen, med dessa ord: "Ax draga ax, och strå draga strå"; då axen skola hoptals flyga i posan, men halmen blifver qvarliggande, och att på sådant sätt inemot 4 tunnor korn af en lada bortförda blefwo. Detta sker ock ofta uti sädesdrosan, eller sädeslåren; hwilken säd eller ax de i Blåkulla kasta på elden, röra deri med en käpp, att det sprakar och väl brinner, då hon, som det ditfört hafver, skriar och ropar: "Danser nu, djefwulsbarn, medan en timmermans ved brinner"; tillstå ock, att de om våren, sedan som utsädt är, i åkerhöns liknelse det upplöcka och äfven så till Blåkulla föra. Item tillstod länmanshustrun i Borssjö, att hon sitt sonebarn, såsom det henne af twenne Complicibus påtygades, har oförwarandes släppt utur famnen på sig af Håssjö kyrkokamb, deraf det blef dödt, och att hon det sedan lade i sängen till modren, som om morgonen mente, att hade det legat i hjäl, och derföre kyrkopligt stå måste. Tillstå ock barnen, som föras, att, ehuru stort regn, stor köld och starkt oväder om natten hafver varit, de likwäl under förandet veta eller känna af sådant platt intet. Och detta

är

så korteligen det förnämsta, som om bemälta högtbeklageliga trolldomsväsende infaller att berätta, hvaröfver de, som barnen äga, sig så högeligen gräma och qvida, att de i Hernösand, ehuruväl obetänkt, begärade, det Commissionen ville låta taga lifvet af barnen, förr än de konsten utlärde, der man ej kunde finna skäl trollkäringarna snart afdagataga och deras barn för dem befria, helst emedan barnen, så der som annorstädes, intet föras en gång om natten, eller af en trollpacka allena, utan hvar natt 7, 8 à 9 gånger, af äfvenså många, nemligen 7, 8 à 9 trollkäringar, som hvardera dem allt samma natt för; ja ofta också om dagen, der barnen gå och stå, dem borttaga, deröfver de icke mindre med sin blekaktiga hy än med orden klaga. Item, att den ena socken med den andra, den ena provincen med den andra, genom sina så godt som dageligen inlagda supplicationer till Commissionen sins emellan certera, hvilkendera först skall få och vinna Commission till sig, fruktandes den, som ytterst blifver, att förr än Commission kommer till dem, äro deras barn i konsten utlärde &c. &c.

Hvad angår rummen, på hvilka samqvämen ske, så äro de, så mycket man har kunnat erfara, åtskilliga. När det led till execution med dem i Hernösand, och tre bål uppsattes icke långt ifrån staden, berättade barnen, att de der sammankommo, och att Satan har den ena trollpackan låtit på den andra med yxan exeqvera, men hon, öfver hvilken executionen gick, lika oskadd uppstigit, försäkrandes dem, att det skulle likaså ske, när mästerman sitt ämbete förrättade. Två gånger visst under varande Commission skola de haft sitt samqväm på Hernösands torg, strax vid Residencen. En gång nämndes en plats vid sjön nedanför berget, der kumblet står.

Item en annan sort, som kallas Rödsten; men som oftast visste de sjelfva, som åstadvarit hafva, intet visst om rummet berätta.

Både barnen och de, som till bekännelse äro komne, tala mycket om, huru Satan hafver under varande Commission, särdeles då det skred till doms, gråtit, sig beklagandes öfver, att hans rike så försvagades. Märit i Kränge berättade för mig privatim efter Johan Olofsson om 16 år, att ängelen skulle hafva sagt till honom: Ser du nu, huru den fule han gråter? men blif dock du vid din bekännelse och säg till dem, som Commissarier äro: att ehuruväl Satan på allt sätt vill göra dem skada, så hafver dock hvardera två änglar, som dem försvara och skadan afvärja. Berätta ock barnen, att trollpackorna mycket såga uppå kiäden, som Satan är bunden med, men att när länken närmast är att gå af, kommer ängelen och löder honom åter i hop, att han blifver tjock, som förr.

Nu följer samme Auctors berättelse om hvad honom vederfaret är Trollväsendet rörande.

An-

Anno 1674, emot den 16 dagen Octobris, kom jag underteknad i
en stor tentation på min nattsäng, med hvilken jag länge plågades.
Omsider efter detta långsamma qvalet kunde jag intet annat märka,
än att jag for igenom luften, något långt ifrån jorden nordanefter, all-
deles vidöppen, fötterna förut och med utsträckta armar, hvilka tycktes mig va-
ra med en stor hop råttor fullsatte; hvilken translation skedde med en
så öfvermåttan stor hastighet, att det gnisslade mig för öronen, likasom
tåg och takel på en farkost i ett häftigt stormväder. Omsider på hemfärden
fördes jag recta fram och kom så något närmare jorden, norr i staden
vid Hälloma, dock öfver hustaken rakt efter långa gatan; men när jag
kom för salig Lars Hindersons gård, blef jag stäld vid knuten i en smu-
ga, emellan Olof Dagges gård, och der tycktes mig, att en stor hop af rät-
torna sprungo af mina armar. I samma momento låg jag hemma på
sängen, då jag ropade: "Herre Jesu hjelp mig!" af hvilket rop jag alldeles
vaknade, och då låg jag på ryggen, på hvilken jag eljest plägar insom-
na, utan på sidan. I detsamma tycktes mig väggen vid sängen, midt un-
der fönstret, vara öppen, råttorna alla tillika afspringa, med något buller,
och en lång qvinna syntes mig genom öppnaden på väggen, dock kun-
de jag ej väl känna, eho hon var; tycktes mig dock, att det skulle vara
Lars Svensons hustru, och då voro mina armar så lama och krossade,
att jag dem möda tillhopa lägga kunde, och mitt ansigte allt vått af svett.
Är ock det till märkandes, att jag sannfärdeligen såg Lars Ersons Anna
norr i staden; men om det skedde under sjelfva translationen, eller vid
deras conventum, eller här hemma, eller ock att hon red på mig, kan
jag icke rättsligen veta att berätta. Straxt om morgonen reser jag af
till Thorsåker, dock nämner jag icke för min hustru, eller någon an-
nan, hvad mig i samma natt vederfarett var. Om tisdagen derefter, som
var den 20 Octobris, kom jag tillbaka igen, och då begynte min hustru
att fråga mig: om jag kunde känna, att trollkäringarna redo på mig
natten förr än jag afreste till Thorsåker? förebärandes, huru barnen, och
i synnerhet min grannes dotter Kierstin, en flicka om 13 år, har sagt
för henne, att Lars Svensons hustru i densamma natten red på mig
till Blåkulla; hvilket jag ock väl tro kunde, ihogkommandes den stora
vånda, jag då i stadder var. Straxt då om natten, som var emot näsförled-
ne onsdag, kom åter en qvinna och ville draga mig utur sängen, i
det att väggen vid pass 2 stockar under fönstret öppnades; men hon, troll-
käringen, stod utanföre tagandes båda händerna igenom öppnaden, opplyf-
tandes hälen, villandes draga mig derut i samma kamp. Då jag låg
likasom i en dvala, kom jag i hog, hvad mig förr var händt på
samma rum; ty ropade jag sägandes: "Gud allsmäktig bevare mig för det-
ta djefvulsinstrumentet!" och vaknade så alldeles opp af detta ropet. Då
såg jag uppenbarligen, som ofvantill förmäldt är, och straxt slog klockan ett.

Så-

Sålunda vara mig vederfaret och synt, kan jag tryggeligen med ed hålla, om så fordras och äskas.

Samma onsdag, som var den 21 hujus, kom bemälta Kierstin i min gård, då min Hustru straxt gaf henne tillfälle att komma på sitt förra tal; dock när hon, flickan, begynte om denna translation något säga, så nekade jag pro forma mig sådant vara vederfaret, hvarmed jag likväl åstundade veta, om hon stadigt höll med sin relation; men när jag sedermera begynte fråga henne, huru allt var tillgånget, refererar hon som följer, nemligen: Att Lars Svenssons Anna samlade först tillhopa 20 st. barn. Dem tog hon med sig på sin gård. Sedan framdrog hon en messingsnål och satte den i väggsätet vid min säng. Straxt öppnades väggen, igenom hvilken öppning hon drog mig ut, läggandes en videhanka om begge mina händer. Sedan tager hon en klädesstång, som plägar sitta vid min kryddegård; densamma träder hon i bemälta videhanka, jemväl ock emellan mina ben: på denna stången smorde hon hvars och ens barns rum utur ett rödt horn med en fjäder och satte dem så längst efter stången, ehuru väl mig tycktes under bemälta translation, att barnen suto på båda mina armar, såsom råttor, och for så sin väg; men huru jag blef handterad i bortresandet, kan jag icke veta att berätta, sägandes: "Hvipp courage ända till Blåkulla". Sub ipso transitu säger Jon Petrssons dotter vid lilla torget Carin till Kierstin: "det är sönkeligt, att vi skola rida på Mästar Jacob" hvilka ord denna Carin ännu bekänner sig hafva sagt &c. När de komma fram till sitt föresatta rum, kastar Lars Svenssons Anna mig för en knut vid dörren, ställandes mitt hufvud upp för knuten, tager betslet utur munnen och kastar det bredevid, och går så in till sitt förbannade sampqväm. Emedlertid säger denna Kierstin, att jag låg i en hårdan sömn. Sedan allt var beställdt der inne, går Lars Svens Anna på dörren, tager betslet och lägger det i munnen på mig och styrer så med tygeln bakom sin rygg. När hon kommer till ofvanbemälte Lars Andersons knut, vid en liten smuga emellan gårdarna, släpper hon alla barnen och ber dem gå hem; men hon for genast med mig hemåt öfver hustaken; men en ängel följde Kierstin hem N.B. Kierstin lägger ock detta till, sägandes: Hon, nemligen Lars Svens Anna, ville ock rida på Eder i näst förledne natt, som var emot den 21 Octobris klockan emellan 12 och 1 om natten; de quibus dictum est supra; men hon fick Eder icke uti; ty, säger hon, när hon kommer på mitt stugutak, der barnen först samlade voro: Jag får icke ut den djefvulseldbranden. I detsamma tager hon barnen med sig öfver gatan till Olof Johanssons Märet, och der tager hon ut en ung dräng, som der hade begärt hus öfver natten, och rider så på honom till Blåkulla. Denna är Kierstins berättelse, på det kortaste af mig bifogad.

Per decursum 19 annorum Gymn: Hernoes: Histor: et Poës: Lector

Jacobus Ezrenius.

(L: S:)

Stormägtige Konung,
Allernådigste Herre!!!

Eders Kongl. Majst tillbjude vi, dess trogne undersåtare, Presterskap och
Clericiet samt gemene allmogen, uti Ångermanlands Södra Contract, all tro-
pliktig underdånig hörsamhet och lydno, och kunnom uti all som största
underdånighet vår stora nöd klageligast icke nog förehålla, att, Gud bättre,
vårt land är icke allenast råkadt uti den olägenhet med dyr tid och hun-
gersnöd, som tillförene icke uti mannaminne varit hafver, utan det mera be-
klageligt är och våra barn till större fara och förderf länder, att Satanas
hafver uppfyllt hela landet med vederstyggeligt afguderi och djefvuls-trollpack,
hvilka ej allenast de gudfruktigas födel af bröd och bergning genom
trolldom förderfva och tillintetgöra, utan och genom sin djefvuls-konst-
närs-arglistighet förleda mindre med de större våra barn till Blåkulla-
färder, der de lära allehanda hiskeliga djefvulskonster och hans fördöme-
liga verks förbannerliga läsningar, som högst beklagligast äro; kunnandes
de, våra fattiga små barn, sådana Blåkullafärder omöjeligen blifva qvitte,
hvarken med vakande eller med bedjande, förr än de samvetslösige troll-
käringar varda af daga tagne; det hvar Christtrogen menniska högeli-
gen önskar och anropar. Så ehuruväl vi hafva en mycket stor orsak
Eders Kongl. Majst på det underdånigaste betacka, som hit på landsorten
sist uti framflutne år nådigast förordnade en Konungslig rätt, som
derom inqvirerade och fälde högsta dom; men, Gud bättre, af den öfver-
myckenhet, som landet är inficieradt med, kunde samma Kongl. Commis-
sion icke hinna så vidt oss alla besvärande satt afhjelpa; utan största
delen står ännu tillbaka. I lika måtto, derest Kongl. Commissionen re-
dan är föregången, der yppar sig nu dess värre mera och flera, så
att nu, snart sagdt, sällan någon gård skall finnas, uti hvilken icke
antingen något beryktadt trollpack är, eller barn, som varda förde
till Blåkulla. Skulle desse icke blifva utrotade, är befruktandes, att
hela landet står uti lika afgudadyrkan och fördömelse. Anrope E-
ders Kongl. Majst vi fördenskull underdånigast, det täckes Eders
Kongl. Majst värdiges, för Guds skull, sås af dess stora nåde och
mildhet emot dess trogna undersåtare vilja anse vår klagan gråt
och jemmer öfver våra barn och förunna oss med aldraförsta en Kongl.
Rätt hit på orten af mindre tal och personer än den förra här sist va-
rande; ty för den svåra dyra tiden och hungersnöden som här i landet
nu är, finnes allmogen ingenstädes mäktig att underhålla en sådan stark
Commission; ej eller tål detta något dröjsmål, till bättre tid att lemna; be-
fruktandes vi, att våra barn så länge besnärjas uti satans snaro, att
de sedan aldrig kunna komma dädan; och vore det fast bättre, det
föräldrarne nu genast läte taga barnen af daga förr än de varda
utlärde i djefvulskonster, och blifva de likväl döden värde, ja kanske
för-

förtappade både till lif och själ; och såsom vår, våra hustrurs och barns gråt, sorg, nöd och eländighet fast större är, än vi någonsin med pennan fatta kunne, Eders Kongl. Maijst:s fördenskull vi ytterligare uti aldraödjupaste underdånighet anrope och begäre om Nådig hjelp förmedelst inqvisition, dom och execution, att dämpa och utrota detta förenämnda grufveliga trolldomsväsendet, hwilket, förutan barnens bortförande, skadar folk och fänad, så ock jordenes gröda, med all annor menniskones af Gudi förlänte oppehälle och handtering, förgör och förderfvar. Den Kongl. Rätt och Commission, som vi af ringast gorligast manskap här underdånigast begäre, lärer numera icke någorstädes sig så länge uppehålla, som för detta skedt är, alldenstund, efter Högvälborne Herr Gouverneurens ordre och befallning, vice Häradshöfdingen här in loco, med ordinarie nämnd, hafver öfver de beryktade upptagit och fortfar samt upptagen fullkomliga ransakningen; hwarunder han allaredan väl hundrade personer hafver befunnit, som äro så criminele, att nu mera intet fattas än dom och execution. Eders Kongl. Maijst:s Nådigste Resolution vi genom vår utskickade uti största underdånighet förbide; befallandes Eders Kongl. Maijst:t under Guds dens Aldrahögstes trowinnerliga hägn och bevar, till godt roligt Regemente och långvarig god lifsvälmåga, förblifvom

Eders Kongl. Maijst:s

underdånigste, hörsamme och trophligtigste undersåtare, Prestenskap och gemene Allmoge i Ångermanlands Södra Contract

under sokne och Prestenskapets namn och sigiller.

Christiernus Boræus,
Past: et Præp: Nordingræensis.
(L: S:) (L: S:)

Johannes And. Lingman,
Norens: Pastor.
(L: S:) (L: S:)

Olaus Noræus,
Solleftens: Pastor
(L: S:) (L: S:)

Ericus Ihelaus,
Rams: Pastor,
(L: S:) (L: S:)

Nicolaus Sternelius,
Pastor Bothensium.
(L: S:) (L: S:)

Magnus Wallenius,
Pastor Grimmundræensis.
(L: S:) (L: S:)

Clemens Nordman,
Resel: Pastor.
(L: S:) (L: S:)

Johannes Wallrangius,
Thoresåkerens: Pastor.
(L: S:) (L: S:)

Hög-

Högvälborne Herr General-Lieutnant och Gouverneur,
Nådgunstige Herre och Mägtige Befordrare!

Eders Höge Excell:tz är fuller aldrabäst bekant, att den af Hans Kongl. Maj:tt, vår Allernådigste Herre och Konung, hit till landsorten förlidet år förordnade Kongl. Commission, att ransaka och döma öfver det grufveliga trolldomsväsendet, kunde icke hinna så vidt oss alla besvärande att förhjelpa; utan största delen står ännu tillbaka. I lika måtto, der Kongl. Commissionen är föregången, der yppar sig nu åter mera och flere, så att nu, snart sagdt, fällan någon gård skall finnes, uti hvilken icke ettdera något beryktadt trollpack är, eller barn, som varda förde till Blåkulla. Skulle desse icke blifva utrotade, är befruktandes, att hela landet står uti lika afgudadyrkan och fördömelse, det Gud nådeligen afvände; förderskull hafve vi oundvikeligen funnit oss vara nödigt och angelaget till Hans Kongl. Maj:tt, vår allernådigste Konung affärda en vår fullmäktige utskickade, Hans Erichsson i Edh, underdånigst ansökandes, att å nyo vår landsort kunde efterlåtas en Kongl. Rätt, af mindre antal och personer, än den förra; ty för den svåra dyra tiden och hungersnödens skull, som här i landet nu är, finnes allmogen ingenstädes mägtig att underhålla en sådan stark Commission; icke heller tål detta något dröjsmål till bättre tid att lemna; befruktandes vi, att våra barn besnärjas så länge i satans snara, att de sedan aldrig kunna komma dädan. Den Kongl. Rätt och Commission, som vi, af ringast görligast manskap, utaf Hans Kongl. Maj:tt underdånigst begäre, lärer här vid sin ankomst icke så länge, som förr, någorstädes sig behöfva uppehålla, alldenstund, efter Eders Höge Excell:tz ordre och befallning, vice Häradshöfdingen Väll. Johan Andersson Hambræus med ordinarie nämnden hafver öfver de beryktade upptagit och nu fortfar och upptager fullkomliga ransakningar, hvarunder han allredan väl hundrade personer hafver befunnit, som äro så criminele, att nu mera intet fattas, utan dom och execution. Alltså till Eders Höga Excellents länder vår saml. ödmjukaste bön och begäran, Eders Excell:tz och Nåde ville gunstigt detta vårt underdånigste uppsåt till det bästa befordra och recommendera, att vår begäran hos Kongl. Maj:tt kunde vinna nådgunstigt utslag. Eders Excellences för sådan och alltid gjord mägtig befordran skole vi med största vördnad och ödmjuk tjenst städse oss påminna och, efter vår skyldiga pligt allt framgent förblifva

Eders Höge Excellences

Underdån-ödmjukaste tjenare
Presterskapet med gemene allmoge
i Ångermanlands Södra Contract.

Kungsgården
den 14 Junii 1675.

Jo-

Johannes And: (L. S.) Lingman,
Norens: Pastor.
(L. S.)

Nicolaus (L. S.) Sternelius,
Pastor Bothens:
(L. S.)

Olaus (L. S.) Noræus,
Soleftens: Pastor.
(L. S.)

Ericus (L. S.) Thelaus,
Ramsel: Pastor.
(L. S.)

Christiernus (L. S.) Bozæus,
In Nording: Past: et Præp:
(L. S.)

Magnus (L. S.) Wallenius,
Past: Gummund:
(L. S.)

Clemens (L. S.) Nordman,
Resel: Pastor.
(L. S.)

Johannes (L. S.) Wattrangius,
Thoresåker: Pastor.
(L. S.)

Härefter följa några protocoller, till utmärkande af nog enfaldig process.

Jag var väl i tankar att införa något af Kongl. Commissions-Protocollet, som hölls 1675 öfver Thorsåkers Pastorat; men det blef för någon tid sedan bortlånadt och ej återstäldt; ty måste jag betjena mig af nästa socknens, eller Gummundrås extratings-ransakning, hwilken är incomplet, att jag nödgas börja vid 5te Numern sålunda:

N:o 5. Hustru Elisabetta Håkan Israëlssons i Bergom, öfver 60 år, förestälttes, och, såsom hon sig icke bekänna vill, inkallades vittnen, nemligen:

1. Kyrkoherden betygade på henne, att 2ne visgossar från Nordingrå sågo på henne, att hon var en trollpacka.

2. Clemet Månsson i Öö tygar, att H. Elisabettas son Pelle, 15 år, hafver en gång för honom bekänt, att modren honom till Blåkulla förer. Sedan hafver Pelle för 2ne män, Pehr Ersson och Erik Segersson i Bergom, 4 gånger sig bekänt, att modren förer honom till Blåkulla, som de nu vittnade. Pojken nu nekar, att modren förer honom och skyller på Mörk-Anna i Jättestad, att hon honom förer och vill ingalunda sin moder uppenbara.

3. Pojken Israël i Bergom, 12 år, betygar, att H. Elisabeth honom hwar natt efter midsommaren hafver fört till Blåkulla på boskap, gifvit honom der maten, kål och gröt, som hon der kokar; utläsit 5 böcker, fulla med förbannelser. Gossen blifvit der 4 gånger gift; 3 äro döde, den 4de lefver, heter Carin, ägt der 5 barn, som der än lefva. H. Elisabetta förer ock enkans H. Ingrids son Pelle i Bergom, som är liten och ingen bekännelse göra kan, som denne Israël; bekänner, hon der ock väfver och hwar natt med Satan bolar, för honom kräfal-

faller och tillbeder.

4. Flickan Kierstin i Bergom, 8 år, bekänner på hustru Elisabeth, att hon henne hwar nått sedan midsommaren till Blåkulla på boskap hafver fört, fått af henne i städel silfverskedar, som blefvo i spånar. Hon henne der måten gifvit, gröt och annat. En svart karl lärt henne utläsa 5 böcker och uppräknar samma förbannelser, som andra. H: Elisabeth der kokar och väfver, såsom ock ligger hos den fule under bordet.

5. Pojken Jonas i Jällestad sett H: Elisabeth väfva uti Blåkulla, äta, dricka och dansa, såsom ock gått till den fule under bordet och med honom bolat.

6. Johan i Öö sett H: Elisabeth i Blåkulla väfva och koka, äta och dansa, knäfallit för satan och honom tillbedit.

7. Erik i Nästvattnet sett H: Elisabeth i Blåkulla väfva och koka, äta och dansa, såsom ock bola med satan under bordet.

8. Elisabeth, flickan i Öö, sett H: Elisabeth väfva och koka uti Blåkulla, dansa, äta och gå till satan under bordet. Förrbemälte Erik tygar ock, att han sett henne i en black get och hennes son Pelle i en stubbe. En pojke Olle i Asby, nu absens, dock för Kyrkoherden bevittnat, att H: Elisabeth den 14. Trinitatis uti en stoor framgick i kyrkan till absolution, och en menniska gick tillbaka.

9. Anna i Börsta, una e complicibus, tygar på H: Elisabeth nu, som förr, att hon är en trollpacka, som Anna hafver hwar nått i Blåkulla sett, sedan hon sig bekände, beder och henne sig bekänna.

Denna hustru Elisabeth kunde nämnden icke värja, dock till Kongl. Commissorial-Rättens vidare resolution remitteret.

{ NB. Hwarid märkes 1mo, att denna hustru Elisabeth måste i den tiden varit en namnkunnig väfverska; 2do, att här, som hela Protocollet igenom, de små och enfaldigare vittnens år och ålder äro icke antecknade. }

№ 6. Daniel finne i Mjövattnet öfver 60 år inkalledes, och på honom vittnade:

1. Pojken Erik i Nästvattnet, 15 år, sett ofta Daniel i Blåkulla sitta till bords, äta och dricka, såsom ock gå på golfvet, röka tobak och dansa.

2. Pojken Johan i Öö sett Daniel en gång sitta till bords, äta och dricka.

3. Flickan Elisabeth sett Daniel sitta till bords, äta och dricka.

4. Pojken Jonas i Jällestad sett Daniel ofta sitta till bords, äta, dansa och dricka.

5. Flickan Kierstin i Bergom sett Daniel en gång uti Blåkulla sitta till bords, äta, dricka och dansa.

Remitteres under Kongl. Commissionens utslag, emedan Nämnden intet kan fälla Daniel finne.

{ NB. Om det varit en qvinna, torde Nämnden varit mindre försigtig. }

№

N:o 7. Hustru Anna Erik Jönssons i Jättestad, 50 år, är nyligen blefven beryktad, icke af visgossarne från Nordingrå, utan hemma i Sokenen af andra barn, som inkallades och vittnade, hvar för sig, nemligen:

1. Flickan Elisabeth i Öö tygar på H: Anna, att hon hafver sett henne nästan hvar natt i Blåkulla baka rågbröd, som hon flickan hafver gifvit och bedit henne intet sig uppenbara, sett henne ock der äta till bords och ibland dansa.

2. Pojken Johan i Öö kan intet säga för visst, om hon der är, likväl sett en qvinna der baka, utdela bröd, sig ock det gifvit, men kan intet tyga på henne fullkomligen.

3. Pojken Jonas i Jättestad tygar ock på H: Anna, att han ock henne på 1½ år i Blåkulla sett hafver stå och baka; gifvit honom ock bröd att äta. H: Anna ibland dansar och äter till bords.

4. Pojken Erik i Nästvattnet sett ock på 14 dagar nästan hvar natt i Blåkulla H: Anna baka rågbröd, gjort små bullar till barnen, sett henne ock der dansa.

5. Pojken Pehr i Bärgom säger sig ock sett H: Anna, nu på några nätter, baka rågbullar i Blåkulla, ibland dansat, sutit till bords och ätit.

6. Pojken Lasse i Jättestad sett ock hustru Anna i Blåkulla baka rågbröd och tunnbröd.

7. Israël, pojken i Bärgom, sett ock nyligen H: Anna hvar natt baka rågbröd i Blåkulla, gifvit honom och de andra små barnen bullar.

8. En liten flicka, Märit i Jättestad, 6 år, säger sig ock sett H: Anna baka.

9. Flickan Carin i Jättestad sett ofta H: Anna göra osten i Blåkulla, dansa och ligga under bordet hos satan.

10. Flickan Cecilia i Björsta sett H: Anna i Blåkulla baka, gifvit henne små bullar, der ock dansat.

11. Flickan Carin i Björstad tygar på H. Anna, hon bakar i Blåkulla, item ock äter till bords.

12. Flickan Anika i Björstad tygar ock på H: Anna, att hon hvar natt i denna sommar hafver sett henne i Blåkulla baka och gifvit henne små bullar för det hon henne icke uppenbara skulle, sett ock henne der gått under bordet, der ock ätit, dreckit och dansat.

Maths i Björsta och Daniel i Öö inkommo och klagade på Erik Jönsson i Jättestad, att han hafver hotat deras barn, som om hans hustru vittnade, kallat ock dem djefvulsbarn.

Resol: Allt remitteres under Kongl. Commissionen.

NB. Denna hustru Anna lärer varit en välbehållen hustru, som hennes efterlägger i samma gård ännu äro, snygga och husaktiga; ty hade hon oftare råd att baka smakligare bröd än andra i den dyra tiden. Grannbarnen, som väl visste infinna sig vid hennes bakande, gaf hon som välvillig, bakebulla, men blef derföre illa belönad. Annars uträknade hennes grannar dess välmående, såsom härflytande af trollkonst, som ännu tros om dem, som bättre veta hushålla.

N:o 8.

N:o 8. En gammal hustru Anna Mörk i Jättestad, 80 år, är kommen i brygte och stadigt nekar, derföre förehades vittnen, som hvar för sig vittnade:

1. Pojken Erik i Nästvattnet, om 15 år, tygade på Mörk-Anna, att hon i Blåkulla kokar och gifver barnen mat, der ock äter och dansar och dricker hvar natt.

2. Flickan Elisabeth i Öö sett ock ofta Mörk-Anna uppösa maten, gifva barnen äta, sjelf ock der äter, dricker och dansar.

3. Pojken Johan i Öö sett ofta Mörk-Anna frambära maten och syta barnen, äta, dricka och dansa.

4. Pojken Jonas i Jättestad sett ofta Mörk-Anna i Blåkulla koka, stå barngvinnorna före och syta barnen der, äta, dricka och dansa.

5. Pojken Israël i Bergom sett Mörk-Anna hvar natt i Blåkulla syta barnen och stå barngvinnorna före, äta, dricka och dansa.

6. Flickan Cecilia i Björstad sett ock ofta Mörk-Anna i Blåkulla syta barnen, äta, dricka och dansa.

7. Pojken Lasse i Jättestad tygar på Mörk-Anna, att hon i Blåkulla spinner och kokar ock en gång brygde.

8. Flickan Carin i Jättestad sett ofta Mörk-Anna uppösa maten, der äter, dricker och dansar, såsom ock ligger hos den fule under bordet.

9. Flickan Märit i Jättestad sett ofta Mörk-Anna i Blåkulla; hon henne ock der maten gifvit.

10. Carin i Björsta tygar på Mörk-Anna, att hon i Blåkulla syter barnen och uppöser maten.

11. Pojken Pelle i Bergom, som tillförene vittnade på sin moder hustru Elisabeth ibid:, vittnar nu på Mörk-Anna, att hon honom målet förtagit hafver, att han för intet kunnat bekänna, tygar nu fullt ut, att Mörk-Anna hafver honom på ett helt år hvar natt till Blåkulla fört, hon honom i öronen legat och tvingat att bekänna på modren, utläsit 6 böcker, fulla med förbannelser; haft der 3 hustrur; 2 äro döda, och en lefver; 4 barn lefva ocksä än. Denne gosse säger sig tillförene haft hornet och det uppbränt. Han hafver uti allt sitt vittne varit ofta tvetalig; derföre intet visst ord gifves, efter han ock dermed blef slagen, att han säger, lilla Märit i Jättestad föres ock af Mörk-Anna; men flickan nekar och säger sig följa flickan Cecilia i Björsta, det hon ock samtycker, att hennes moder dem förer.

12. Kyrkoherdens dotter Gertrud sett ock hvar natt Mörk-Anna i Blåkulla, som Pastor betygade.

Denna Mörk-Anna vill ingalunda bekänna sig; derföre kunde icke nämnden fälla henne förr än bättre skäl inkommensa; dock remitteras saken under Commissarial-Rättens utslag.

Flic-

Flickorna Brita i Jättestad och Elisabeth i Öö betyga ocksä på Mörk-Anna, att hon nu hwar natt förer 4 barn till Blåkulla, 2ne Eric Erssons i Nästvattnet, och de andra 2ne känna de intet.

N:o 9. Eric Olufsson i Ytterfälle föreställes, och såsom han sig intet bekänna wille, inkallades wittnen, nemligen: Tolfman Jon Hansson i Lunstad tygade efter hustru Annas ord i Ålstad och Dals socken, som sig för trollpacka hafver bekänt: Då Eric Olsson dit opp till sin syster, för någon tid hemligen hafver warit, red han 2ne gånger den natten till Blåkull, som hon såg der fullkomligen begge Erics systrar, bemälta H: Margreta i Ålsted, som sig ock hafver bekänt, och hustru Elisabeta i Eskia och Ullångers socken; hafver af ungdomen tjent Satan, som H: Margreta bekänt.

1. Pojken Pär i Bergom sett hwar natt Eric i Blåkulla göra skor och wäga smör i utlagorna.
2. Pojken Johan i Öö tygar, att han intet annat kan se, än att det är Eric Olsson, som wäger smöret.
3. Pojken Eric i Nästvattnet sett Eric Olsson i Blåkulla göra skor och emottaga utlagorna, smör, korn och pengar.
4. Pojken Jan i Fiskia tygar på Eric, att han en gång satt till bords i Blåkulla, att äta och dricka.
5. Pojken Israël i Bergom sett Eric göra skor i Blåkull, gjort åt sig och der skor och åt de andra barnen; han är ock der fjerdingskarl och emottager utlagorna i penningar och korn och wäger der smör.
6. Pojken Eric i Lunstad såg Eric i ögonen och sade, att han är lik honom, som gör skor och emottager utlagorna i Blåkulla, och kan intet annat
7. se sin, att det är samma person. Dessamma wittnar ock flickan Elisabeth i Öö.
8. Pojken Jonas i Jättestad sett och ofta Eric i Blåkulla sömma skor och wäga smöret. Eric Olsson stadigt nekar.

Nämnden kan intet fullkomligen fälla Eric Olsson efter dessa wittnen; dock remitteres saken under den Högloftl. Kongl. Commissorial-Rättens widare resolution.

NB. Denne Eric Olsson har warit skomakare och fjerdingsman, som uppburit den tiden kronoräntorna och således ej alltid warit i så godt förstånd med allmogen, hwilket wäl barnen förnummit. Afwenså den näst förut antecknade Mörk-Anna, har warit barnmorska och annars, som orkslös, har närt sig med barnaskötsel, då hon blifwit bättre hållen i mat, än andra, hwilket barnen tyckte helst likna wälståndet i Blåkulla eller gästabod.

N:o 10. Hustru Ingrid, enkan i Fiskia, 70 år, föreställes, och på henne wittnade:

1. Pojken Pelle i Bergom tygar på henne, att han henne i Blåkulla några gånger hafver sett skilla boskapen.
2. Eric Hansson i Fränö wittnade, att då hon war piga, hördes intet något om henne talas; men sedan hon blef gift, hördes på henne gissningar, och kom uti rygte; dock ingen finns som henne betyga kan något ondt, mera än förbemälte pojke. Inkallades ena barnet efter det andra, och alla nekade sig hafwa sett henne i Blåkulla.

3. Sa-

3. Sara i Fränö sett hustru Ingrid stilla boskapen.
4. Flickan Kierstin ibid: vittnar detsamma.

{NB. Pelle i Bergom har varit en oblyger pojke, hwilken, sedan han skaffat sig förtroende, hos Domhafvanden hade intet försyn vittna, att hwar menniska vore i Blåkulla.}

№ 11. Pojkarna Eric i Linstad, Israël och Pelle i Bergom tyga på en annan pojke Hans Ericsson i Linstad, 15 år, att de honom ofta i Blåkulla hafva sett bära leret och såga, såsom en snickare; derhos tygar Eric i Linstad, att Hans följde sig före Michaëli hwar natt, sedan intet. Pelle i Bergom säger, att han nu sedan hafver följt på samma fordensskap, som han, nemligen på Mörk-Annas, som tager Pelle.

Elisabeth i Oö vittnar på honom sammaledes.

Pojken Hans bekänner sig 2 gånger drömma, likasom han hade varit i kyrkan; en gång fram i bokstolen, andra gången måste stå vid dörren, efter han hade en bok på sig, tycktes då sett Måns, en pojke i samma by, nu intet tillstädes. Allt ställes under Commissorial-Rätten.

Pojkarna Hans och Måns vilja intet bekänna.

Kierstin i Linstad sett ofta der Hans i Linstad såga och bära leret, går och stundom till kyrkan, sett och sin broder Måns der bära veden och gå till kyrkan.

{NB. i Linstad hafva bönderna af ålder haft tegelbruk, då gossen Hans i Linstad, emot allmänna vanan, varit med i arbete; utom dess är han mer än andra hållen till kyrkogång.}

1. № 12. Inkallades H: Kierstin, Israël Ersons, i Bergom, 50 år, af pojken Pelle i samma by utrygtad, som på henne vittnade, att hon i Blåkulla brygger, torkar maltet och der mal.
2. Flickan Elisabeth i Oö tygar sig intet annat kunna se, än hon är densamma, som brygger i Blåkulla.
3. Pojken Abram i Gumonäs på tre veckor nästan hwar natt sett H: Kierstin brygga i Blåkulla.
4. Pojken Eric i Linstad säger, att bryggerskan i Blåkulla heter Kierstin; men intet känner han vid hustru Kierstin och säger sig henne intet förr sett.
5. Pojken Johan i Strömnäs inkom, och då han fick se hustru Kierstin, sade han, att hon är densamma, som brygger i Blåkulla.
6. Afven detsamma sade pojken Lasse i Strömnäs, då han sedan inkom; dock säger han, att en, som han intet känner, sade: Gack in och se, om du känner bryggerskan i Blåkulla.

Nämnden kunde intet fälla Kierstin, med mindre bättre skäl inkomma.

{NB. Vid bröllopp och andra större tillredningar händer ännu, att matmodren i huset ej förstår brygga. I den händelsen litas andra till, som der-}

vid

{vid bättre äro öfvade. En sådan har förmodeligen hustru Kierstin varit, }
{som förstått både rätt mälta och brygga}

No 13. Hustru Anna Pär Israëlssons i Strömnäs, som en pojke Jonas hafver för Kyrkoherden tvenne gånger sagt sig sett i Blåkulla stå vid dörren och intet sig rörde; visste intet, hure hon for eller utkom.

Deruti inkallades 11 barn, det ena efter det andra, som äro förförda, hvilka alla nekade sig hafva sett bemälta hustru Anna i Blåkulla.

Resolverades: Hålles för intet värde, till dess bättre skäl och klarare vittnen inkomma.

No 14. En gammal piga Elisabeth i Gissjö född, 60 år, föreställes, hvilken är beryktad, och såsom hon, efter förmaning, ingen bekännelse göra ville, ransakades efter vittnen, som hwar för sig vittnade.

1. Pojken Lasse i Strömnäs, 11½ år, tygar på denna Elisabethe, att hon honom stundom sedan midsommaren hafver fört till Blåkulla, på folk och boskap. Stundom förer honom hustru Anna i Limstad. De taga honom om nätterna hvar sin gång. Gossen upprepeterar de förbannelser, han der hafver lärt, hvar natt om dess måste inbära veden, och för hvar bok han der hafver uttläsit, så många hustrur, nemligen 5, hafver han der haft, 3 barn med hvardera. Elisabeth der spinner och bränner brännvinet, äter och dricker till bords. Hon förer dit kornet, uppbränner och derefter dansar, sägandes: Viljom vi dansa fort, medan timmermansens ved brinner. Hon går hvar natt till satan under bordet, honom kysser och med honom bolar. Hon förer dit med sig Jon Månssons gosse, Måns i Limstad, en pojke Johan i Strömnäs, pojken Pelle i Lunde, item 4 st. små barn, nemligen 2 st. i Grammestad och 2ne i Gissjö, som ingen bekännelse göra kunde; noch: Henrics gosse i Stierte.

2. Pojken Johan i Strömnäs, 10½ år, tygar ock på denna Elisabeth, att hon honom, stundom på folk, stundom på boskap, förer (till Blåkulla); uttläsit der 4 böcker med förbannelser; haft der 2ne hustrur och 3 barn, som der uppkokades. Denna Elisabeth der spinner och bränner brännvinet. Om kornet, att det uppbrännes, vittnar hon åfvensom de andra gossarna; han ock sett henne gå under bordet och bola med satan. Han berättar ock, att hon förer många barn, som han intet känner.

3. Pojken Pelle i Lunde, 7½ år, bekänner på denna Elisabeth, att hon ock honom till Blåkulla förer hvar natt, på folk och boskap. Han och Lasse båra veden, och Johan lägger på elden; han uttläsit der 6 böcker, fulla med förbannelser, som han upprepar; sett henne der springa och dansa efter elden, som piper, gått ock till satan under bordet.

4. Pojken Pelle i Stierte, 5 år, är mycket blyg och ingen bekännelse göra kunde; dock för sin fader sagt, att han hvar natt föres till Blåkulla; han intet veta, hvem sig förer.

5. Kyrkoherden berättade efter Jon Månssons hustru i Limsta, att denna Elisabeth för henne så vida sagt: "Skall jag gå till döden, så skola väl flera gå med mig.

6. Pojken Jonas i Hättestad sett denna Elisabeth ofta i Blåkulla, med en fläckot skinnkjortel, äta, dricka och dansa.

7. Pojkarne Pelle och Israël i Bergom sett Elisabeth spinna i Blåkulla, hade på sig en skinntröja och en gammal skinnkjortel.

Nämnden kunde henne intet värja.

No

N:o 15. Pojken Måns i Limstad, 13 år, är kommen i rykte af barnen, att han af dem i Blåkulla är sedd, nemligen

1. Johan i Öö sett honom der före Bartholom: sedan intet.
2. Israël i Bergom sett Måns förr; men på några veckor icke.
3. Pelle i Bergom sett Måns der såga bräder.
4. Flickan Elisabeth i Öö vittnar sammalunda.
5. Pojken Eric i Nästvattnet sett ock Måns der såga.
6. Lasse i Strömnäs följer Måns på fordenskapen dit.
7. Johan i samma by vittnar sammalunda.
8. Eric i Limstad sett Måns bära leret.

Pojken Måns vill ingalunda bekänna sig; uppsköts till bättre upplysning.

N:o 16. Hustru Anna, salig Måns Jönssons i Limstad, 90 år gammal, förestältes med förmaning sig bekänna om hon härtill med trollkonst satan hafver tjent, och som hon ingen bekännelse göra vill, förekallades vittnen, nemligen

De äldste män i Socknen tyga på henne, som hon ock sjelf bekänner, att trollpackan Barbru, som emot 40 år sedan i Hernösand uppbrändes, beryktade henne ibland några andra, att hon skulle då vara en trollpacka, som för tinget kom uti under-Lagmannen Claës Nilssons tid, och efter inga andra skäl då på henne funnos, än troll-Barbru, gafs hon lös.

1. Pojken Eric i Limstad, 12 år, skyller på hustru Anna och hennes dotter Anna, Ingemar Larssons i Lungvik och Bjerträ Socken i Nora Pastorat, att de sitlaga honom; hustru Anna i Lungvik smörjer åt honom, sätter honom och barnen deruppå. Hon förer honom och de andra med häst till Blåkulla; men hennes dotter, hustru Anna, följer dem intet. Hvart hon tager vägen vet gossen icke. Hon begynte föra honom förra midsommaren; fick straxt ett guldstycke, som blef en sten, af henne i stadsel; utläsit 5 böcker med förbannelser; hon gifver honom maten för det han tröskar och bär veden. Gossen berättar ock, att hon är der ljusstaka, ståendes med hufvudet neder och fötteren opp; ljuset sättes i, &c. Hon kommer först dit och får mat, förr än hon stiger till att blifva ljusstaka; sedan reser hon den sista dädan. Hon förer ock dessa barn: Pehr Hanssons flicka Kierstin i Limstad, sina trenne barn, Måns, Kann och Kierstin, såsom ock fört till Michaëli näste grannes gosse Hans.

2. Kierstin, flickan i Limsta, 7 år, bekänner på H: Anna, att hon henne till gästabuds förer; fått der maten.

3. Pojken Lasse i Strömnäs säger sig nu igenkänna H: Anna på hennes ena tand; hon hafver honom tre nätter till Blåkulla fört; sett henne der stå för ljusstaka på bordet med ett stort ljus.

4. Pojken Johan i Strömnäs tygar ock på H: Anna, att hon ock stundom honom borttager igenom Elisabeths tillhjelp i Strömnäs, och hon honom fört till Blåkull, och då hon ditkommer, sättes hon på bordet till ljusstaka.

5. Pojken Johan och flickan Elisabeth i Öö tyckts hafva sett H: Anna stå ljusstaka i Blåkull. Pojken kan ej säga visst; men flickan säger sig fullkomligen känna henne.

6. Pojken Jonas i Jättstad sett H: Anna i Blåkull stå oppneder på bordet för ljusstaka.

7. Poj-

7. Pojken Eric i Nästvattnet kan intet der få se hustru Anna i ögonen,
men tycker likväl vara densamma, som står för Gjusstaka.
8. Pojken Israël i Bergom vittnar likaledes.
9. Flickan Anna i Björsta sett H: Anna fullkomligen stå för Gjusstaka
i Blåkulla.
10. Pojken Pär i Bergom vittnade sammaledes. Under desses vittnande bru-
kade H: Anna en otidig mun; ingalunda vill sig bekänna.
11. En flicka Carin i Limstad, om 8 år, vittnar på sin farmor gl.
H: Anna, att hon henne en tid till Blåkulla hafver fört hvar natt på
folk och boskap, utläsit der 2 böcker; en främmande käring hafver
läsit för henne; uppräknar samma förbannelser, som de andra barnen;
tygar ock på farmodren, att hon på bordet står Gjusstaka, som de
andra barnen hafva betygat. Hon förer dessa barnen: pojken Eric i Lim-
sta och flickan Kierstin, som förr hafver på henne vittnat; hon förer
ock Carins syskon: Olle och Brita, och Kierstin, som hon Carin bekänner.
Farmodren förer ock Lars Erssons lilla flicka Cecilia, 7 år.
12. Bemälta Carins syskon: Kierstin och Måns i Limsta, 6 år, vittna ock
på sin farmor, gl. H: Anna, att hon ock dem förer till Blåkulla. Des-
sa vittna, att deras faster H: Anna, Ingemar Erssons i Lungvik, är hvar
natt tillstädes och slätter barnen på fordenskapen åt farmodren, men
intet följer fastren på samma fordenskap, men en gång sett henne i
Blåkulla dansa.
13. Flickan Kierstin Jönsdotter i Limstad, 8 år, betygar, att H: Anna
i Lungvik hafver henne 3 söndagsnätter å slag tagit och fört till
Blåkull; gifvit henne allenast en gång ett brödstycke; intet der nå-
got läsit, eller gjort något annat arbete, icke eller sett H: Anna der,
eller, på hvad sätt hon kom dädan.
14. Hustru Ablun, Jon Hanssons i Limsta, tygade ock på gl. hustru An-
na och Anna i Lungvik, att då bemälta hustru Anna i Lungvik
var en liten flicka, har hon ofta sagt för H: Ablun, sin lekesyster,
att hon då om nätterna följde sin moder till gästabods uti en
gullstuga. Modren då tagit Abluns kläder utur en kista och satt
på sin dotter Anna. Ablun hafver då frågat Anna, huru hon får
uppläset? Anna svarat: Min mor kan öppna alla lås och kan fara
igenom väggsätet, och att modren rider på en ko, som heter Snåa, och
hafver mig i knäna framför sig, och hvar gång modren var åstad
vred hon tillhopa en blå kjortel, som hon lade i sitt ställe i sän-
gen hos fadren. Hustru Anna då sagt: att modren mjölkade den
tiden H: Abluns moster, H: Anna Hans Erssons i Limsta, och tog
håret af hennes hufvud, medan hon sof. Gl. Hust: Anna tillstod för Rät-
ten, att hon för sådant tal slog sin dotter och tillhöll henne dermed
innehålla; höll henne stadigt hemma, att hon sedan intet fick gå till
grannbarnen.
15. En gl. piga Ella Hansdotter i Limsta vittnar detsamma.
Res: Härads-Rätten kunde intet värja gamla H: Anna.

NB.

N.B. Denna gamla Anna, som utlefvat, har vid sammankomster velat visa sin tjenst, med det hon lyst att andra vid åtskilliga tillfällen; deraf togo sig barnen anledning säga henne vara sjupåtaka i Blåkulla. Annars lärer något hvar i grannskapet varit nöjd, att hon, som gammal knarrig gumma, kommes undan. Märkeligt är ock det, att alla barnen intyga, det hennes dotter H: Anna i Lungvik, visste ingen hvarest hon tog vägen, så ofta de henne sett. Orsaken var, om hon någon gång helsade på sina anhöriga i Lunstad, reste hon genast hem i annat Pastorat, barnen okunnigt. Annars synes af Protocollet, att hustru Anna i Lungvik haft vid slägt och många anhöriga i Lunstad och flera byar i Gummundrå, hvarföre hon ofta gånger varit med på barnsöl, bröllopp, begrafningar och andra samqväm; hvarvid hennes moder gamla hustru Anna öfvervarit, hvilken hyggat sig till sina dotterbarn och hjelpt till att skötta dem. Detta har gifvit barnen anledning till sina vittnesmåler.

N:o 17. Jonas, pojken i Lunne, bekänner på en annan pojke, Olle i Östby 12 år, att han förer honom till Blåkulla. Olle nekar och säger, att hans matmoder H: Elisabeth i Eskia och Ullångers socken sig ditförer, som Herr Jöen Ask, Capellan i Ullånger, skrifteligen betygar, efter barnens ord der i socknen. När bemälte Jonas härutifrån kom i andra stugan, blef han straxt borttagen; hans fader bar honom in uti tingsstugan, såsom döder; då han sig förekom, bekände han, att pojken Olle tog honom bort; dock kunde han honom icke vidare bortföra utur fadrens händer. Olles moder sändt Pär Israëlsson i Strömnäs bod, att han hafver bekänt föra 3 barn, hans små barn och ett Pär Håkanssons i Fiskia. Både modren och Olle föregifva sig detta sagt af räddhoga.

N.B. Ehuru detta endast angår enfaldiga barn, kan det dock tåla en liten anmärkning. Gossen Olle hade, som vallpojke, tjent hos hustru Elisabeth i Eskia, der han som barn någon gång följt sin matmoder i gästabod. Sedan blef det ren sak, att han fördes till Blåkulla. Att Pelle, som helt späder, föll i något deliquium animæ, sedan han stått för Rätten, var intet öfvernaturligt.

N:o 18. Tjuf Pär Ersson i Strömnäs angafs bruka spådom. Efter långsam förmening och inkommen relation bekände Pär, att när han före någon tid sedan kom en afton till Salta och Nora socken, så fick han se en tjuf stjäla ett stycke lärft af bleket och lade det uti en hölada. Samma afton reste Pär in till bonden, som mistade lärftet, och då han fick höra dem klaga deröfver, slöt han köp med dem, att han skulle skaffa lärftet igen. De gåfvo honom ett rus öl, och, ibland han dreck, gick han ut och bar lärftet i bondens kalfsvala. Då hustrun gick efter ölet, fick han det igen. Då han fick sitt fulla rus, reste han dädan; tvifvelsutan stal han det. Denne Pär har tagit ett hvitt runstycke af sin granne Pär Nilsson och 1½ af Pär Israelsson i Fränö, som äro blefne stulne, och gifvit sig ut för spåman, dock in-

ingen tjufnad kunnat återskaffa med någon konst, utan dermed bedragit sin nästa.

Detta remitteres under den Höglofl. Kongl. Commissorial-Rättens vidare resolution.

N:o 19. Hustru Margreta Hans Erssons i Ytterfälle angafs af Pär Larsson i Åå, att han öfver henne en misstanka hafver haft således: För 26 år sedan lågo bemälte Pär och hennes man sjuka. Då Pär någorlunda kom till helsan, kom H: Margreta och gaf honom bita af 3 handa slags bröd, en beta af hwardera. Strakt blef han åter sjuk och låg i sju veckor mycket svag; men hennes man blef god och kom till helsan. Hon någon tid derefter skafver Pärs gosse tagit en skälla af hennes kalf och satt henne på hans ko. Samma dag mjölkade hon bara blod, och sedan måste man henne slagta af fruktan, att hon skulle dö.

Pär Håkansson, Tolfman, berättar efter Abrahams ord i Östby, att trollpackan H: Elisabeth i Eskia och Ullångers Socken hafver i denna sommar för Abraham sagt sig ingen trollkäring vara, som Margreta i Fälle är; ty hon är en trollkäring. H: Margretas moder, långesedan döder, skall hafva varit i rykte för trollkonsten, sam Eric Hansson i Strånö och Pär Israelsson i Strömnäs betygade.

Hustru Margreta säger, att hon bar till Pär Ersson något bröd, efter han var fattig, och gaf honom, på det han i sin sjukdom skulle få matlust, och gjorde det icke i någon ond mening, eller trollkonst; nekar sig aldeles den kånna.

Tolfmännerna vittnade, att denna Margreta är mycket gifmild och gifver gerna alla mat och dricka, som till henne kunna komme. Denna sak remitteres under Kongl. Commissorial-Rättens utslag, medan nämnden icke kunde fälla hustru Margreta.

NB. Denna hustru Margreta har varit en god hushållerska, som hennes efterkomne ännu bära namn före; derföre blef hon af afund ansedd för trollkäring, hwilken misstanka ännu hänger vid dem, som hushålla väl med litet. Att hon gifvit Pär Ersson bita tre bettar bröd, måtte varit att förekomma matledan; och brukas ännu curera matleda med det man ger den sjuka så kallad rotfarin mat, eller bröd, som man får på främmande stället.

Således vara ransakadt, ifrån den 6 Novembris och den 12 ditto slutit attesterar

Johan Andersson Hambræus,
vice Häradshöfding.
Manu propria.

Jag

Jag vill nu göra digression till andra Protocoller, som tyckas vara mera betydande.

Efter Hans Excellences, Högvälborne Herr Gouverneurens och Præsidentens vid Kongl. Commissionen öfver Trollväsendet Ordres och Instruction af dato den 14 Septembris upptogs Trollväsendet under ransakning uti Revele Socken den 15 Dito 1674; närvarandes Cronones Befallningsman Vällb^tde^ Magnus Klefberg och efterskrefne oberyktade af nämnden och andre beskedelige män, som sin ed aflade, nemligen

Pär Ersson i Rää, — Daniel Önneson i Seel,
Eric Pärsson i Rää, — Eric Nilsson i Tangsta,
Eric Nilsson i Rää, — Pär Ersson i Mo,

Item ock Capellanen Herr Eric Forselius.

Henning Tidemans dotter Elisabeth 8 år, Margreta 6 år, och sonen Henning 5 år bekänna, att hustru Gertrud och hennes dotter Brita i Höfven fört dem till Blåkulla allt sedan St Jacobi tid hwar natt, stundom på en häst och stundom på en ko; läst i Blåkulla på en bok förbannelse öfver far och mor, syster och bror, och sedan allt som de andra barnen läsit hafva. Bemälta Gertrud förer Margreta och Nils Hennings son, och hennes dotter Brita förer Elisabeth, Henning och Daniel med sig på en ko.

Hustru Gertrud i Höfven, 60 år, nekar allt till barnens påförande, aldrig dem till Blåkulla fört; sammaledes nekar ock Brita, hennes dotter.

Olof Ersson ifrån Eds Socken bekänner i Gertruds och Britas åhöran, att han hafver sett dem i Blåkulla springa och dansa.

Märeta i Myre bekänner likaledes sett dem begge en gång reda eller pynta maten ~~maten~~ i Blåkull, och sedan hwar gång hon der hafver varit har hon sett dem reda maten.

Carin Abrahamsdotter i Röstad, Anna Hendricsdotter och Anna Nilsdotter i Myre bekänna ock sett bemälte Brita och modren dansa, och Carin sett Gertrud föra Hennings barn till Blåkulla, der äta, dricka och dansa; och ehuruwäl alla dessa vittnen bekänna på H: Gertrud och hennes dotter Brita, likwäl de begge stadigt neka.

Båtsmannen Olof Hanssons barn i Myre, Margreta 9 år och Ole 7 år, bekänna på Nils Hansson i Myre, att han förer dem till Blåkulla på en grå karl och ett qvinnfolk; begynt i våras nästledne år; de hafva utläsit 4 böcker, äfven att en grå karl tillhåller dem att utläsa. De påföra ock Nils Hansson hafva fört de 2^ne^ yngre deras syskon, Ingrid och Carin, som ingen bekännelse göra kunna; sett i Blåkulla Brita, enkan i Myre, och Ablun i Höfven; sett ock i natt der Olof Abramsson och Johan Johansson i Höfven dansa. Ablun i Höfven förer 4 st. Michels barn i Myre, som de ock der sett hafva; bekänna ock, att Nils Hansson förer 2 gossar och 2 flickor med sig, som de intet känna och veta, hwem de tillhöra.

Nils Hansson förestältes och till barnens bekännelse alldeles nekar; inkallades sedan swart barn för sig, som bekänna sett Nils Hansson i Blåkulla, nemligen:

Olof

Olof Hansson, ifrån Ed född, bekänner frivilligt och ständigt hafva sett Nils Hansson gåendes ibland folket i Blåkull. Anders Hindersson i Myre bekänner äfven sammaledes. Carin Abrahamsdotter i Röstad sett och Nils der dansa. Trullpackan Marta i Myre sett och Nils Hansson i Myre hela året hwar natt sitta till bords, äta och dricka. Elisabeth Henningsdotter i Höfven och sett Nils Hansson dansa i Blåkulla nyligen tre nätter.

De 6 edsvorne af nämnden bevittnade, att Nils Hanssons faster för trollkonst hade gått till döden i Välborne Salig Stellan Mörners tid. Allt sedan hafva de i den gården haft rykte på sig. De berättade ock, att Nils Hansson kom i träta med Eric Jonsson i Strand; då hade Nils hotat Eric att skaffa honom ondt till handa, som ock Erics broder Olof Jonsson vittnade. Derpå följde, att tre nöt, en ung häst och 2 svin, äro stefne hastigt döde. På sistone låg en ko och ville dö; sändes efter Nils Hansson, och då han kom till Strand och honom derom tilltaltes, blef då samma ko till lifvet behållen, af orsak, att Nils hafver befallt Eric Jonsson koka häggebark och lägga på kohufvudet. Sedan efter långsam sjukdom kom skon till lifvet. Nils Hansson sig förr gå från lifvet, än han kan bekänna sig skyldig någon trollkonst kunna.

Dolfmannen Pär Ersson i Mo berättade sig sent på natten varit till den förutnämnda enkan Brita i Myre med stickbloss i Socknekistan, eller arresten. Då syntes honom, likasom hon sjelf skulle tala med honom samt Hans Ersson i Ringnäs och Olof Jonsson i Strand. Vid samma tillfälle kom ett starkt väder och dön nordenefter, att de och vakten måste fly från kistan, der hon låg. Henne tillfrågades, om bemälte personer då talet med henne och om hon såg stickblosset, hwartill hon nekade. Häraf pröfvas, att hon då sjelf i egen person icke var tillstädes, utan satanas i hennes ställe.

(NB. Att Reseleboerne varit mycket vidskeplige och, som nästgränsande emot Lappmarken, brukat några förvetna konster, har varit i allmänt tal. Huru nu förever, har jag mig ej bekant, vidare än hvad en gång om af någon börjar tros, utrotas ej så lätt.) Emedlertid kan, hvad i Protocollet berättas, vara en lusus Diaboli, hwartill begges vantro varit mest vållande. Nils Hanssons hotande, att Eric Jonsson skulle hända någon olycka, kan haft samma egenskap, som här för några år hände. En man hade trätat med tvenne Lappar. Någon tid derefter sjuknade ett mannens afvelsko af bästa arten. Strax blef det slutit, att Lapparna åstadkommit denna olyckan. Han gick till deras koja och hotade Lapparna med eld och mord, till hvilken ända han bar med sig en pistol. Lapparna sågo sig i trångsten och, snart halfdöda af förskräckelse, måste rädda sig genom löfte, att stecket skulle blifva friskt, hvilket ock skedde; då saken blef afgjord, att Lapparna hade makt öfver lif och död, ehuru jag, som var deras lärare flera gånger märkt och säkerligen funnit, att de i slika mål förstodo långt mindre än jag. Annars utmärker det en skamlig enfaldighet att tillmäta så föraktligt slägte en gudamakt, så att de genom ett ord kunna döda och lifgifva. Att när enkan H: Brita i Myre i tjufkistan eller Socknearrestrummet hade i visitatorum närvaro så underlig skepnad, var intet öfvernaturligt. Först märkte väl satan, att karlarne voro rädde, hvilket hvar och en kan se, efter de ej vågade gå utan eldbloss, hvilket annars ej tillåtes bära så nära kyrkan; derföre verkade satan det nämnda vädret och bullret, som väl ej kunnat vara så ovanligt, dock tillräckligt nog att skräma dem, som skrämt sig sjelfva. Annars tyckes mig detta ej vara sufficient skäl, att H: Brita den stunden skulle vara i helfvetet, der hon ock hittils aldrig varit, så framt sunda förnuftet äger frihet döma.)

Mar-

Marta, gamla pigan, samt pojken Nils Pärsson i Myre påförde enkan Brita, att, då hon bortager barnen, har hon en blå syl eller nål, som hon sticker i spryngan eller väggesätet; då kan hon derigenom fara, efter väggen sig söndrar, och brukar en spjelka i handen, då hon rider till vägs med barnen. Och ehuru väl styfdottern Marta, sonesonen Nils och alle barnen enhälleligen bekänna på Brita, likväl kan hon sig icke bekänna, utan mera pockar och sig sturskeligen beter, utan tårars fällande stadigt nekar, och intill döden säger hon sig aldrig bekänna. Nämndemännen hålla henne alldeles skyldig och kunna henne ingalunda befria.

Pojken Olof Ersson föreställes, att han ändteligen skulle bekänna, hwilka han i Blåkulla hafver sett. Då svarade han genom Lars Hullers tregande äro efterskrefne oppsatte, som han aldrig sett, nemligen

1. Jon Pärsson i Råå och hans hustru samt dottren Hans Olssons hustru derstammastädes.
2. Intet heller sett Nils Marcusson i Boville.
3. Ej heller Eric Erssons hustru i Omnäs och dottren Dordi samt Hans Erssons hustru i Hångsta
4. Icke heller Nils Erssons hustru i Söder Tanflo.
5. Sammaledes Nils Philpusson och sonen Philpus i Tanflo.
6. Dito Eric Hermanssons hustru i Holm.
7. — Hindrics hustru i Myre.
8. — Pär Nilssons hustru i Myre.
9. — Olof Markussons hustru Dordi i Tanflo.

Deremot bekänner pojken Olof Ersson sett Finnarna i Bovill uti Blåkulla, såsom en husbonde, allt sedan han blef dit förder.

2. Den bekända trollpackan Marta i Myre hafver ock sett Finn-Anna i Blåkull, ätit, druckit och dansat.
3. Carin Abramsdotter i Rösta ock sett Finn-Anna äta, dricka och dansa.
4. Pojken Olof Olsson i Myre ock sett Anna i Blåkull
5. Elisabeth Henningsdotter i Hofven vittnar detsamma.
6. Margreta Henningsdotter säger detsamma.

N.B. Att pojken Olof Ersson låtit öfvertala sig berätta, att han sett flera i Blåkulla, än han tycktes till slut kunna försvara, synes klart af Protocollet, och derest Finn-Anna icke varit till äfventyrs förhatelig, som en knarriger käring, är jag försäkrad, det trovärdiga vittnet Olle aldrig eller sett henne der. Hwilken Elisabeth Henningsdotter, 8 år, och hennes mindre syster Margreta anses hela Resele Protocoll igenom som trovärdigsta vittnen; har ock denna Elisabeth alltid haft säga emot andra barnen af mera ålder. Orsaken är, att hon var Officers-dotter; hennes fader var Capitain Henning Tideman, hwilken hade sitt hemman i Bovilla, en by i Resele Socken, som han nu var enda ståndsperson i mång socknar deromkring, blefvo åtminstone hans barn hafde i många samqvämen, deraf de ej allenast blefvo djerfve, utan ära äfven af Domhafvande blifvit flaterade och berömde, hvilket satte all blyghet å sido, så att de tänkt opp allt de kunde att derigenom förvärfva sig mera heder, hwilket äfven är skeddt med flera hederligare barn, som Protocollen utvisa.

E-

Emot dessa vittnen nekar Finn-Anna, 60 år gammal, alldeles och kan intet bekänna sig vara någon trollpacka, eller någon konst kunna; dock bekänner hon allt ifrån Pålandsfogdens begynnelse hafva stadigt lefvat i stor ogudaktighet med bannskap, svordom och trätaktighet mot sin moder och syskon både helgedagar och andra dagar. Kan vara, att hon för synden skull är af någon förder till Blåkulla. Denna Anna kan ingen bön eller läsning i Guds Ord rätt läsa och bekänner sig mera i synden svurit och bannats än öfvat sig i läsa Guds Ord; hafver ingen kunskap om Gud och den heliga Treffaldigheten.

De edsvorne i nämnden och andre trovärdige bevittnade, att denna Anna en lång tid af alla i Socknen varit misstänkt för trollkonsten, medan hon årligen af 2 eller 3 kor hafver kommit till väga med 8 à 9 ℔ smör att sälja; och då visgossen i Nordingrå fick se henne, hafver han till henne sagt, att hon kan skulla trollkonsten. Dessa hans ord tillstår hon ock nu af honom hört.

(NB. För ungefär 12 år sedan dödde en gammal enka, som varit mina föräldrars närmaste granne. Hon hade alltid så mycken afvel af 3 kor, som andra af 9. Hon hölls af åtskilliga, så bättre som sämre, för en utlärd trollkäring, ja af sjelfva Presterna, och minnes jag ännu ifrån ungdomen, att många ej ville smaka hennes ovanligt gula och med all snygghet tillverkade smör, såsom oemotsägeligen trollsmör; men ingen betänkte, att hon öfver vintern stillade 3 kor med det foder, som andra njeggade emellan 9. Hon gaf dem varm lag, så länge de stodo på stall. Om sommaren släppte hon sina kor på bete så tidigt om morgonen, att, innan andras kommo af fähuset, voro hennes redan så mätta, att de hvilade under idislande. Hon dref ock sin boskap så långt till skogs, att andra der aldrig varit, hvarföre de alltid njöto bästa öfverflöd, när grannarnes boskap gick dageligen på skarpa stenbackar. Detta var hennes trollkonst, och kände jag gumman för ganska Christelig och ärlig, fast andra ännu hålla henne intet varit fri.)

Michel Pärssons dotter i Myre Dordi, 10 år, bekänner på Ablun i Hofven, att hon hafver fört sig och sina syskon, Margreta och Barbru, på dess ök till Blåkulla. Dordi utläst der 3 böcker och Magge en bok; minnas nu intet hvad de der läste. Ablun har varit deras lärare. Ablun förestältes och nu, som förr, nekar, utan tårar.

Anna Nilsdotter, Anna Hindricsdotter, Anders Hindersson och Brita Nilsdotter i Myre, Eric Ersson i Omnäs, Olof Ersson ibidem, gamla pigan Marta i Myre påstå fullkomligen och stadigt sett Ablun.

Presterne och nämndemännen svarade, efter frågan, att de intet hafva samvete att fria Ablun; dock hemställes under Högloft. Commissions vidare resolution.

Sara Abrahamssons i Rösta sett allenast Pär Nilsson i Wignäs i Blåkulla en gång spela kort.

Carin Abrahamsdotter säger sig icke väl fick se Påhr i ögonen, utan tyckte kännas vid honom, hade en grå mössa på sig, som han ock nu hade, svart valmarströja och blaggarnsbyxor. För 8 dagar sedan honom tyckts

se

se allenast en gång.

Eric Nilsons son Nils berättar, att en var Pär Nilsson lik en gång i Blåkulla. Omsider nekade sig alla barnen hafva sett Pär.

Elisabeth Hennings dotter i Hööfven bekänner sett Johan Johansson Hööfven i Blåkulla dansa och spela kort med Olof Abrahams son och många andra gubbar, som hon intet känner. Olof Ersson, pojken, säger ock sett Johan Johansson i Blåkulla gå, stå, dansa och spela kort. Margreta Hennings dotter vittnar sammaledes.

Anna Hindricsdotter i Myre sett Johan sitta till bords i Blåkull.

Anna Nilsdotter i Myre sett Johan sitta till bords i Blåkulla och räkna pengar.

Carin Abrahamsdotter sett Johan i Blåkull spela kort; kände intet dem han spelte med.

Pojken Olof Jonsson i Myre sett honom dansa och spela kort.

Marta i Myre sett honom spela kort med Ol Abramsson i Hööfven.

Johan Johansson bekänner sig mycket syndat och vara en stor syndare, men nekar på det högsta varit i Blåkulla, eller på något sett tjena satanes.

Tolfmännen vittnade, att sedan det blef kunnogt, att Commissionen skulle hitkomma, hafver Johan hagit mycket illa vid sig; är han ock en förmögen och riker man på penningar, ehuruväl han intet någorstädes utreser, hvarken till stads eller annorstädes att köpslaga.

Capellanen och de 6 edsvorne kunna intet med sitt samvete befria honom, utan lemna honom under Högloft. Kongl. Commissionens afdömande.

Elisabeth Hennings dotter berättar sett Johan i Blåkull vigdes tillhopa med sin syster Kierstin af honom, som ligger under bordet; sedan sade hon vigslen ske af presten i Blåkull, som prediker allt förbannelser och Christnar barn med förbannelser.

Olof Ersson sett Johan ~~sett Johan~~ gå på golfvet och dansat ibland i Blåkull.

Trollpackan Marta i Myre säger sig ock sett Johan i Blåkulla gå, stå och bland folket dansa.

Denne unge Johan Johansson, 18 år, förmantes på det högsta bekänna sig, hvilken med många tårars fällande städigt nekar. Under långsam examen sändes under presternes förhör.

Inga andra af barnen eller andra, mera än förbemälte Elisabeth Henningsdotter, hafva sett Johans dotter i Blåkulla, hvilken Elisabeth säger sig der sett dansa och stå kred. Men Christin gråter och fäller tårar med högsta nekande.

Presterna och tolfmännen säga sig för sitt samvetes skull icke fälla unga Johan Johansson denna gången, utan lemna honom till bättre skäl och uppenbarelser.

{ N. B. Här visar det tillförlitliga vittnet Elisabeth Henningsdotter, att hon ej mera fruktade säga, hvad henne rann i sinnet, sedan hon märkte sig vara betrodder. Annars hade det ordet Christna, i ett så apligit tillfälle, utan answar kunnat elideras. }

Johan Johanssons hustru i Hööfven Sara går frammande med barn, och inga barn eller andra kunde bevittna på henne i Blåkulla hafva varit. Gafs lös.

N. B.

N.B. Tillåfventyrs hade derna hustru Sara, under sin tunga tid, hwarken kommit till kyrkan eller andra samqvämen, isynnerhet barnsöl, som alla hafvande hustrur sky; ty hade barnen ej så nyligen sett henne, som andra, bära eller föra barn, som ordspråket var.

Hustru Kierstin Johan Pärssons i Höfven inkallades, nekade ock på de högsta tjena satanas. Inga af barnen eller andra sade sig sett henne i Blåkulla.

Johan Pärssons dotter Margreta, 18 år, nekar ock barnen hafva sett i Blåkulla. Sammaledes neka ock alla barnen sett Pär Johanssons hustru.

N.B. Desse lära varit fattige och förtryckte och således hwarken haft handel med någon eller ägt råd gästa andra, eller sjelfva bjuda gäster.

Märta i Myre, Olof Erssons gosse och Carin Abrahamsdotter i Rösta vittrade, hwar för sig särskildt, hafva fullkomligen sett Nils Hermanssons dotter i Tångsta, Sara benämnd, i Blåkulla ätit och dansat.

Berörda Sara, 22 år, nekar utan tårar på det högsta. Utan något förstånd läste hon tron och andra böner, som dageligen böra brukas. Dennes under Commission.

N.B. Desse Censores hafva mycket reflecterat på tårar, då det kunnat hända, att en hotad, förskräckt menniska intet kan gråta. Annars var ej underligt, att hon i det häpna tillståndet utan förstånd läste sina dageliga böner, när jag märkt i vår upplysta tid knappt 10de hwar bonde veta, hwad enkannerliga är, äfven Herravälde, inympa, &c. &c. Jag vill ej nämna, att en stor del ej veta resolvera alla attributa Divina, ehuru man använder all flit att underrätta dem om blotta ordens egenteliga förstånd. En gång hände, att en gosse efter måltiden läste bordsläxorna, då jag frågade, om han visste, hwad enkannerliga var. Som jag intet svar kunde få af honom, vände jag mig till de mognare. Andteligen yttrade sig en gammal, alfvarsam och nykter man: när vi hafva njutit andra Guds gåfvor, vänta vi ock någon välsignelse utur kannan. Detta bifölls sedan, såsom egenteliga förklaringen öfver enkannerliga, af hela laget. Det måtte vara underligt döma dem såsom hafvande compact med satan, hwilka ej förstå, hwad de läsa; då skulle lif och död i värjo hafvande gjort kort process med en förnäm, utåldriger, saktmodig och gudfruktig matrona, hwilken frågade Pastor loci i välmening, om Ibat studiosus &c. aldrig sjunges som juldag i kyrkan, efter der sättades: In dulci jubilo.

Allt det öfriga af Resele Protocoll är af samma beskaffenhet. Elisabeth Henningsdotter har varit tillförliteligaste vittne; således aktar jag onödigt mera derom införa, utan vänder mig till en del af Botheå Handlingar, den saken rörande.

Anno 1675 den 30 Junii, då för nedanskrefne orsaks skull hölls ransakning i Sundby Länsmansgård, i Botheå gäll och Ångermanland. Närvarandes Prosten och Kyrkoherden, Årevördige Magister Nils Sternelius med vanlig Häradsnämnd.

Sigrid, Nils Mårtenssons dotter, i Länäs 13 år gammal, hwilken till Blåkulla varder förd af 4 st. trollpackor, som äro: Hustru Malin Nils Danielssons i Wallal, hennes dotter pigan Anika, gamla pigan Kierstin

i

i Länäs och hustru Carin Marcus Månssons ibidem, en gång af hwardera hwar natt, tillstått, att sist nu uti Februarii månad, då hennes moder en gång frågade: hwad mat hon får i Blåkulla? begärandes, att hon något deraf hemföra ville; det flickan en eller annan gång förwägrade, sägandes sig det intet kunna kommat till väga och göra, så fattade modren omsider det rådet, dock med flickans vetskap, när hon en afton skulle gå till sängs, hafvandes uppå sig, efter aftal, sin kjortel, uti hwilkens kjortelsäck hon lade ett armkläde, dermed hon hos de andra barnen gå till sängs och hwarken sedan om qwällen, natten eller morgonen utgick, förr än tideligen om morgonen, förr än dagen blef, då hon uppståendes ur sängen, modren henne frågade om gästabudsmaten, då fann hon uti ett kläde inknytt s: v: en svinlort, som syntes, då hon honom i Blåkulla fick, vara ett osttycke, hwaraf hon ät och smakade henne väl. Samma natt gaf henne gamla pigan Kierstin i Länäs, hwilken henne, som före skrifvet står, en gång hwar natt till Blåkulla förer. Flickan Sigrid nekade sig om natten varit utur sängen, undantagandes Blåkullafärden, ej eller samma svinträck annorstädes tagit, ej eller någon annan den gifvit, utan fick den till spisning i Blåkulla af merbemälta gamla Kierstin i Länäs, och då hon deraf något ätit hafver, inknytte hon det öfriga uti sitt armkläde och det med sig sedan framförde, hwilket hennes moder hustru Juditha Påsdotter, som nu frånwarandes var, fullkomligen sett, och hennes man Nils Markusson, som det både sett och hört hade, uppå sin tolfmansed vittnade.

Då straxt derefter, detta blef uppenbaradt och spordt af förbemälte Nils Marcusson sålunda vara tillgånget, kom sal. Under-Lagmannen Carl Carlsson Burmans enkas, hustru Sara Krooks, piga Carin Jonsdotter i Sunnerstad, 26 år gammal, det sällsamt före, och tog deraf tillfälle om slikt fråga dotterdottren der i gården Margreta Håkansdotter, 9 år gammal, desslikes Ingrid Johansdotter i Stommar 7 år, hwilka begge af samat trollpack till Blåkulla fördes, om de och der fingo någon mat, och då de dertill svarade ja, begärde hon af dem, att de något deraf hemföra ville. Flickorna ursäktade sig det intet kunna göra, efter de intet hade något att taga maten uti, dock dem alldeles obekant, hwad hos förbemälte Nils passeradt var. Samma afton, när de skulle gå till sängs, bad han flickorna hafva sina kjortlar på sig, och lade så uti hwarderas kjortelsäcker ett armkläde, dem bedjande deruti lägga och hemföra något af den gästabudsmaten, som i Blåkulla vankar, hwarmed flickorna gingo in uti en kammare innanföre samma stuga, för sig sjelfva, till sängs, hwilken kammare sålunda belägen är, att dess ut- och ingång måste ske genom matstugan och köket, hwarest dörrarna om natten voro tillstängda. Voro altså flickorna samma natt, Blåkullafärden förutom, icke ut, ej heller var någon in till dem, förr än om morgonen, då de uppkommo, och bemälta Carin Jonsdotter frågade dem efter gästabudsmaten; då togo de fram hwardera sitt armkläde, och framviste Margreta, med qwist till sägandess, en färsk träck af svin fallen, som något på ena sidan var aftagen, och hon bekände sig deraf i Blåkulla ätit, och Ingrid en hundlort; och då dem frågades, hwad för mat det samma dem syntes i Blåkulla vara, svarade de: Getost. Pigan Carin lät matmodren det straxt se och om tillgåendet omständeligen höra, hwilket hustru Sara Krook

ne

ne vittnade och betygade. Pigan Carin stadfäste sitt vittnesbörd med edgång, och flickorna, hvar för sig särskildt, det tillstodo och bekände. Att detta så i sanning är attesteras med vice Häradshöfdingens underskrift och Sockens Signet. Actum, ut supra, på Härads-Rättens vägnar,

Johan Andersson Hambreus.

NB. Denna händelsen har jag ofta hört berättas, som ett oemotsägeligt bevis, att barnen af andra verkeligen med kropparna fördes till Blåkulla; men jag kan intet se, att detta mera styrker den inbillningen, än andra drömmar; så framt man ej vill neka, att Satan, som en väl öfvad taskspelare, må kunna practisera en svinlort i en näsduk, så väl medan menniskan vakar, som i sömnerhet, medan hon sofver. Att den hedersmannen Prosten Sternell kunde härutinnan intet finna sig, var ej underligt; hans nit tillät honom det intet. Det var ock orsaken till, att den salige mannen lät tilltäppa den snart öfver hela Europa för makalös kraft bekanta helsobrunnen i Sånga, efter han aldrig hört, eller kunde tro, att blotta kallvattnet kunde verka, utan vidskepelse, att så många hundrade menniskor af svåraste sjukdomar på några veckor blefvo hulpne till helsan.

Anno 1675 den 30 Junii, vid en extra-ordinarie stämning i Sundby länsmansgård, uti Botheå gäll och Ångermanland, narvarandes Prosten och Kyrkoherden Mag. Nils Sternelius med vanlig Häradsnämnd. Då blef af bemälte Prost och Kyrkoherde Mag. Nils Sternelio angifvet och refereradt, att enkan hustru Brita i Torstad, 65 år gammal, för trolldom och Blåkullafärder är beryktad och, uppå den ransakning, som i Januario hållen blef, påvittnad föra till Blåkulla 8 st. barn, det 2:ne andre bekände trollkäringar betyga, och 15 st. smärre och större barn, som henne der sett med åtskilliga beställningar, ehuru hon dertill enständigt nekar; bespordes sistledne våras först uti Martio, som skulle hon vara kommen uti förtviflan om sin rätta grund och salighetsväg och i sådant vanhopp, som ville hon sig förgöra; att derföre efterskickade Provesten henne, på hvilket bud hon ock strax kom i Prestegården under vakt och vård af sin egen son, Nils Hansson, och Abdias Pehrsson dersammastädes, dock befann sig mycket förnuftig och beskedelig; bekände då omsider hennes samvete derföre vara betungadt, att hon så djupt var kommen i Satans garn, att hon aldrig kan slippa dädan, och så länge hafver hon deruti sväfvat och varit, så att hon intet minnes hvarken begynnelsen eller ändan, utan vistas i ett förfärligt mörker; ty Guds ord hafver aldrig hos henne haft någon verkan. Bekände ock det, att hon på nytt, 14 dagar före den tiden, hafver kommit sig uti djupare förderf; ty när hon sålunda uti förtviflan gick, kom till henne Satan uti en svart hunds liknelse, talandes henne sålunda till: Du är uti stor nöd och ångest; efterfölj mitt råd så skall det blifva godt; bad henne så, det hon uti alla sina bönder,

upp-

uppståendes och nerliggandes, skulle förbanna Gud, det hon och haf-
ver gjort; ty sade hon sig så mycket mera vara kommen i för-
twiflan och gaf sig hel öfver, väl vetandes, att hennes själ är borto;
ty hennes synder äro så stora, att de aldrig kunna förlåtas; ville
ingen tröst af Guds ord höra, sade sig ingen tröst hafva satt förvänta,
och allt hvad hon läste, det kom alltsammans djefvulen till; ty kunde, som
hon sade, ingen annan henne hjelpa, utan den, som det rådet henne gifvit,
och det var djefvulen. Kunde alltså för denna gången Provästen intet skaf-
fa; utan dersemte tillstod sin Blåkullafärd och trolldomsrykten; dock icke allt,
som henne påföres, utan allenast bekänt nu till Blåkulla föra Provestens
son, Nils.

NB. Denna relationen förklarar sig sjelf, och händer icke sällan, att de
menlösaste själar falla i så svår frestelse och största förtviflan, hvarunder de
dikta på sig sjelfva okorda synder, som de, när Gud lemnar dem nåd till
vederfäende, erkänna varit en blott ingifven förderfvelig tanka. Gumman be-
rättar att under svåraste anfäktningen kom satan till henne i en svart
hunds likmelse och gaf henne ett vederstyggligt råd, som föga bör nämnes.
Häraf kan man se, att allt, som berättes om deras Blåkullafärder, har gan-
ska svag grund. Hafva icke barnen samteligen intygat, att deras syssla va-
rit i Blåkulla att läsa idel förbannelser? hvarunder förbannades minne
och sinne, himmel och jord, med allt det, som i himmelen och på jorden
vore. Alla bekänna ock, att käringarna föllo på knä, tillbådo satan
och bolade med honom, det äfven de ålderstegne, som redan bekänt, bejaka-
de. Hvad behöfde då den arma, villrådiga qvinnan taga råd till så o-
förnuftig gerning, när samma har varit hennes syssla långt tillförene?
utan jag tror, att det har gått henne, som andra melancholicis.

Hustru Anna Israëlssons i Kläpp, 29 år gammal, förestältes, och ef-
ter hon i trulldomsväsendet ingen bekännelse göra kunde, inkallades vitt-
nen, som hvar för sig vittnade, nemligen:

Pojken Nils i Lökom sedan Annandag Jul hvar natt sett hustru
Anna i Blåkulla bära bryggevattnet och bola med satan; sett henne fö-
ra dit 3 st. barn; ett är Hindrics i Lökom, Johan vid namn, och tven-
ne känner han intet.

Pojken Johan i Lökom kan intet annat se eller förstå, än att hustru
Anna förer sig till Blåkulla; först snön på jorden kom, blef han dit
förd; dertill förer hon 3 eller 4 barn, som han intet känner. Hustru
Anna gifvit honom i sädsle 1 Rd, utläsit 4 böcker, fulla med förban-
nelser; blifvit der omdöpter till helfvetes Johan; af hans venstra hands
lilla finger hafver hon tagit blodet, 2 droppar, som hon tog på en bark;
i denna natt gifvit honom 2 stora röda penningar i sädsle, att han skulle
blifva stadigt i satans tjenst. Hustru Anna bär der bryggvattnet, äter, dansar
och ligger hos den fule under bordet naken, drager särken opp öfver hufvudet.

Pojken Eric i Lökom ofta sett henne i Blåkulla bära bryggevattnet,
brygger, bränner, äter, dricker, dansar och bolar med satan. Hon förer 2

si-

sina bröder, näst, här förut nämnde, Johan och Efvert, som är liten och kan ingen bekännelse göra.

Pojken Eric i Lökom, ofta sett henne i Blåkulla bära bryggvattnet, brygger, bränner, äter, dricker, Dansar och ligger hos satan.

Pojken Jonas i Mellby vittnar på henne detsamma.

Pojken Israël i Mellby ofta sett henne i Blåkulla bära bryggvattnet och dansa.

Synderskan Sara ifrån Högsjö tygar på hustru Anna, att hon af barndomen hafver varit i Blåkulla; hennes moder hustru Margreta i Hola och Thorsåkers socken, Oluf Ersons, hafver henne först dit fört. Stadigt sett hustru Anna och hennes moder baka uti Blåkulla, äta, dricka, dansa och bola med satan. Gubb-Anna i Lökom tygar ock på sin systerdotter, hustru Anna i Mellby, att hon ock tjenar satan uti Blåkulla, är bryggerska; hennes moder, hustru Margreta, är ock trollpacka, som hafver henne i den tjensten först andragit. Bemälta Gubb-Anna berättar ock, att hennes syster, denna hustru Margreta i Hola, är äfvenså gammal, som hon, i satans-tjensten.

NB. I detta protocollet nämnes den vanliga synda-terminus <u>bola</u> i någon tydeligare mening, än i de öfriga protocollen. Kan hända, det skett deraf, att någon Cancellist ifrån Landshöfdingesätet, som den tiden var i socknen, förmodeligen fört protocoll, som synes af sjelfva picturen, hvilken icke öfverensstämmer med v. Häradshöfdingen Hambræi, som det med egen bekant hand underskrifvit, och kan således modus dictandi så mycket differera. Dock synes af första vittnet, pojken Johan i Lökom, att han nog obscent, och som icke alldeles okunnig om oanständiga processer, har talat. Jag fruktar fördenskull, att han anmärkt något, som honom ej anstått, och är det till beklagandes, att månget hus sätt bland allmogen omgås nog oblygt bland ungdom och egna barn; hvarföre jag ock funnit mig föranlåten i husförhören med anständiga föreställningar varna vederbörande.

Hustru Malin i Björkaën förekallades, och hennes barn Elisabetta och Dordi tyga på modren, med gråtande tårar, att hon dem till Blåkulla hafver. Framsteg ock hennes man Johan Pärsson och bad henne bekänna sig, efter sin dotters bekännelse; han svor, ock, att hon är en trollpacka, och det fullkomligen. De tygade än vidare på modren, att hon till Blåkulla förer 2ne Hans Exellences, Högvälborne Gouverneurens, smärsta jungfrur J. Ebba Brita och jungfru Giörell.

Sara ifrån Högsjö tygar, att hon sedan i sommar ofta sett Hans Exellences 2 små jungfrur uti Blåkulla, men intet förstått, hvem som dem förer. Omsider bekänner hustru Malin, först för Kyrkoherden, sedan för Rätten, att en Tattare-käring kom till henne

för

för 11 år sedan och sade henne hafva elaka grannar: derföre öfvertalade hon henne, att hon skulle lita på henne, så skulle hon få sin lycka igen af boskapen. Tatterskan knytte några knutar på ett snöre, tog sedan hustru Malin med sig. De föllo på knä, och begge läste 3ne gånger Fader vår. Då det var beställdt, voro alla knutarne upplösta, och sålunda skulle all hennes olycka förgås, äfven som knutarna för sig sjelfva uppgingo. Sedan läste Tatterskan uti salt och sädor och gaf till hustru Malin, befallte henne 3 thorsdagsqvällar gifva deraf sin boskap, men sedan allenast en thorsdagsqväll, när hon tyckte, boskapen ville trifvas; men hon bortkastade det öfriga och fick ett ondt samvete hela detta året om nätterna. Bekänner hustru Malin äfven om nätterna tyckts varit uti en stor gästabodsstuga och redt uti maten. Vidare kan hon intet bekänna.

Sara ifrån Högsjö öfvertygar henne, att hon ifrån barndomen, äfvensom hon, uti Blåkulla varit. Hennes moder var ock en trollpacka, som förförde alla sina döttrar.

N.B. Landsstrykare och signerskor uträtta mycket ondt än i denna dag, och är det obegripligt, huru sådana få fritt så resa landet om, emot så stränga och allvarsamma förbod, som årligen publiceras. Här resa permitterade soldater, hästskärare, bödlar och håkmakare, friskt och fördt folk, alla med pass. Desse släpa med sig ohyggeliga och oblyga Tatterskor; karlarne byta hästar under ganska bedrägligt och spedigt väsende; qvinnorna roffa, pocka, bota allehanda sjukdomar till värre. Desse föra ock en hoper barn med sig, under hedniskt uppfostran; en del lemna de efter sig, der och hvar i orterna; andra åter säga sig finna barnen, som de släpa med sig, och så vidare. Härigenom lärer allmogen och i synnerhet ungdomen en hoper laster och annars ovanliga konster. Kronobetjeningen häftar dem och med kronans kostnad skickar dem bort, men inom en föga tid infinna de sig åter med förnyade pass, då de med större fräckhet utöfva sin motvillighet.

Nu på ett par år hafva desse landsstrykare medelst god ordning blifvit någorlunda sällsynta, hvarföre Gudi vare årådt.

e öfverta
n få sin
å ett snöre,
e laste 2ne
upplösta,
starna för
och igaf
derass sin
kapen ville
hela det-
na tyckts
hon in-

men, afven-
cka, som

än i den-
landet om,
eras. När
, friskt
eliga och
ft och syn-
till värre.
n; en del
ig finna
et allena-
nars ovan-
ns kostnad
, åter med
motvillig-

t god ord-
årådt.

* Ad Annum 1677, vel circiter

* Hr Biskopen Svedberg berättade mig sig också hafva thetta på Latin.

Martini Brunneri

Betänkiande
om
Trollwäsendet och thess afdömande

* Står skrifvit med annan stil, förmodeligen af Eric Benzelius.

Ett ofögripeligit betänkande om thet här i landet swäfwande högst beklageliga trollwäsendet och thess afdömande med något mera, som i thetta bedröfweliga wärket synes nödigt, att i consideration taga.

Såsom then rättfärdige Gud hafwer för Landsens ohörlige synder skull, latit ett så ohörligit syndestraff öfwer många thess delar och provincier komma, så är ock Hans Kongl. Maj:t wår allernådigste Konungs och Herres högtberömde sorgfällighet, till att detta onda, med Guds magt och genom alla tjenliga medel afskaffa mycket thess wärd, att man thertill önskar all wälsignelse och framgång af samma Gode och nådefulle Gud i himmelen.

Högstberörde Kongl. Maj:ts befallning till underdånigt följe hafwer jag ibland andre flere möjligast mig beflitat, att efter mitt bästa förstånd och samwett gifwa ett betänkande om nu bemälte högt beklageliga och swåra wäsende och thess hämmande; hwarföre jag ock hafwer welat både ett och annat, som mig nödigast förekommen, så godt som jag nu förstådt kan berörå.

Hufwud puncterne af denne sakens närwarande consideration synas wilja wara desse.

I

Om thenne syndens natur i sig sielf, så wida det till detta wårt förehafwande nödigt är.

II

Om de skäl hwarefter en beryktad må eller intet må ställas under ransakning, så ock dömmas till denne synden skyldig.

III

Om the medel genom hwilka man må kunna, härefter thetta Satans raseri hämma och tillbakadrifwa, i synnerhet huru man the arme, och i sanning ansäktade barnen, genom Guds magt till hielp komma må. Men thetta synes fordra för sig en särdeles tid och omsorg, dock så förr så heldre.

Om thet första.

1. Ther man frågar om i thetta nu berörde gruflige wäsendet, är det särdeles diefwulens spel, hwarigenom han söker ~~att~~ draga menniskan till sin immediate och särdeles tjenst, och till trolldom, och många nedan dragit hafwer, så är

Om

är sig enig med them som ther till så säga. kan och ther-
före icke göra ett med them, som mena, att i thetta öfverallt
är man bara menniskors lögn, vanitet eller arghet. Men är
och en naturlig sjukdom och Melancholie. Thet kan väl thet
då sämligen efter sjukdomen vara hos somlige fannen
och thet förra, en af bara menniskors vanart härkom-
man lögn, hos än flere, men så finnes och nu Guds
fattre, och the helt många, hvilka djefvulen i en särdeles
och till trulldom ledande och lindande synd invefvat
hafver.

II Då satan hafver (han många intet har fått realiter föra till the fordom-
melige trull convent, eller bringa them till att göra verke-
liga malefecia utan allenast genom illusioner och
synvilla med them umgått. Likväl är then som vid meget
förstånd och utan mangel på tarfvelig undervisning, lägger
sig hog och vilja till sådane illusioner, trädande dermed
från Gud till satans tienst, åfvenväl läden värd. J
hvilket och the öfverenskomma, som elljest i andra stycken af
thetta verket i åtskilliga meningar äro.

III Ehuruväl man intet neka må, att såsom i thenne stycken
ofta translationes reales skedde äro, och nu i thenne tid, och
här hos oss, efter Guds rättvisa tillstädjelse ske kunna,
likväl ther man intet har faste och oemotsägelige skäl
att sådan translation skedder är, thet eller thet subjecto
ther kan man och icke thet för säkert utgifva: Hvad så-
dan en säger sig hafva vederfarit om natte tid thet
ingen sett hafver, kan så snart vara en falsk och af
thenande intryckt inbillning, som ett verkeligt fö-
rande. Blånadeo, sår och sådant mera, kan och genom
then andas hamblande enom påkomma, ther han
all på ett rum stilla ligger. Är therföre af sådant i-
tet visst och säkert om någon translation föran-
de eller förd att sluta. Och såsom Guds ord säger
att Gud är långmodig, och håller för sitt eget värk att
skona och lindra, så länge thet någonsin ske kan
men för ett främmande, thet är för menniskans
synd skull antaget verk att straffa och straffet
skärpa Jes. XXVIII etc så är och för mig troligare, att i
thetta väsendet oftare och mer vanka praestigiae och

illu

illusioner än som ett realt förande, såsom thet ther faseli-
gare och grymmare är. Men finner och intet så ofta
fasse skäl till förande, som till förblindning och illu-
sioner, och har jag ej annat funnit, än att och helt
gode scriptores in hos argumento hos the utländske
(orter) sammaledes å theras |orter| ha mycket ofter funnit illusioner
än verkligt förande, och therföre fatta thenne syndens natur mer
i illusionen än verklige gärningar. Till att bevisa, att ibland
andre och then helige Lutherus i then meningen varit hafver
plåga Augustanæ confessioni addicti scriptores anföra af Tom.
1 Jenens: Lat fol. 126 cit. vid. Carpzov. pract. Crim. part. 1. qu. 48
§ 2.5 Reingkingk. respons. jur. § 95. Scedelman de lam. L. 2.
C. 4. § 2.8. Vil så jag heller vara på theras sida som hållat före
att genom Guds magt och nåde barneförande och Blåkullafärd in-
tet så ofta sker, som hon af bekasade barn och complicibus
sägas ske, fastän han väl stundom sker. Och såsom then onde
sägs ha velat genom en mycket arg trollkarl på then ena
sidan utsprida en inbilla folket thet, att alt hvad om trolle-
ri sades, vore man ett uppdiktat fabelvärk, så är äfven lika
att tro, att then samme illfundige fienden står och om på
andre bogen med, och söker att bringa folket i then menin-
gen, att alt hvad hans partie berättar om hans magt och
sjelfsvåld, att föra folk och annat sådant mera, thet
är alt sant, ty kan han bringa thet sällskapet i sådan
credit, så kan han straxt therigenom alltförmycket
ondt uträtta.

18. Eliest har jag ofta och af flere hört discurrerar, att thetta
trollväsendet här hos oss är af en annan art, än thet
som i främmande land här venkat. Bör och then
före, intet anses såsom thet, hvilket af lärde
män nu nogsamt beskrifvit är, hvarföre man och intet
kan binda sig till allena the regulas judicandi, som af
våre Religions förvanter ther ute gillade äro fastän man
och allegerar them som synas vara the bästa scriptores
i thenna Materien. Jag kan och ej annat se, än att
i thetta beklagliga väsendet här i Riket förelöpa en hop

om

omständigheter, the man icke så i utländske Historier finner thet mig vetterligit och i minnet är, såsom thet att så mange, såväl ock Gudfruchtigte menniskors barn i thetta väsendet invecklade äro. Men att sådane omständigheter förändra sielfva substantiam rei et criminis så att man in judicando skall sätta flere reglor än them, som Eruditi och in hoc argumento mycket berömde Augustanæ Confessionis Theologi et Ethi gillat hafva, så ock them som the ha ogillat så mycket jag har kunnat se, thet är thet jag änna åstundar större information om. Än ser jag intet annat än att ehuruväl nu finnes ett större antal af barn, som af diefvulen qvaljas och hvad annat sådant mer är, som gör thetta syndastraffet gräsligare än thet tillförene varit hafver, faller thet dock i gemen under samma natur som trollväsendet utom lands och bör therföre efter samma reglor judiceras. Ther någon mig in contrarium nya skäl gifver, eller the tillförene gifne nogsamt bekräftar skall jag thet med tack emottaga. Allrahälst säge jag att Eruditi intra Patriam af åtskillige Ståndspersoner kunde härom öfverenskomma, så till större delen, salva conscientiæ libertate cum modestia in dissentiendo. Men ther thetta ville gifva en continuerlig dissension med något antal, som härtill förspörjes, torde då föregripligen synas vara bättre, att alle hos oss förefallne casus och circumstantier beskrifva exacte och på något tienligit sätt inhämta våra utländske Religions förvanters betänkiande, thet är ju en sak, som till sina casus och circumstantier sig reservera, och beskrifva låter, så att ock the, som intet sielfve ha hört och sett allt hvad som vid domstolarne ransakningar och andre sådana tillfällen passerat är, the kunna dock thetta allt efter andras relation nogsamt intaga. Ändock Gud har så nogsamt välsignat thetta landet med lärde och förståndige män i flere ständ att thet intet lären ändteligen behöfvas att betiena sig af the utländske och att jag några allenast af Prestståndet nämna må, så hafver hans Hrdt Biskopen

i

i Westerås i en offentelig disputatione synodali så utslutit
att han med them ey the utländske, som och ingalunda
hos oss öfwerensstämmer. I Riksdagen hade
sig flere ganska samma slikt uti S. Episc. Scarensi, S. Superin-
tendente Gothland, och andre flere, hwilka förmodeligen hade
de wore, att sina meningar framsta, ther så en ytterlig-
gare fordras skulle.

II

Om the skal hwarefter en Rättegång fullas må.

I. Såsom thet en Domare, af Guds Höga öfwerheten och War-
dnan pålagt är, att han efter yttersta krafter sig win-
lägga att utleta och afstraffa the skyldiga, men the oskyldiga
till lif och heder wärja; så är han och i thetta crimine
så wäl som i andre sådane, om icke ännu mera thertill
förplichtad. Och likasom han i mindre saker är förbun-
den till skäl och lag, så är han ock ingalunda mindre i
thenna saken och på båda sidor ingalunda wigtiga saken
så att then sig till lag och allmänt gillade Regler
hålla skall och intet ingalunda fritt gå efter sina egna
concepter. Ty fast än Crimen är exceptum, hwilken dock för-
unnne Man har något wist constituerat om libertate
Judicis i sådana mål, och therföre är och han något,
som hos mig synes fordra en utförligare förklaring.
Deliberationerne stadna efter ther i, att man alt och un-
med remitterar till dexteritatem et prudentiam Judicum
och äro wäl i thetta crimine så många sådane kon-
ster att man möjligen skall kunna thet alt specifice-
ra, som mot hwarann och anthwarn hjelpe är att bänka,
Dock kan man med Guds hjelp ingalunda göra, och likwäl
många hans listigheter förebygga, då man hwari
gör thet mesta man menskligen kan, hwilket såsom
thet alt sörja ombits fordrar, så hwar det ock mera
sammantals kunnigt med sig. Men ther man om-
sider ej annat kan, än remittera något till Domar-
nens Arbitrium, hälles sig nödigt, att man likwäl
per expressum förbinda then till certas et definitas
leges et regulas justi et æqui i gemen, innom hwil-
ka terminos thennes arbitria stå måste hos per-
ritos judices kan wäl thetta icke så behöfwas, men

dock

6

torde det warda nödigt, att thetta likwäl i gemen göras

I fall, att de utsände Kongl. Commissioner intet sig

om thetta expresse utlåta, utan hwad the på theras

egit samwete tro wara ofrångängeligt, att rätta,

att man efter them i Hwad wanliga förordnade Or-

dinarios Judices, som hafwa acht på the tilförande

mildrande och andra emergentier. I sådant fall, sager

jag, kunde ofwannämde förord och restriction utelåtas

nödig warda, thy man intet wara säker, att på

eller orätt gå i mörkt som andra ransakade ware

eller straffas, thet Gud afwände: / ransakande ware

de att sådant förnämt af händer och till thetta warit

tiingade, man kunne att ika skinden thy bästa

nota öfwerensstämmande af thy mästa. Jag kunna

och att bonae notae auctores fordom thet, att att

sådant Judicium bestämmande mäste warna legalt

och restringerat till dispositionem Juris, thy ligger

och thet till, att Judices inferiores i sådana fall, ...

nödfånga sig hos Superiores, et collegia Peritiorum.

Jag wet intet att i anseende till dem, som närmast hafwa

till att considerera på thetta som andra sådana betänkliga

dem behöfwer intet några Auctores allegera, begärer och

ödmjukast, att thet i wackra mätta förmärkt warda,

thet jag skinden an allra minnan inter plures nämna

ödmjukast till att wisa, att jag i thenna wigtiga saken

intet haft warit wissa på mig sjelf allena, utan

att informerat och styrkt mig af förnämna männs skrif-

ter, så godt som jag thet för-tiden hafwa kunnat.

I hwar öfwerensstämmande mål nämner jag endast Carpzov.

Pract. criminal. part. 3 qu. 120 § 45. Reinkingk. Resp. Jur. § 309

och then nu andra gången med tillökning och Jac. Theol.

Rostock. Approbation utgångna. Mich. Freudium in den

gewissens Fragen qu. 247. och när domaren sig wid

sådana reglor hålla så thet ibland minnet att

godt gang att göra thet Gud biuder Chron. XIX. 6.

efter som Herren är med i domen och ser till om

de

Domaren bör sig mätt uti alla intet.

II Såsom en ransakning är för sig och en dom för sig
så går jag helst öfwerens med them som särskildt talla
om judiciis och thes allenast grader ad inquisitionem
och särskildt om probationibus ad condemnationem
valentibus. Igenom om thetta bägge slagen har jag
ej kunnat finna, än att thet är intet tryggt
att följa them flera än the Augustanae Confessionis
Theologi et Icti them hatt hafwa, hwilka som jag
ej allenast ej kunnat förmoda rätt och skäligt hål-
las för the bästa i thetta argument, såsom the thär
hemarkan gått för strängt eller för slätt, utan
mätta medelvägen i saken: Att på somliga orter
skulle somliga skäl ha gällt och utan andra skäl på
andra orter, thet har jag härtill intet funnit utan
snarare contrarium, att hos sådana probatos Scripto-
res äro somliga skäl såsom wissa och omotsägeliga
öfwerallt gillade, somliga såsom swaga, owissa, och odug-
liga, öfwerallt ogillade, att man the widlyftiga må för-
bigå: om hwilka olägligt hör på orten, och ibland en-
hwar förständiga ingen utskillnad i meningarna ännu
hafwa, ehuruwäl the i werlden äro skinder, och ännu
ännu finnas, som och them gerna på kunna hafwa.

III Så tecken och skäl som allenast thjena att en må
gifwa en god grund dragas under ransakning, och thet
till en skälig misstanka. Af thetta slaget synas wara:
mänligt umgänge med uppenbart eller misstänkt
bunkt tjuffolk, särdeles och efter skedd utwarning
hälst då ingen sjuklig orsak nägon till umgänget ob-
ligerar såsom skjuts: stor hülden sker, förmänligast
misstänkta ämnen, Item att en är oförmodligen fun-
nen hos uti nämnd sådan i grannskap wid thet för-
hafwande som att hålla misstänkeligt ~~förr hafwande~~ gifwa

Eof

Löfsjöi och sinnesundz, utkastta hennes onaturliga upsvälla=
de i hastighet, och sådant mera, plågor och stora vågor un=
der [illegible] ther doch i sig sielft sitt sanfft [illegible]. Och
tagar jag mig intet före att någon domare härvid
något föreskrifva, utan gifvan allenast på detta sättet
ansvarligt min mening tillkänna, hvarföre jag ock fle=
re andra indicia intet uprecknar. Ett löst tal och rykte
af autoribus incertis aut notæ malæ upkommit, tyk=
kes mig intet böra förmå emot them som alltjämt uti=
tid ha sutit in possessione bonæ famæ, och intet för
thenna synd någonsin misstänkt warit, och på sig=
ra en sådan famas [illegible], så mindre kraft hava hvar
the man intet wet auctores, och finnas them intet
då man intet trovärdiga, antingen the tå äro unga
menniskor [illegible] eller [illegible] i sina omdömen och [illegible]
[illegible] [illegible], och intet någon synnerlig reflection [illegible]
Om barns tal och bekännelse säger en Constitutio
Carolina att thesså äro intet mot någon något
bygga, thå talas ännu intet om the barn, som
i trolldomsväsendet inkomna äro, doch tyckes the ishällan
undan utan sådant sägas om barn i gemen: och
thet med skäl, till thes thet bewist warder, att barn
icke af att hoppa och bono principio komma äro till
man af att hoppa och tala thet, som går öfwer barns natur och
att tala thet, som går öfwer barns natur och
förstånd. Om complicibus tyckes mig att thet hem=
ma intet utom samningen sägs, af bonis ta tae
materia Scriptoribus. I then meningen är jag
synnerligen styrkt af the autoribus som Frendius
anförer pag. 281. hvarest § 10. af them bevises detta
skaber och under thet statueras, att på blotta sådant
folks angifwande må intet [illegible] tillförene oba=
rykt.

ryktadt folk ~~[illegible]~~ intet ändrar Ransakning och till widrare con-
frontation skulle anwända quantumvis crimen sit exceptum,
som orden thes lyda. Men om thesse bevis och complicibus me-
rar än längre fram dö mig kommer till att tala om
Thet skäl som gällen till att dömma en skyldig.

IV. Om them kommer mig thetta först att considerera i gemen,
hwad bewis och evidentia som i them war fordrad allra
intet. Efter saken är mörk, och gäller likwäl man-
niskans ära och lif, håller jag med the nota optima
auctoribus, som säga, att jämwäl och i thetta crimine
måste probationes wara luce meridiana clariores thet
är wissa och oryggeliga, så att ingen med skäl emot
them tala kan, såsom ock i andra missgerningar
och dödsdommar icke än sådana skäl fordras. Ändwäl skäl
plägar man ock kalla ögonskenliga och handgripliga
icke så, att domaren skall nödwändigen ha sett faction
med sina egna ögon, eller någon thet handterande med
händerna utöfwat, utan man kallar them så efter
ett bekant sätt att tala, då the aldraste säkra och otwif-
welaktiga äro. Men utom på andra sidan kallar
man them intet klara, wisse, ögonskenliga och hand-
gripliga, då ännu något mörker eller någon owisshet
i them finnes, så att en utan orimlighet och utan
pervicacia negandi ea quæ manifesta sunt något emot
them säga och förebära kan och, om icke mera, doch
med en temmelig probabilitet förtnade. Jag håller
mig wid them som skrifwa, att man i thenna miss-
gerningens afdömande skall ha sådana otwifwelakt-
wiktiga och evidentes skäl, som i liknelsewis och per
figuram sermonis hyperbolicam sägas wara luce
meridiana clariores. Skrifwer ock ännu intet kun-
nat tryggia mig wid theras mening, som säga
att efter thetta crimen är så swårt och mörkt, kan

och

och måste man bewijsa sig med probationibus praesumtivis et
conjecturalibus, eller ock med the skiäl som natura hujus crimi=
nis möjeligast medgifwa kan

V. Så mycket jag har kunnat märkia gifwer fuller thet=
ta intet hos alla, att en mening, fömligen bewijsa sig
så med rationibus istis praesumtivis att the ock kunna
them passera under titulo praesumtionum et conjectu=
rarum, och säga att man kan och måste ther gå af
ter conjecturer, då man intet bättre hafwa kan
och sålunda therpå dömma, ther dock märker och
omilhet in contrarium man obligerar dommaren
att hålla sig ifrån dömande, och lämna saken
till Gud och Tiden. Ja fömligen gå ock så widt att
the säja thet intet kunna hjelpa om ock en oskyldig
måste gå med till döden, då man efter skiäl döma
ehwarest man thes medan kan träffa thes flera
af the skyldiga. Jag weet mig ha hört sådant af
fömligen the dock med mindre förstånd och stora
häftighet gå i saken. Kan ock [illegible] be=
tyga, att jag sådant hafwer hört, fast jag nu
intet minnes personerna, ty jag thet har och thes ut
skilliga andra och tider som en ibland fömligens gemene
wulgar mening hört hafwa. Så ser jag ock af
the utländska auctorum Scriptis att ock hos them
fleb af sådan mening warit hafwer och samlikt en
en wamin kan. Och fastan thenna meningen war af
en fierlig consequence, ther icke att thing slå mig for
mycket fält, och ibland os ock finnes the som henom
bifallit så fremt the icke mot förmodan alla ge=
nom hos sig annorlunda hafwa:/ [illegible] utan twifwel
modan wärdt att sig thenom utlåta, och thes så
kunde behöfwas [illegible] thäri [illegible] finnes kan, för=
läggas på thet att thenna skadeliga error sig
hos os intet utwidgamå, som man ock ser att
hända ännu i främmande land sig thenom på si=
ont benöit hafwa

VI. Endera af sådana förstånd, betänksamhet och moderation i saken wara i andra meningen the mena att man i thetta crimine ex conjecturis vel præsumtionibus dömma må, som ej skäligt är. Man är til hålla thet så fara, så vida jag thet hava kunnat förstå, att man ock i thetta crimine intet alltid kan finna och consequenter ej heller alltid bör fordra så klara och evidente skäl som i andra criminibus, utan måste benöija sig med them som natura hujus criminis bäst gifwa kan, så som thet then merbemälte är än the andra och thera före intet kan i alla fall så dugeliga skäl gifwa.

VII. Endera wara ock af en annan mening och hålla intet sagt att förnöija sig med the skäl, som secundum naturam obscuri hujus criminis. Thet kan wäl finnas något skäl, som tages af the saker som härkomma af thenna synderas egna naturliga bewisliga maleficia; men om the skola wära bewisliga måste the komma fram för domaren och annat folks ögon uppenbart med lika evidentia, som finnes i andra misgärningar, och hafwa så de in virtute probandi ingen samdeles proportion till thetta crimen alldeles, thärföre drifwa the som af thenna meningen äro, thet, att som summa wäl in hoc crimine kunna gifwas wisse och klarare skäl the som intet så alla ändteligen härkomma af natura hujus abditi criminis utan af andra handgripliga emergentier, the thär äro af samma art och gradu evidentiæ, som the skäl på hwilka man i andra lifssaker dömer: Så skall man ock härefter sådana dugliga skäl söka och allenast efter them dömma emedan the allenast ha then omotsägeliga ~~[illegible]~~ wicht, som man och finnes will, då man på mennisklig

he

hedra och ära lif och blod dömas skall, ja och skämden på
hela slägtens och familiens goda namn men återa man
och då man intet sådana uteslutas kunna utan allenast
under sådana skäl finnas kan, då skall man afhålla
sig ifrån dömande och hänvisa saken till tid och lidan.
Denna meningen håller jag allena i en så vigtig
sak trygg att följa, eftersom möjligen i något an-
nat crimine så svårt är att finna på sanningen
och så lätt att förleda vrånga, som förnämma ~~de~~-
och så svår det rätt och med jämnt hafva.
clares och man

VIII. Ifrånsedt om att det som jag här kommit fatta
om den förra meningen som benöjer sig med the
~~skal~~ hwilka natura criminis såsom det slutas sägas
kunna gifwas kan, ansåre jag, att det som sägas och
hållas kunna utsägt vara, det något thera
är, som till sanningens upplysning och sakens bät-
tre handterande tjänligt är; Man såsom varandet
igenom denna meningen för mina ögon ännu
mörkt är, och jag ofängsligen sagt ej kunnat se
än att den af mina i ovisheten fästeas, än thet
uthjelpas, så kan jag och samma mening, jämväl och
derföre intet förbigå, eftersom af genom tvenne
a principio quodam generali hänger the specialia i
hwilka någon difficulteten står och om hwilka
wi ändteligen måste gifwa vårt betänkande
så vida jag hans Kongl. Maj:ts allernådigste be-
fallning, hwilken sakens beskaffenhet och det
som nu fordras förstår.
Då skal hwarföre jag denna meningen
intet kan hålla trygg och till sakens
lyckliga tracterande tjänlig vara:

1. Då man sätter först det, att detta crimen är na-
tura

tiera sua mörkt, och sedan att man skall benöjja sig med the skäl, som natura hujus criminis gifwa kan, då kan jag ej annat se, än att thermed kommer ock en mörkhet och owishet inne i saken och probationerne med, som af ipsa natura criminis härkomma. Då att thet blir en incertitudo in probationibus emot theras mening och intention, som hålla att the äro swåra nog och intet wilja att man någon af thet som visst är dömma på intet till döden dömma skall e Ty ehjest att dömma secundum naturam criminis torde warna att dömma contra naturam judiciorum, som fordrar en klar wisshet i saken. Om något hwari är sämre nodus bestiår thet mig härtill intet än så tydligen framdragit emedan än, hwilka jag ännu för ytterligare information therom. Mig tyckes och helt likt warna att thenna difficulteten och flera än dra motsvarande swarighet.

2o Då emedlertid jag förstår måste man blifwa i then hypothesi att barnens och complicum bewättelse kommer wäl öfwerens med natura hujus Criminis, emedan the thet i thetta casum endast är lidnöflig experience, kännande thet thet wara och bewittna som annars ehjest helt okunnigt wara, är thet nu på som thetta i sig sant är, så följer då per proportionem att såsom confessio puerorum et complicum uthoman af natura hujus criminis och likasom af thes wissa härflyter, så gifwas ock then, then bästa probation som i thetta crimine gifwas kan, thenrdock the som then någon kraft tillskrifwa non parvo consensu hålla thet så fara att the äro intet thet uppmäste skälet som en dömmare kan bygga uppå utan bära fattas något längre tillbaka i ordningen.

3o Då emedlertid jag hwar kunnat penetrera barnen och theras meningen thernå, att translationes reales i thetta

cri

crimine som oftast i större Hofrätter ske, hwarest Domaren
ingalunda realiter anfaller och talar så ut en realitet hwar=
emot man sig billigt bewijser då man in hoc crimine
intet längre komma kan och så sådan därpå döma.
Men i sielfwa saken kan jag mig intet finna, ty förutan
det att jag ännu sustinerer det dessa translationes intet
så ingalunda ske, får jag ytterligare att det strängt följer, att
då att bemälte allenast en trollpacka inmundar realiter sig,
att hon så ock får bewisa realiteter och att det wore uti re=
aliter skett det som hänner i en sådan fund motsä.
Optimi Auctores, som ock wi sielfwe, hållit på före,
att i sådana saker många praestigiae med förelöpa
hwarest contrarium likwäl supponerar måste, så
framt dessa argumenta ex natura criminis skola
någon kraft hafwa, ännu har jag ej wunnit.

IX. Då befinner jag ytterligare det, att en domare har
gjordt sitt yttersta till saken då han har sådana
såsom utlåtit och före dagen bragt. Uthan det wore
honom ingalunda och consequenter åliggande, att uti
widare söka dy såsom en motsägeliga klara och
fasta wore. Ty ock in obscuris criminibus finnas ofta
omsider klara såsom hwarigenom de crimina sedan
intet mera mörka och förborgade äro, men han
dem intet finna kan så bättre att på länge honom
någon owisshet mellan intet döma utan om saken
är sålunda twiswaktig lämna hanne till Gud, som
allena will se och döma; så wida att natura hujus
criminis sådaligen förmana mera begär i bedräge=
liga praestigiis än i ett realt wäsende, så gifwer hon
ock mera det, att man må hålla praestigias pro
praestigiis, diaboliska bedrägeri för bedrägeri än
att man för en sanning uptaga må, hwad de be=
gått, hos hwilken han har fått magt att sådant
förskräckande bedrifwa.

X. Hwad till kommer nu förnämmsta och: denna Controversia
mål

utan öfwade Mäns auctoritet, som expresse skrifwa att ej mindre i thetta crimine än i andra måste probationes wara luce meridiana clariores ufwan hwilka orden brukar Carpzovius i ofwanberörda operis part 3. qv. 120 § 13. 14. och cum Dedekenno Meifart finner p. 59. där bewis in principiis såsom helt klarare sin [illegible] licht im hellen mittage, skrifwer thet i anseende till thetta veneficii crimen. Thet gör ock Reinkingk Resp. Iur. § 703 704. 220. 221. hwarest han fordrar probationes evidentissimas et luce meridiana clariores. Summam formalia citerar ock post Carpzovium Frenedius [illegible] Jur. Rom. ibid qv. 268. § 4. cfr qv. 263 § 5 etc. och kan thet wara nog, att genom thessa auctorum anförande wisa, att jag intet på mig antagit har [illegible] i thenna wigtiga saken drifwa.

§ 21. Satt man nu i synnerhet till the probationes komma måste in hujus criminis examine förekomma, så finner jag ej annat, än thet är hwars konst, skyldighet eller mödigaste wilja, att man efter sitt förstånd och sina wett utsluter sig icke utan [illegible] om the skäl, som han håller goda och giltiga wara, utan ock om the andra thwärtom hwad the förre widkomma. så blifwer jag wid the tre skäl som Thomasius upräknar Tractat. impiet. sagar par 90, Meifart ringe par 6. 22. och flera med them gifwa skäl och flera, i the hålla för evidente wiss och säga, att man går ned [illegible] thet yttersta, till saken till [illegible] wiss wara, att then beskyllade är skyldig till trolldoms synd. The hålla ock bewisade skäl och inga flera för sanna och säkra att the ingen ofelbar inwändn. nämligen thessa.

1 Then bekännelse, som utsäges af att sundt och [illegible] har af naturliga eller andra orsaker [illegible] berat förstånd, utan bewisligit tvång eller trubbande:

2. Maleficia magica eller trolldoms illgärningar,

them

them någon annan wandrom tillgifwit hafwer, the tha
och wara sådan them gifwin på wandrarna, att then som
hwad gifwit kan sig intet skuldfriär säga.

3. Emedan tro eller skin sånlige och förunderlige rörelser,
the them med sunda och oblindade ögon med ett rätt
förstånd, hafwa efter att naturligit och naturligit
sitt sjelfwa satt, att någon annat begrepp i rätta
trolldoms saker och genom thet dagligen tillägga och på-
tryga.

Och probationers giltighet synes intet annan af wara
att bewisa, utan snarare werkat stå thet att man
in praxi finner them sådana, som the här pläga
beskrefne warda.

XII. Man finner att eruditi scriptores framman en domare
ej till att wara så efter om confessio sin Sana
eller intet, gifwa genom ock information härom
Och fasten vulgus eller cum vulgo sinnade stundom
hålla för en onödig, en fullsom, ja ock farliga för
en Suspect ting, att något widare sig befaga
ner, sedan en hafwer confessionem propriam: Så är
dock fast att domaren är till sig om, betänkande
att icke ålderns ifwer af ålderns, sjukdo-
mar, dryckenskap och andra sådana naturliga
orsaker kunna bringa en till en orätt begrepp
utaf om sig sjelfwa, utan att diefwulens praestigiae
och förwillande i syn och förstånd, då lyd genom
för all folks och lands synder skall tillåta sådant
på bannan bringa. Vid. Freud. qv. 274 § 9. hwarest
och thetta expresse och wäl fordras att wi må
wara säkra om confessio Sana.

XIII. Hwad legalitet som will observeras till att binda
en anklagad till maleficia thet så wäl som
mycket annat här dels bekant dels obekant
lemnar man till them, som sådant bättre förstå
och in praxi tractera pläga.

XIV.

XIV. Och thet som thessutan iblund följer nyligen belevat är, om andras beswärande och påtryckande på andra, synes wara nödigt att något om sådana confessiones förmäla. Thet fordras nämligen att icke ens blotta och bekännelse må gälla emot en annan: utan hans confessio måste wara qualificata, eller af the omständigheter, som gifwa henne en tillbörlig wigt. Nu är thet omöjeligit att här må frågas, hwad thet alt är, som en Confession kan så qualificera, men thet blifwer wid thet, som publico consensu ther om constituerat är eller warda kan, och intet tagas under sä[illegible] ker en med efter som i sådant, helst af them, som af mindre förstånd, och stundom tillika af myc- ken ifwer äro, hwart något ske kan, som borde wän- ta tillbaka, fast en eller annan kan: thetta wara lycksammanwad

XV. Så man säger att the wittnen, som en annan ther synder skall kunna påtyga, måste wara ut- lige som alla wittnesgilla wara böra, så utslutas theremed complices och theras blotta betygande hwilket i theras synder så myket wittnar skrw som här wara hos sådana complices, att ofünds och turberat förstånd warkar. Att nu förbigå the Auctorum meningar, som i en mont och orios sak intet hafwa warit wänjer ther stränghen weigar, finnas och the auctores, som i thes en sagda blottas meningen fasta stå, som thet wäl bekant är: Och där intet Meifart ansamman som skrifwaren: att sådana wittnens wigtighet intet kan göra till saken, fast de än hundrade eller tusende wore Cap. 32 p. 223 efter som

hwar

hwaruti the för sig incapabel wara att witna i lag, att
the antingen infames och illusiones underkastade äro eller
wara thet utminstone owist om the efter sanning
eller egen wanhet eller diefwulens förförande
tala. Jämwäl andra auctores, hwilka och Facul-
tas Jurid: Tubing mycket styrkt mig i thenna
meningen, i thet consilio, som hos Thummium
finnes i hans ofwanförra nämnda tractat.

XVI. Om nu illa bekajade barnen som ännu intet kunna egen-
teligen kallas complices, komma dock i thetta stycket
med them under samma consideration namligen då
man frågar hwad wigt och witnesbörd theras
bekännelse hafwa, må jag tala om the barn som
för thenna diefwulens plåga skadde äro, them han
ock med mångahanda ansättningar sökt alldeles ur i thes-
sa synder fördjupa, hwarmed jag intet will hafwa
nekat, uthan snarare beklagat, att många barn fin-
nas, som af bara vanitet och wanhet, thet osant må-
de på sig och andra bekänna, hwarmed ock som
af mångom beklagas ofta genom andras instigation
ther till, hwilket att utlåta och utskilja sälla wakt-
sinnade domare, efter theras högsta plikt wäl
sitt bästa görande wärda. Men tå thet frågas
om the i sanning ansetande barns bekännelse må
gälla emot them, på hwilka the bekänna, då äro som
ligen i then meningen, att hon är thet yppersta skäl
som man kan bygga uppå eller ibland the bästa.
Ändå som saken med största försigtighet eftertänka
sagt: att sådana barnens och complicum bekännelse in-
tet för sig sjelf och allena göra tillfyllest till en
dödsdom uthan gravera allenast ex parte: och kan
så med andra skäl sammanfogad göra nog till saken.

XVII. Ännu hwar jag intet funnit orsak, hwarföre jag
icke skulle må göra att med the förnämna auto-
ribus, som hålla thet, att i sådana confessioner ingen kraft

och

och troddt, att gifwa ett Argument och probation, hwarmed
på en dom grundas nu emot theras bekännelser wara
förwänd jag nu allenast thes skäl.

XVIII. (1) Thet är ofta befunnit, att thesse barn hwar sagt osant, på ofta
hafwa the ock sjelfwa sina ord återkallat, och stundom
bekänt hwad the utaf andra äro bragta till sådana be-
kännelser, ehwad the i andra fall kunna intet på Gu-
talat emot sammanlat. Jag talar hwad om, the barn
som och therutom hafwa warit illusioner underkastade
och stundom efter them talat.

2) Hwad illusioner wanka thwar är sanningen thet, som
man minst förmodar och äreintet kan. Nu äro thesse
barn och complices illusioner underkastade; som ibland
andra Meisfart c. 32 och annorstädes thetta skäl
drifwer, thesse barn sägas sig warit förde flera
gångor om natten och warit hwar gång så län-
ge borta i then natten, att efter theras berättel-
se hwar then natten mer än 24 timmar, ofta så
man och skarteligen, att the mena en hundrand
ning eller twå weka och blifwa magot, och tå
thet är ofwanstått, sagd the sig ha warit borta
2 a 3 timmar, och haft then med sig, som tå lik-
mål ha warit stadd i sina rätta sysslor och thet wid
sitt hemmat påbarat wart, som och andra hwarom i
sådana lofliga sysslor med ögonen satt hafwa. Bar-
nen berätta och hwad the warda förde genom
nyckelhål, genom små hål på fenstren och på
dörr manne. Man så länge kropparna ha sig na-
turligen sitt egenskap och rumm intet äro af-
lyst förklarade utan behålla dimensiones quanti-
tatis suæ, quæ a quantitate alia salva utrinque
continuitate penetrari nequeunt. Så länge och
wanzgår och thetta ymnigligen både goda och onda
änglarnes kraft. Thy säga, att sådant in hoc statu
corporum skar thet hwar en contradiction med sig.
Nu tro man, att the barn och folks kroppar,

som

som föremålet så förde varandra, the behålla likaväl sin
form, vigt och dimensiones materiæ hela och hållna.
Måste therföre thet vara en illusion och förbländ-
ning, hvarefter the så om sig och andra berätta.
Säger man att sådan translatio kan likaväl ske rea-
liter, fastän vid hvarn [struck] någon illusioner före-
löpa, så nekar jag väl intet, att icke stundom så
ske kan, men närstående information hvad man kan
[illegible], att så thet kunnat tycka sig kunna igenom
att [illegible] thet så är illusorium: men att thet
sker i then stunden s: thet sker realiter på hvardera väg,
than eller then personen sig före, eller rigtigt var-
ra med i fullskapet, då är thet en sanfärdig re-
alitet och ingen illusion. Ännu har jag intet
funnit, thet som mig en sådan åtskillnad persvade-
ra kan. Sammalunda kommer ofta att bära
fram, säger sig i blåkulla fått en silfverbäga-
re till skänks eller en guldsked hvilka andra se-
hvad thet glänsa och glimma, thet dock för an-
dras ögon och i penningen ej annat är, än att
stycken trä eller spån eller halmstrå, thetta hål-
ler man billigt för en illusion, som thet och är.
Jag samma timme och stund säger samma bära,
som troovärdigt berättas, att than och than ha-
fva förra eller följer sig till blåkulla. Nu kan
jag intet se, hvad då man håller thet före bära
näst tal för en illusion, hvad man tu säger jag
kan hålla thet åter för en penning och för att
sanfärdigt principio att gå åter, fastän den
bragtenda bekännelse kommer och thertill. [illegible]
så vida och illusiones härkomma af djefvulen om
satt de illuderade stunden kunna tala thet som kun-
na öfvereens med veritate rerum, när dock
för

förmodligen hast att göra thetsamma, som Gudz Son gjorde
då Disciplarne en gång till honom sade, jag wet ho
du äst, nämligen then Gudz heliga Marc. 1. 25. Detta wore
wäl sant i sig sielft, men efter thet härkom af
lögnaktig fader, hwilken hwad Frälsaren thet intet
uptaga för att wittnesbörd om [illegible], thes likt
exempel finnes ock som bekant uti Actor. XVI. 17–18.
mycket mindre kunne wi lita på sådant folk, som
af Disciplarne ehuru wäl på ett annat sätt, vexe-
rade äro, då wi ännu intet wist weta, att ehu-
ruwäl thetta kan härkomma af ett lögnaktigt
ursprung thet likwäl kommer öfwerens med sielf-
wa sakens beskaffenhet och mening: som Disciplar-
ne och stundom sagt sant, dock att han och [illegible]
icke skada göra. Af att thetta så länge jag intet
tillbörligen finna thet som tillbörligen bewisa
att [illegible] kan wara fast och sant utan thet kan
att annorlunda hänga ihop, än som the säga
och ofta finnes skenbarligen annorlunda wara
så länge håller jag mig ifrån att sätta barnens
tal inter rationes probantes. Quod enim potest ali-
ter esse, id non necesse est sic esse, och som [illegible]
sagt, non probat adesse, quod contigit abesse.
Jag kommer och thet till the Lagfarne att wisa
huruwida lagen tillåter barn och [illegible]
oärligt folk witna i en ting uti synnerhet som
hör mig och behöfwa probation: thet nämligen
som sagts af sådana, att då en kommer fram
och säger sig ha hört en annan [illegible],
då är thet att kraftigt skäl emot thensamma
under. Thet frågas om intet then som säger sig
ha hört then andra, bör thet med skäl bewisa,
att

att intet blotta hans ord må gälla. Om och then sålunda
beskylla tillförenne har warit samma bond, om då icke
hans neij må annars hållas än then andras på. Con-
stitutio Carolina Criminalis har något som här kan con-
sideras, nämligen Art. 44. När en tillbjuder sig andre
hen, att lära en annan trollkonster, då är thet att skal
som intet är att förbrytelse, thet är först annat, att blott
säga, att man har lärt någon then onda konsten thet
lära en häxa på en annan. Men då han kommer til
en annan och tillbjuder sig att lära honom, då kan
på hen som thet ser och hörer, thereaf wetta, ~~att~~ af hwad
vill then andra är och så till hwarje then må lära honom
öfwertyga, hwad han tillbjudit hafwer. Men då en
trollpacka kommer fram och säger för andra, att hon
then och then lärt hafwer, thet är ej mer än confessio unius
complicis then af sig sielf intet gör, utan sådant måste med
andra skäl bewisas warda och klart giordt, att then som så
på bekänner, intet talar af argheit eller förblindning,
Lätt en mag sjuk kan en oskyldig så beljuga. Behöfwes
närligen något bewisande, att en ex illusione thet kan
göra öfwer then oskyldiga bewises så: Faust omnefndt
skatter tycktes warna något annat, än thet en säger sig
hafwa sett. Blåkulla i then och then gårdningar så är thet
likwäl sådant som then mordaren djefwulen hwitteligen
kan emot att framming sätta att sitt mancipia på tungan
öfwer then oskyldiga thet blir ej annat än en confessio
unius complicis falso qualificata, så att ther är dock
ingen wisshet therunder. Ty såsom djefwulen kan turbera
Phantasien i thet närwarande att en tycker sig se thet
han intet ser, så kan han och turbera minnet i anseende
till det som framgångit är och tillförenne skedt, att en
tycker sig thet och thet har giordt, thet han doch aldrig
giordt. Ett klart exempel therpå har wi in lycantropia
som inbilla sig the har warit ulfwar, rifwit ihjäl oxar,
kor, får getter och then åpetit, the inbilla sig och, att
the har begått hor och mord, och sådant mera, thet

hwar

som plågar och morbus melancholiæ göra ingikat mer kan thet onda tilstånde konstnärer komma thet tilwäga. Till thet andra, så kan djefwulen hwilken, då mycket allena sig hafwer ingen brist, så att på sådan är icke hans likar, många bår fört i sinne och derutur inbillat något sitt Transtagion perpe-stigias, att han ther och ther warit, the thesse minne dock intet sådant gjort; thet kan djefwulen sedan hålla i lugnet och bekräfta till thes han har sin wrem att någon oskyldig med sådant betygande öfwerfallen. I hwilket fall Christna domare tillbör hwar med Christelig försiktighet möta och intet tro thes ord, som så om sitt bekännande betygar, utan se efter om andre skäl äro förhanden, the ther bättre äro.

3) Thet tredje skälet hwarföre hwarför jag intet kan trygga mig wid barnens och complicum bekännelse, är thenna, att så wida jag trowärdigt folk ifrån Dalarna förstått hafwer, så har man sin thenna plågan ther nyligen grasserade, intet så gått efter barnens och complicum bekännelse, som många thet nu wilja hafwa. Ehe thet nu så, som jag thenne ifrån Dalarnas ord förstått hafwer, och alldeles hoppas mig rätt förstått hafwa, så kan jag ej nämna se, än att man antingen wisa, att ej naturâ hujus criminis wara. Dalarna, än ther nu i Norrlanden är, aldra bättre thet blifwa wid thet, som ther tu för godt och tryggt kännas mända.

XIX Jag håller ock icke tjenligt, att underkasta andra bekännandes omdöme hwad mig synes wara till att komma till någon skäl af the, som jag hwar minskt för sådan barnens och complicum bekännelses wilhet af thera sinne. Först sägas, att barnen och sånden sägo thet sant är, och therföre måste man icke så slutt göra uti them att witbörd, hwarwid tycker mig thesse följande skäl wara att betänka.

1) Att thetta är en illusio ex particulari, hwilken kan intet göra något universale, som bekant är, utan då man har exempla in contrarium, nemligen att

Barnen

Barn och sjuga ofwan ibland med, så skär the ömkull then uni-
versalem affinitivam att theras bekännelse bör hållas ibland
argumenta probantia och intet förmenas att göra en oppo-
sitam negativam, nämligen att innan thetta, intet för att
skäl uptagas mä ömaden the ofta fallera.
2) Då man säger, att man intet uller theras bekän-
nelser för goda uptaga utan the som med goda cir-
cumstantier äro qualificerade, så swaras först, att man
måste se till hwad qualificationer man uptager, så
att man blir wid them i sig sielfwa giltiga och för
goda erkände äro, och att intet sådana attenderas
under hwilka confessio ändå kan falsk wara, såsom
då man håller thet för att argumento probante ve-
ritatem confessionis att barnen mycket kommunicerat
warande sig emellan i alla circumstantier, då gäl-
ler thet theremot, thet boni scriptores klagar på minima
att sådana Phantaster i thetta crimine så mycket ela-
gen engagera med illusioner, så är thet honom och
en ringa möda, att fullkomligen representera för alla
thessa barnen all ting lika, hwaraf tå sådan följer the-
ras sammanstämmande i tal och berättelse. Ärlägger
man och thet för en god qualification, att barnen med
gråt tårar och obtestationer sin bekännelse af-
lägga så är och then af samma fundamento ogil-
tig, ty Species per illusionem impressa saepissime non le-
viter haeret sed occupat animum totum i thetta mål,
och rörar barnens affecter med. Theremot seer thet
att tå the intet annat weta, än att the sagt sant
och att the som the bekänna på wärkeligen äro, i thetta
satans grym med incorporerade, och wilja doch intet
bekänna sig att tillika med them låta förleda the-
ras siälar där ymkar de sig öfwer them och tår intet
undra att the under sådana ängslan ofwanna tänker
gråta. Man wet och att en menniska kan ofta

bän

bringa en menniska till att gråta i otrångda mål.
Uti thenna ock märkeliga then casus som läses i cons. Witten-
berg. T. 3. p. 16. att i ens mans hus hade en bekant qvinno-
person som man ej annat hade kunnat se, oförmärkt
trädt sig fram, och barnet i hufvudet slagit och så illa slå-
git, att då barnen allenast gjorde nämnande samma
personens namn, emedan thet thereföre så förskräckt
att the föllo in paroxismum. Den qvinnan nekade det
och beropade sig på sin oskyldighet, hvarvid nu thet fram-
gått worder om samma person måtte ~~kallas~~ kunna
skyllas för trolldom, hvilket än sådana ther barnens
utsagor, intet mindre icke hvad mera kunde gälla
till att gravera samma person, än nu om dagen barnens
tårar och sammanstämmande i talet, likväl hafva
så förnäma och högkärda män nu thervid, att man
then så förhålla personen efter barnens tal för
skyldig hållen måtte icke ika mindre egentlige
skäl för henne wara. Detta är ett märkligt exem-
pel, gifwer ock tillkänna thet wid handen, att satan
sjelf är utskilligt från thet djefwulens wäsende, som
när han i barndt thet Gud bättre prakserar: så hafwer
likväl thessa Theologi thenna casum, så wida han kan
de begå uti en illusion dijudicerat efter the allmän-
nare reglor som i alla sådana fall äro stannalt att
observera, thet jag ock i forstone på minna mänd.
Lägger man ock till thesse confessiones the qualificationes
som gilltiga och tillförande approberade äro, då hafwer jag
hitills ej annat kunnat se, än att the skäl, som
man då kallar qualificationes confessionum, the äro
all argumenta et probationes för sig sjelf tota natura
sua distincta a confessionibus, the thär utaf sig sjelf
ock göra hela saken, och confessiones illa blifwa
ändå

undră thet the äro, antingen fullt ut eller åt minstone
ovissa.
3) Säger man att barnens tal comproberas af theras
bekännelse, som barnen sålunda angifvit hafwa;
så will först tänkas om sådanas bekännelse är
sann och theras besinnande och besittande sinne
och hjärnorna af att rätt förstånd i saken, thet kan
finnas att somliga som af barn beskylde warda, äro
komna i then meningen, att barnens tal måste lik-
wäl hafwa något att innebära, och the sielfwa
af skrämslan warit bragte in i thetta conceptet,
fast the thet intet märkt hafwa. Sedan kan ock
then som till barnens bekännelse sådana, warit
behäftad med illusion hwilken sielf så wäl som barnen
kan hafwa [illegible] warit. Till thet trots och fast
än then som beskylld warder af att rätt förstånd
och efter rätta sanningen bekänner sig skyldig
så följer änteliga icke att brottet hafft en sådan omständig-
het i saken utan sådant kan ofta ske af en hämdelse,
som thet och stundom skär. warder så wida lika fullt
och mål. I fordna tider rätt att dräp warit skett och man
intet wiste banemannen lät man utskilja kom-
ma fram och tagna på thet förmördades kroppen,
och war thet tå en mycket gängse mening, att
tå banemannen komma fram gifwer then döda
kroppen blod ifrån sig. Thetta gick ofta an, men
slog ock ofta felt och såsom thet ofta felade så
wände man igen att bruka thetta för att medel
att utletta sanningen i hemliga dråpmål. Anton. Gomez in var. Res: L. 3. cap. 13. är af mångom
approberad, thy han säger att thetta blodflytandet
kan icke warna wiss skäl om banemannen quia
descendit ex causis incognitis valde et abstrusis.

om som jag finner hr och somliga anhat bekänthetten profeerat in hoc crimine, tå någon för mantels genom twetydighen dödad warda. Vid Freud. p. 265. man må nu med nätter uflugt, fast thet stundom träffar in med sielfwa saken. Drömmar finna stundom på, att en wämmer bekänner them hr skiutt thet sant war, så att utgången hast sammans med sig som the förut sagt hafwa, och så ofta the hr skiutt, så ofta haw thet skatt att the ock ibland hr funnit på, hwilket allt doch härlom mit är af att incerto principio och thet ingen hwa kän natt byggas på. Den som håller hela dagen på och skiu tar till mål, må så stundom träffa natt sägar Cicero. Om drömmar skrifwer Augustinus de Genes. L. 2. 12 cap 13 in his multa sunt falsa, aliqua vera, aliquando perturbata aliquando tranquilla. Thet will nu så till om ibrsthatten och thet nu ofwanföre anfört är kan med skiäl sit lämpas.

XX. Thet åligger och ingalunda förawändas att brennands och complicum tal attenderes intet som att skiäl, thet thera allena och ansennt något göra kan, besynnerlige till en dödsdom, utan såsom thet thera graverar allenast ex parte, och tå thet sammansättas med andra skiäl, gifwan och tingar itt införda styrka, så att man kan och hwa säija: quae non prosunt singula multa iuvant. Här kommer mig att och ummut oklart föra: man wet att somliga äro af brennan beskylta worden men tå ingen skiäl äro thertill komna utan fast mera Dondikemmbr tat och församlingen thes uf brennat ungefär att godt wittnesbörd och hwad mera som hwa kunnat hans oskyldighet wisa, då äro thesamma iks ex parte utan halt och hållit absolwerad worden och fri giord, therwid hwa tå thenna bekännelsen intet kunnat en gång till en del grawera allar någon del

af den beskyllades egna bekännelse då man och gifwa thera barns bekännelse that att the kunna ex parte gravera, så må man se till om man kan förhindra that att icke ofta en oskyldig warder af them graverad ex parte, then thet dock ex toto borde fri fri och oanrörd wara. Jag ser intet annat än att thet följer häraf, att thera confessiones i sig sjelfwa ha vim probandi ex parte om then ena beskyllade men intet om then andra hwilket mig owanligit förekommer. Därhän är thetta att betänka, att thet watskapen efter hwilken barnen tala, och wnder be- ryktad, then måste the ha antingen af Gud eller af naturen eller af Guds fiende then onde. Intet kunna the hafwa thet af naturen ty hon är wara hon och menniskan allgemen eller så wara gemenlig än hon är, så att hon wara, så att hon ~~wara~~ som att ordinarie ting etc.; ha the och thenna sin wetenskap af Gud, proberar han theras tal och beskyllande intet ex parte, utan ex toto. Är thet Guds lemmar, men billigt och skyl- digt then wara, att hans wittnesbörd är thet aldrasäkraste. Eller och hafwa wetenskap af djefwulen och hans förstödande, så är then af lognarens fader, och må man wäl se till, om man kan genom något wittnes- börd gifwa, fastän thet wara allenast till en del. Nu kan här inwändas thet som ännu tillbaka står, att fastän theras bekännelse intet kunna gifwa an- dra någon kraft, så kunna the likwäl få och taga thet till sig af theras samma andras skäl.

Men då man söker något eftertänka, kommer thet an intet så lätt före att bifalla en ting och att tala än mörkt och owist antingen af sig sjelf och sin egen beskaffenhet eller och af thens falskhet och trolöshet som talar: Af sig sjelf är talat mörkt och owist thy talat eller sjelfwa saken natur och egenskaper äro oförnimlige

med

någon omständigheter eller annat sådant, som os owant är
och obekant och hindrar os att wi sedan intet straxt kunna
förstå. Men tå kan man likwäl ändteligen genom arbete
och under tjänliga medel thenna owisshetz öfwerwinna
och komma till en wisshet, såsom då man wrakar sig
genom skalet in på kärnan och tå man thet hårt och
swårt är, omsider med wahtsam möda, efter som och sin-
nu thet torra sedan wattska annamma kan, eller när
och en ting ofta att tal mörkt och owist, och gifwer in-
gen klar eller wiss mening, therföre att till genom
som therom talar, ingen tro sättas kan. Therföre att
then bedrägelig och trolös är eller så är då kan man
aldrig till någon wisshet komma, wäl förstående genom att
sådant tal; utan kan thet som sagdt för en mening up-
tagit warda, då måtte thet samma som i sådant tal sagdt
bewisas genom andra skäl. Ty efter som sådant tal, kom-
mer af then som altid är bedrägelig, och then man aldrig
kan göra sig säker om, så bliwer ock samma tal altid
i osäkerhet och stadigwarande owisshet och är intet in
exterioribus utan natura sua owist och osäkert, kan
ock sålunda intet taga till sig wisshet och säkerhet ifrån
andra skäl, såsom aldrig intet kan taga till sig kiöld och wät-
ska ifrån wattnet. Hjärn och själ är os menniskom
intet ömkligen för sig sielf och allena, [illegible] warda the om
man än läggia them tillhopa med mat i [illegible] och
på festen, att jag under [illegible] gunst och [illegible],
sämmaal ock så i liknelsewis min mening tydligast och
enfaldigast exprimera må i thenna nu thet tal som kom-
mer af illusione, hwar komma af att semper lubrico princi-
pio, af hwilken ingen wisshet inwäntas kan, så är thet ock
incapabelt att taga wisshet till sig af andra skäl. Quae
natura sua dubia sunt, nunquam rem aliam indubitatam
facere possunt, hwar then berömlige Ernestus Cothmannus
sagt, kunde ock ifrån sägas, quae natura sua mere frau-
dulenta, nunquam fidem sui facere possunt. Therföre
ock hwarken Christus intet tog sig före, att genom andra
skäl gifwa ~~git~~ lius och styrka i [illegible] ord i ifrån

ba

hwarder warit hos Marc. l. utan förklarade them twärt uti sen
i theras natur odugliga, ob dolum et fraudem testantis. tota
enim vis testimonii a fide testantis pendet, så wida that
att testimonium är

XXI. That är sant, att och the Auctores som jag följer ofta, säga, att
complicum bekännelser allena ey ansenligen göra intet
till saken, hwarmed the synas thet gifwa att förstå, att
the likwäl göra något, tillika med andra skäl. Men tu
man ser noga till hwad thessa Auctores i andra rum
skrifwa, så finner sig förmodeligast annat. till exem-
pel Mich. Jeudius säger quaest. 259 p. 512. att confessiones
complicum sola per se nihil efficiunt, men straxt therpå
tro säger han, att complices äro ex toto inhabiles att
witna på en, och att theras auctoritet är gantz vernichtet,
så ha the så ingen vim testimonii som består in testantis au-
ctoritate et fide. Samma collation kan och ske emellan
that Meifart skrifwer Cap. 32. p. 233. och 229. Samman-
kunde han thet sig med flera sådana rum hos andra,
thy är thet intet troligt, att thessa auctores ha så skrif-
wit emot sig sjelfwa att the i thet ena rummet skol-
le ha menat, that confessiones complicum ha platt ingen
wigt, lika såsom man them anwänder, och uti ett
annat rum, att the ha wigt och kraft då man fogar
them ihop med andra skäl. Derföre är thet rimmeligt
att them så förstå, att i the rum som the säga att confessio-
nes complicum solae intet ha någon kraft till bewis,
då mena the intet thet, att the ha them likwäl, då the
äro bewiste med andra skäl, utan the wilja med sådana ord
sätta sig emot them som säga att och sådana bekännel-
ser allena kunna förmå en Domare till att säga
och döma thet ungefär, hwilket Philosophi, som kun-
nigt äro, plägar säga ... tulit in statu oppositionis
såsom in re Theologica pläga ofta en papist solus Pon-
tifex Romanus est infallibilis. Theremot säga andra
en annan, som hålla ther samma meningen: non
solus Pontifex Romanus est infallibilis: hwarmed han intet
will thet säga, att Påfwen är ibland och tillika med andra

är

infallibel, utan han sjelf uttrycker sig till thet skrifter sade likasom han wille säga, non est vera haec oratio et propositio: solus Pontifex est infallibilis.

XXII. Lätt the orden quae non prosunt singula, multa juvant, något med sanning säges, will thet warna att singula eller hwart och ett för sig har åtminstone någon liten wärd och kraft till thet som fordras, så att af pluribus parvis kan sammansättas ett magnum. Men thet som är intet in singulis ther blifwer ock intet af ex pluribus, ex pluribus falsis non potest unum verum componere nec ex pluribus incertis unum certum conflari potest och har facultas Juridica Tubingensis, hos Thummium p. 87 & 89 i thetta wärnadt ogillat, thenna regeln quae non possunt singula, multa juvant, och sagt att i thessa singulis, hwart och et intet duger, så hjelper ock intet hwad man lägger them tillhopa. Tha talar ther wäl om valore harum confessionum ad torturam men så kan man hwar a fortiori thet införa uti gällande singula conjuncta till torturam uträttar intet sådana, mindre gälla the till condemnationem.

XXIII. Thet skulle tyckas hafwa att större wärde af probabilitet, som tagas af the botfärdiga complicum bekännelse, the ther christeligen till döden gå, som ingen bekännelse nämnt så kan, och likwäl stå fast i sin bekännelse än nämnen. Om them kan man intet presumera, att the hafwa gå så oskyldiga medan, ehuru är thet likt, att Gud tillåter them i sin dödstund then oskyldigom en sådan orätt göra. Men nekar intet, att thet ibland kan wara sant, hwad sådana botfärdiga complices i sin dödstund säga, hwilket ock hos the obotfärdiga med sanning kan, men att the tala ex scientia vera, att thet skall altid så wara, så att man kan lita therpå och therefter döma, thet är som will wäl förutse. Tannu har jag intet funnit orsak, att gå ifrån the optimis auctoribus jag intet wiljer bygga domar på en sådan ock botfärdig complicis bekännelse utan hällre thenne therimotgående skäl för fasta och giltiga, the hwilka som jag nu kan förvänta, att ock poenitentes complices intet gifwa oss domare något säkert skäl, kunna begripas under thessa termer tillar:

att ock sådana complices kunna wara illusioner ändå un=
derkastade, hwaraf strängt följer, att the ock kunna stå fast
och bekänna thet efwen nu, ehwaruwäl intet strängt rannsakade
ifrån sina förra förblindningar 2) att the ock warkeligen
et ipso facto ha warit post conversionem under thenna afflictio=
nen stadde, hwilket ock samma consequence med sig hafwa.

XXIV. Thet förra bestås af thesse skäl

1o Förfarenheten wittnar sant wara, thet Balduinus skrifwer Cas.
Consc. L. 3 c. 6. Cas. 7. att onda och af diefwulen kommande dröm=
mar, the kunna ock them heligom infalla, kan thet nu ske
them som i thenna synden aldrig warit inwecklade, ingalunda me=
ra kan thet ske hos them som nyligen äro ther utinwecklade,
thet kan then rättfärdiga Gud tillstädja, att therwid wisa,
huru han thenna synden aldeles hatar etc. 2o Att wara
med illusioner bedragen och se sådana falska syner, är egentligen
att säga i sig sjelft intet en synd, utan ett syndastraff, att
malum non culpæ sed poenæ, att in non impiis, malum casti=
gationis divinæ, i the obotfärdiga tagen thet en synd till
sig, och blifwer syndaktigt therigenom, att the ha lust till såda=
ne syner, och therigenom ha gemenskap med diefwulen wetti=
gen the weta, att the ha synen alls intet, som the mena
att all sådant är re=
dels nappligen annat wara än förekommer. Men hos the botfärdiga
aliter som thet them förekommer
efter thenna synden, aller alltid fria för sådana grufweliga syn=
der med samwetet är thet endast en affliction then Gud
låter them stundom wederfaras till theras intagande i
them thes mera ödmjuka och styrkas för diefwulens wäl=
lande. Att sådant ock händt them gudfruktigom och Guds
männer stundom, ehuruwäl helt fullan wederfaras thet
wisa nogsamt historierne om them som aldrig i thenna
synden inwecklade, men stundom i Guds rannsakning hå=
theras rätta wäsen äro oförmodelt komna af ingen
och in i Slott och Palatser, gästabud och samqwäm, som
the tyckt hafwa hwilket doch intet är förkommit och the
kommit i wilda skogen, hwilket att hos dem hwar warit
en sådan skräck för diefwulen och innerlig bön till Gud,
aldeles stannar ifrån, att therigenom fattas något behag till
thenna synden aller något diefwulens umgänge. Att ock the som

i thenna synden warit inwecklade, men äro likwäl genom
bot och bättring therifrån komne, ändtå thenna slägen under-
kastade warda, thet skall sanget hän undanföra ex facto ipso
bewisat. Att ock en kan utan synd s. falsa et falso exec-
tatas species thet torde ock kunna bewisas af Herrans Christi
tredje frestelse i öknen, hwarwid man förthenskull intet be-
höfwer säga, att han led någon illusion, ty han wäl wiste,
hwad som på färde war. Men att thetta kunnat med thes-
skäligt fog till sin ort.

3. 3o Förnämna Autores neka ock att en dömmas kan hälla bekän-
delse bekännelser för ett wigtigt skäl. Ernestus Cothmannus vol.
3 Consil. 4. säger thet wara juris certi, quod criminosus et in-
famis, etsi confessionem suam constanter edat et corde adpa-
reat contrito, et S:a Coena sumtione testimonium repetat,
nihil tamen inde suspicionis sinistræ contra homines bonos
et honestos oriri. Då allegeras ock än flera af Freudio
qv. 270. hwilken ock qv. 262 i samma säger, att ock the som
med ed sin ~~bekännelse~~ nytteliga wilja bekräfta kunna ingen wid-
hat gifwa i saken, förnämligen therföre, att skäfwenlan i
sådana mål, för menniskans ögon så mycket med fullkom
synas spelas. Facultatis Jurid. Tubingens. ord hos Thummium
ea approbantem p 83. äro helt märkliga, hwarefter ock en-
dera Autores allegeras, sammanlänkade ok hos Reinkingk i sin
oftanämnda Scripto § 294. Sådana goda Autores hafwer ock
Rev. Episcopus Arosiensis approberat och gort att med them i thes
här i begynnelsen nämnde disputatione Synodali hwilken hans
utgå lätt då en del af hans Rikt under thenna förnä-
frestelsen underkastade, då ock hanom ock andra på then walz
angeläget war, att then rätta och tryggaste meningen
publice sammanställas måtte. Hit hörer thet än bewisadt
[illegible] Reinkingk säger § 223 att obsessio corporalis kan of-
te öfwerensstämma them som likwäl äro Guds barn.
ty sådan många af thetta folket äro ogudaktiga så äro
doch icke the alla så, utan somliga af them hafwa the under
then faslige paroxysmo måste komma then genom
gåstan sin tunga till att häda Gud och tala skammeliga sa-
ker, kan ock möjligen sammans warna, än att thenna
Phantasie så i något måste skola in med, likwäl skrifwer thet

ib.

icke med theras rätt och wilja, fast man sörja the thes emellan
fruchtligen häröfwer och bekänna sig siel thet bästa the kun-
na emot theras gräfliga sinnen och äro på the intet skulde
i then synden som är Guds hädelse och sådant mera, utan
skulle öfwerwunne warda hängas them öfwer såsom ett malum
poenæ eller castigationis, som Reinkingk i bindt ... expresse
säger i Summan bestod kan thet ock wara med thesse omwände
complicibus, att såsom malum obsessionis hänger öfwer pios
obsessis utan att hos them wara egenteligen en dödlig synd och
Guds hädelse, så kan ock malum illusionis hänga öfwer com-
plicibus conversis utan att wara en medelbar öfwer
theras wilja, eller annan sådan synd i thy hwad the säga
thet säga the så wäl som the göra intet wiljande utan inviti
per ignorantiam, som ock i thet göra wanligen in obsessis en
wis likhet sig infinner och kan af en anförd Scriptore § 862
thet wisligen, att in hoc passu, hwilken thet wara lika med obsessis
et illusis, af theras error mentis kommer thet som ofta sker att
sådana complices conversi will in i döden stå fast på sin förra
orätta bekännelse och lägga stora obtestationer ändå på them
som the beskylla.

XXV. Thet andra, att complices poenitentes, ha warit illusioner
underkastade, thet betyga många theras mångfalliga kla-
gan, att the sjelfwa ock sådant the ha sig bekant och ånge-
rat, äro wordne likafast förda, som the thet mena, ja
ock i the yttersta wattnena, som the lofwa föra in, the
gingo till rättarstugan. Många trowärdiga berättelser
har jag hört om sådana theras klagan i thetta ärende.
Om nu någon säger: att the ha warit realiter förde
till blåkulla och intet illuderade förutan thet, att thet kom-
mer helt mindre öfwerens med Guds nåde mot the
förförde, så kan man ock a fortiori thet sluta, att kunna
complices poenitentes post conversionem realiter förande
ingalunda wara kunna the illuderade warda, emedan
jag ock wet, hwarom exempel finnas, att ock complices poe-
nitentes ha talat thet som ingen sanning utan illusion
wara kan, dock will bättre hwarefter frågas.

XXVI. Thet säges ock: att Gud intet tillstädde, thet botfärdiga
complices sådant i theras dödsstund tala, men hwarmed
plägar förmenas, först att thet är ofta nog för mami

seende

Hwad ögon intet så pekat om betraktningen än sanne eller
intet, sedan att Gud ofta tillskickar, thet är, intet förhin-
drar synden. Nu är sådant tal hos complices poenitentes intet
egentligen en synd utan heller ett opus infirmitatis än
malitiæ humanæ, än thet är så, att Gud ofta intet hindrar
synden, utan låter henne ske ungefärligen men kan han thetta
tillåta som allramest heller så förnämligast en bräcklighet är
i synnerhet och förnämligast Gud tillåter och ofta, att en dö-
mare dömmer en orätt dom, then drivit till stort yrkel
och kan thet ske, att domaren så dömmer, intet sannt af
ondskan, utan något annat misgrepp i saken. Ochså kan
Gud och thetta tillåta. Sedan will och hwarjehanda betraktat warda
hwad en landsplåga och att förvandla Guds straff är, Gud tillå-
ter då för landets stora synder, thet som somt sagt i högsta
graden svårt är. I yttersta hungersnöden hafwa mången gri-
pit till omänskliga och fasliga saker som man nogsamt igen-
kommer. Thet är tharpå grundt, då Gud sänder plågor öf-
wer Land och Folk, att menniskan skall söka i utfällig ran-
sakande och sökan, stundom i then ena, och stundom i then
andra. Thet må mången wille thervid skulle thet, att at then
sådan bekännelse är en tillskickt plåga af Gud måste
wi låtat gå, som thet går i många hwar jag hört så infe-
rera, homines non quidem eruditos, simplices tamen et bonos:)
så följer thet intet, ty tvärtom följer thet, att man i Lands-
plågor intet skall låta sitta händerna neder, utan arbeta
emot thet onda på alla af Gud tillåtna vägar. I krigs-
tider sätter man i fara för fienden man tå måste Solda-
ten försöka att afhjelpa plågan, ytterst genom sin svåra
fara och möda. I Pestilentz tider hafwa man wåndt af
smittan, då måste läkaren söka till att lindra och afböja
thet syndastraff som tå förhanden är, fastän thet kan med
hans stora fara och besvär, Gud will thet så hafwa, ja
och mitt under syndastraffet, altså och i thenna plågan så
hafwa många allt ut för satans frestelser per illusiones
många utan för falska tillerättelser, men thet är doch
Guds godhet, thet han will, att mitt i sådant syndastraff
många skall så öppna till att drifwa satan tillbaka,
ehlo med andeligit [illegible] med werldsligit swärd, och att
the ofrälliga må så tydligen arbeta sig ifrån verldens tillmälan,

Th

ehuruwäl thet Predikantar och Domarar en swår syssla hafwa, att-
så tillåter Gud sådana swåra frestelser komma, men will att
wi emot them oss förse skola med flit och försiktighet, hwartill
och thet in hoc genere mali hörer, att man intet har långt
borta, hwad man tänka och göra skall, då Gud tillåter thes-
ligit folk wäcka ut för sådana tillwitelser, synnerligen och
af complicibus poenitentibus, utan att fördenskull hwar till
then ändå att man må se, att Gud likawäl tillåter thet
somliga saker genom tilltalan; såsom och hwad han will, att wi
thervid göra skola. Jag säger att somliga thetta saker och
hwarmed menar jag allenast them som sig på experimentet
hafwa, hwilket man märker icke allenast in utan och utan
hända skall warna. Är och en mening af stor consequence
och warnad att wäl considereras. Och thet kan ofta ske att
en betänkelig complex i sin ytterste synd wågar på then
som alltså alltid har warit misstänkt för ärlig, och för
att ännu, som genom gravera kunde, fri och otillhåld. Jag
skrifwer thetta intet i then mening, att the medhwilken
jag om sådant må hafwa confererat, eller ändra af
förstånd sådant saker, eller intet till förmenande warder
utan allenast till att wisa af hwad wårtta meningar om
sådana bekännelser så wäl som ännu i thetta wärl-
sandt många ex vulgo ej utan helt præsumerlig fram
intagna woro till hwilkas insigt, jag och thet menar
kunna swaras som nu swarat är.

XXVII. Then uthförs swänga Binsfeld och många flera som med
honom att göra, drifwa mycket starkt thetta argument
att om man säger att alt sådant som nu omtalat är
kan härkomma af illusioner, så kan då hwarjehan mis-
tänningsamma, som hor och mord eller sådant om-
mot begångit hafwa, ville wittnan sin emot sig wara
elidera och säga, att the hafwa warit af then onde illu-
derade, then synd, som the menar sig genom i misgärd-
ningen haft hafwa. Men Binsfeld har intet nogsamt
fört sig till sinnes. Bratt thetta crimen är i sin natur afskondant
från the andra, synnerligen och genom then natur, att i thet
warken så mycket illusioner man intet på i the andra.
Då nu thet Binsfeldio af andra bättre Auctoribus swarat ex

ipsa criminis hujus natura, thet finnes ock i andra saker
något, som är likt thetta, hwarigenom thetta kan förklarat
warda: då en wandrare logerad in i ett hus hwarest spökeri
om nättarna wankar, och så honom om nattan förer en
som säger sig bo i thet och thet landet och hafwer then eller
then namnet thet och thet utnämnt för sig. Item om han
reser sig, hafwandes eller med twå hästar, före man
intet weja eller sluta att thetta sig uthså hafwer, och
att man i thetta fallet, och i thetta huset utsman på sina o-
gen och orientera må, såsom ther honom på en wäg eller
i ett annat hus fått för sådant spökeri en sådan resan
de innan förekommer, eller på torget wid en execution
en afhuggen kropp, eller efter att nyligen fått blanz-
fånga honom att missfogas wisst blefwen. Meisarts hwarom
kan om så behagas läsas hos honom sjelfwan c. 32
Emellanst läggas thet härtill, att på thetta fallet efter Sins-
felds mening warda complices likwäl wittnesgilla med
ärligit folk. Dock will ~~jag~~ thet här anmärka, att fastän
Diafwulen har stundom och helt sällan fått tillstånd att
förorsaka illusioner i andra criminibus med, så har lik-
wäl Gud altid så hållit handen öfwer sitt werk, thet man
lika naturliga skändet, att altid har funnits något skiäl
in contrarium idque per visionem naturalem, thwarmed then
oskyldiga är hulpen worden och illusio röjd, hwar nå-
gon satt en oskyldig i något crimine furti, caedis eller
sådant per illusionem seu visionem illusoriam, så har ock
tillkommit visio naturalis et recta hos andra på sam-
ma tid satt honom i sin oskyldighet, dock äro sådana
exempel helt rara om de ock att finna äro, och så
wi att fort i them thet, att Gud intet har tillåtit
Diafwulen att blanda thetta hwart om annat och ofwan
förskalat med illusioner i andra saker, som in hos crimine
magiae, utan han har mäst med them blifwit inom
thetta crimen, och hwad som uthöst therutill på något sätt
länder, såsom då han sina conventer för ärligt och oskyl-
digt folk stundom mer nyckat sällan representerat
hafwer —

XXVIII. Thet styrker och genom åtskilliga berättelser förwandlingens hwar för sig bewiis; i blåkulla färden en och annan realitet wederfaren är, hwaraf sedan slutes att man tharu hel tro må. Man först will thet wäl stadfästas om realiteten i sådana exempel wid och säker är och icke sådant utom en slik färd kan warit them wederfarit. Sedan fastän the realiteter föruti allra nöjast tracterade warda, så följer intet tharaf, att eld thet the se är reelt, och hwad the therefter berätta, therefter och sant wara måste.

XXIX. Thera inpregor kan jag nu intet tiga mig före efter som thet redan hwar gått längre ut än jag gerna wille, thet allenast wid till att slut besvarat warda, thet af mångom såsom helt straxt och oemotsägeligt ådifwas, att om man intet wille hålla bevarande och complicum s: helst förstående poenitentium bekännelse för att skäl att döma på, så är ju hela werket förlorat och intet mödan wärdt att något ransaka och sig hwari företaga, på thet snarast lärer man snart ingen trollpacka taraffa. Det samma först att detta synes föra med sig endingen thet, att barnens bekännelse är thet yttersta skäl som i detta wärendet kan gifwas, allra och att man ingen annan ingång i saken hafwa kan, än genom barnens berättelse, thet förra neka the alla, som med större förstånd i saken gå, och tillstå thet att thessa confessiones intet kunna allena gälla att döma en ifrån lifwet, ther doch confessio propria hwar kan thet göra för sig sjelf, så och the andra twenne ö disputerliga skälen, det efter kan och möjligen besta sig e contrarium lära finnas om man tager sig före, att noga undersöka hwar thet står till med Lösfarna, signerare och annat slikt folk item med them som ha then allförstora och onaturliga mjölklyckan om man ginge noga tillwäga hwarnad efter justa et probabilia indicia, om och ingen judex inferior lärde sådant wara, när thet förekommer allra flitt och remisse handterade, lärde hopen intet blifwa för liten, att thetta måtte ske, hwad jag ofta önskat. 2o Jag kan och intet se, hwarföre wi icke skulle på thetta sättet finna igen en tämmelig hop, så wäl som the i Tyskland, som intet ha adtenderat till thessa confessiones complicum. 3o Högländer

som

penningemän, hafwa hos Christelig Öfwerhet och domare tagit
ligen sig utlåtit i then meningen, att så detta trollwäsendet
så mörkt och inwecklat wara, att man intet säkert
skal sig kunna skilja de skyldiga ifrån de oskyldiga, så
skall man befalla saken Gudi så länge och uppehålla med
det wåldsliga förfarandet [illegible] thes [illegible] thet [illegible]
ligen, hwilket än wara mot [illegible] utrotta och
[illegible] Guds [illegible] med flitigt undersökande
[illegible] tiden till bättre upplysning gifwa kan.
vid. Meifart c. 16 et ejus vestigia premens Freudius qv. 358 thet
fan qv. 357 af Guds ord cautione criminale Seyferto och
andra allegerar än hos mig och flera ingalunda tänkwärdigt
thenna saken [illegible] mött och wäl sagt, att in re dubia [illegible]
~~man~~ man hellre skona flera skyldiga, än låta det gå så långt
till att och någon oskyldig skola med gå till döden
Jag förmodar [illegible] icke, att någon häraf införa
skall, att thet wåldsliga förfarandet skall under
thet jag will, att thet [illegible] så långt, som thet någonsin gå
[illegible] och intet gå så långt, som thet någonsin gå
kan [illegible] thet hafwer aldrig warit min tanka
4:o Thet hafwer och aldrig warit min mening, att man
barnen aldeles och öfwerallt må förbigå och intet [illegible]
någ höra och considerera hwad the säga.

XXX. Ty att jag nu thertill kommer och mig, efter mitt
ringa omdöme utan någons praejudicio utlåta, hwad
[illegible] wara med barnen, att ingå in processu
hwad mig synes wara med barnen thet så föra, att
iudiciario, så håller jag med andra thet så [illegible]
med the barn, som befinnas af [illegible] ålder, antingen
[illegible] eller [illegible] intet [illegible]
[illegible] thom [illegible], och [illegible] thet bättre [illegible]
att göra än thom [illegible] på then ort the födde
antingen the hålla sig [illegible] på then ort the födde,
äro eller gå omkring, doch [illegible] jag thom som [illegible]
[illegible] [illegible] hafwa, att considerera och
[illegible] kallade [illegible] äro att
[illegible] the så [illegible] äro att
separera ifrån the andra barnen, thes och the [illegible]
[illegible] på sin ort [illegible] sig som [illegible] sig [illegible]
barn, dock i [illegible] [illegible] barnen [illegible]
mig att man [illegible] likwäl höra Ty 1:o [illegible] man på
thet

thet [illegible] en menniskia under thenas owärdiga och fen=
seliga tillstånd hwarefter man sedan anledning hafwa
att bättre söka hwarmot. 2:o Thet kan stundom någon fin=
ning framkomma thewid att barnet sin bekännelse gör, then
kan komma fram hwar jag icke directe eller thewaf att man
nu tro barnet såsom talande ex principio vero et certo,
utan såsom af att tillfälle eller att medel, som stundom kan
röra upp och bringa fram then rätta orsaken, på hwil=
ken allena man döma grunda kan och icke på barnens be=
kännelse, om på nyo, att then som barnet eller en complex bekän=
nat, war på, och i sanning skyldig, kan samwetet stundom wid
sådan bekännelse hemma på röra, att han sielf till fall wid=
gå bekännelse. Jag minnes mig hafwa hört sådant exem=
pel skedt med en Hofman där att hemligt dråp begångit
war och man intet skäl hade att tala igen bemannin=
then måltiden ther många tillsammans woro, ändteligen
man att drängarna inrätta [illegible] igen, då kom [illegible]
fram och [illegible] att [illegible] infall [illegible] på den man minst
[illegible] [illegible] och [illegible] [illegible] thenselfwa: Delinquenten stack
then under så hårdt att han med sig och alla utgifwa
sig nöjder, och sedan therefter ytterwara med sin bekännelse.
Thet kan ock icke så ingifwat sällan ske då man talar med
them som complices och barn bekänna på, thet han hwar
meriterat att med them confronterad warda, att han
i [illegible] sig något förestå och nöjer, ther jag icke
att för [illegible] falla, skall med D. Faber hafwa summa me=
ning ther han diss. 4 de confrontat. skrifwa, att indica=
tiones complicum legitimis requisitis munitæ tam de=
mum ad torturam (: ingalunda man tum demum ad con=
demnationem :) valent, si ex inquisitione responsionibus et
confrontationibus fortiora indicia emergant, han will
ha indicia legalibus requisitis munita, och ibland the
indicia när fama mala, auctoribus nec incertis nec
fatilibus orta :) men till torturam will han ha indicia fortiora
än som confessio complicum är, än mera hafwer sådana
indicia, på rättmäan sagt, solidissimæ probationes till condemna=
tio

[illegible signature]

tionem ?

XXXI. Altså blifwa då confessio puerorum et complicum recte qua=
lificata en wäg eller en ingång till widare process och forsa=
rande i saken, så att man ock genom thesse giltiga qualificerade
bekännelser kan försöka om de leda widare in quo rationes
probandi idoneas eller intet. Och wet jag wäl intet ansein
om thenna meningen. Om indicatione complicis non in=
terrogati: quibus pares sunt pueri et puellæ, sæpissime etiam
ante omnem interrogationem præsertim judicialem, in=
dicantes: som en sådan indication, säger jag skrifwa
then berömde Julius clarus, Lib. Fracd. qu. 258. denun=
tiationem socii talis non accipiendam esse, ut dictum
testis, sed tanquam denunciatoris vel notificantis qui tan
tummodo aperit viam judicii ad inquirendum, wille wäl
märkas att han uti en sådana kunna antagas för witt=
nan och säger them intet mer göra än att the öpna wägen
tantummodo viam aperiunt, säger han och det intet ad con
demnandum utan ad inquirendum, thetsamma kan ock
främmandeligen colligeras af Jabors ord trach. de tortura
c. 4. th. 13. denuntiatio complicum indicium facit
ad processum gradatim informandum han sätter då
denunciationes ~~et~~ confessiones i then första graden af
processen, hwarest probationes intet ännu kallas utan the
hafwa sitt rum längre in, wore therföre synnerligen och
efter hans mening thesse indicia inga probationes utan
efter en wäg thertill.

XXXII. Thenna ting wore hwar wärd att iakttagas, först att, ehu=
ruwäl man säger thet sådana bekännelser gifwa en
wäg och ingång i processen och sakens grundwarande
mamma man dock intet thet, att the then endaste wägen
och ingången wore. Man kan ock hafwa andra
med, ehuruwäl ock thenna tå then finnes, intet är
att förbigå, sedan tykes mig så en instans, som händ
infallen will då man säger, att i sådana bekännelser är
gen wißhet är, och likwäl will man them göra till
att utfinna sanningen, thet är kunde en säga fa=
cere mala ut eveniant bona, thenmed måste man
haldra hålla them för en sanning. Dock kan thetta ij
sat

Dz

intet demovera mig ifrån then förra meningen, om man
hålla barnens och complicum tal för en [illegible] eller
ock ett tal, som propter vitiosam originem ingen vim
probandi hafwer och will likwäl med samma tal bewi-
sa att samwetet skal gravera en menniskia thet ej är
synd. Men då man låter barnen tala, och will
thet höra, allenast bekännande thet som en underrättning
och tillfälle gifwande egen bekännelse eller något
annat skal sig [illegible], då är thet hälst en [illegible]
man ting. Men wet att ofta sielfwa domaren sä-
ger något per simulationem licitam thet han sielf
wet intet sig på hafwa, som han säger, will dock
sålunda försöka, om samwetet thwingar [illegible] utta-
la han, och thet gör han synderlig. Dock will [illegible]
försigtig och christelig domare märkat så [illegible]
hafwa, att then bekänner intet annan genom
barnens och complicum oportunitet och [illegible]
öfwerfallen, hälst then han [illegible] blödig allra försi-
[illegible] menniska och [illegible] med [illegible] och [illegible]-
liga gravationer. Men thet står på till, att barnens
och complices intet kunde utföras utan then [illegible]
[illegible] förfrågan, då wore skäligt att domaren inne-
hålla, doch kan fördenskul en industrius judex så-
dant förekomma. Det kan ock wara att skal att
höra barnen och complices, synnerligen serio poe-
nitentes, att then the haide realiter [illegible] thet the
sagt och thet wore på i realiteten sielf passerat kun-
de tå samwetet thes bättre utletas, och wore be-
synnerligen då intet swårt att [illegible] thes tala [illegible]
[illegible] och thes på [illegible] ligger. Men hälst the-
med tal i sig sielft och på sielfwa saken [illegible]
likwäl på thet samwetet med domaren på [illegible] sida
saknat kunnig warande, [illegible] [illegible]

skal

skal än sådana vedersakares tal och bekännelse. Ty på sidan man sådant tal i sig sielf anser, när thet ock af samma tal intet klarnat utan förbragt, hvilket som talen thet sant är: thes högre, i hvilken så många thet ofta när talen, will så thetta uti mindre skal utsökias och utspökas.

XXXIII. Att therföre af allt thet mig hör till i thenna saken framkommit när blifwer jag vid then mening om bevisning och complicum bekännelse, som jag nu något vidlöftigt för sakens svåra moments skull haver gifwit till känna. Kommer ock härvid thet i fråga, att såsom alla rätta christna gärna och rättaligen så vidt och långt sig vilja utsträcka, så att wi ock hålla oss ifrån thet, som misstänkt är, att något djefwulskt skal må ligga therunder, så bör oss thet ock göra i thetta fallet, hwarast hans illusions bedrägeri och praestigiae tanquam in campo proprio i stor myckenhet och frequentia finnas, thet wäsenteligen någon försiktig ankomm.

XXXIV. Skulle ock thet ske, som wäl ofta ske kan, att på thetta sättet många skyldig undanslippa så blifwer jag ändå warachtig vid [illegible] mening som säger, att man ock in hoc crimine quantumvis excepto, skall in re dubia, gå in partem mitiorem och att then universale domares regeln ock här gälla bör: att thet är bättre i en tvifwelaktig sak släppa en skyldig än straffa en oskyldig, om en skyldig slipper så kan han en annan gång röjas förr än han dör, hwarocktiken kan han then sista Herrans domsdag intet undgå. Men hafwa then oskyldige aflifwat på när tar skaden wedertan och thet så, att thet heter factum infectum fieri nequit, hwarföre ock then himmelske rättfärdige Guden, som han befallt intet låta trollkonor lefwa Exod: XXII. Deut: XVIII. han har ock strängeligen och ofta alla domare anbefallt, att the intet hwarken genom wåld eller genom orimlighet förgripa sig på the oskyldige.
Exod: XXIII. Deut. XXV. Prov. XVII. Sap. XII. Hist: Susan. v. 53.

Ut [illegible]

hit kan ock hänföras thet Gud säger Ezech. XIII. 19 thessa=
skändigheter uppsöndrande, som hvad intet s: thes kallas; sädeskorn.
XXXV. Thet man har märkt af somligas tal och bref, att the me=
na thet barnen måste ändteligen och nödvändigt vara=
de till then nyliga fortplantelsen brukte af trollpackan,
som then plägar om hon sjelf blifvit yppad i lifvet och
intet svarat uppsåget, thet är mig alltid som en falsk
och farlig mening förekommit, hvilken nästan synes hä=
fva velat att trollpackor skola få lefva, allenast
man them sådant tvifla kunde. Men om the ock i
thenna mörkheten kunna gömma sig undan Svea=
det s: alla föreställningar gifva thet efter, att thet ofta
sker och kan ej annars hända i verlden s: e: så följa
intet att barnen therföre utan att hända rena
thennas och diaboliska ros. Men hvar af godo bevekt
telse, att Christna menniskors barn ha blifvit the
ra plågan under thet annu lefvernet, som the ha blif=
vit emellan sin föraktelse. Dessutom om hvar man
hört klagas, att då then ena trollkäringen är uppbyg=
gen, hvar en annan tagit emot syssla, att föra then
stante jam tristi illa sed vera hypothesi, att man kan
intet hafva att ogrundt med lekamligit svärd ut=
rota, så skulle ju thenna trollpackornas succession
i barnaförmedlet hvarvaftan annan intet utrannin=
de förr än barnet sjelf toga på att föra, och then
Öfvermannen kan intet med sådant skal besvå en
trollpacka, och måtte derföre lägga henne, så bör ock
Christna dock alltid hafva i att befrämja minna
grund för sådan kraft som i andra saker Guds
ord bön och åkallan, och all gudaktighet är. Thet
kan intet nekas, att barnen äro nu i allt för
långan tid i sin Christendom intet skötte som sig
borde, till hvilket många våldsamt concurrera.
Thermed är thet mycket likt, att Gud inspirerde till
Landsens mångd, men förnämligen thenna synden hur
&c.

låtit thet såsom och tilförene möjeligen så [illegible] [illegible]-
fat öfwer os komma, och therwid gifwa os en stark stöt på sidan,
att en gång wäckia upp och thetta gällde och skola falt [illegible]
bättre. Om nu Gud begynner lätta [illegible] [illegible] under detta
konsat myckt längre måste wi tänka, att han bäst wet tid
och stund att hjälpa och frälsa och emedlertid [illegible] fort med
förökande i bot och bättring bön och åkallan; för diefwulen
mägt att plåga kroppen, [illegible] sinnet, Phantasien och min-
net med prästigier och illusioner, så får han therföre intet wäld
öfwer själen till thess salighet, ja, fast han och finge hwarand[?]
en tid lång realiter fara, allenast wi [illegible] [illegible] emellan
och stå [illegible] på honom med [illegible] förwånd[?], thet be-
hoferad[?] ju förr så heldre, att the [illegible] rättande som finge
att the trollpackorna intet wände fort [illegible], så skil
han tu intet [illegible] bön eller åkallan, eller möjet[?] Gudz
ord, sådant wet jag mig ha hört af flera, [illegible] be-
dra, som ha rest igenom staden. Och en [illegible]
wälsignelse; som kastar [illegible] grunden på Gudz
[illegible] löften, på wår tro och hopp, och all wår christen-
dom, om han får taga öfwerhanden, tienat[?] emot
Gudz klara ord och fasta tillsägelser Eph. 4: 27 1. Pet: 5: 8.9.
Jac. 4: 7. Sakens stora wigtighet och farliga consequence
har twingat mig till att flera rader härom skrifwa
än jag eljest[?] willat.

XXXVI. Jag wille och önska, att thet matte och wäl considererat
och studerat warda; huru en domare skall omgå med
them som sina bekännelser återkallen, om sådan åtra-
kallelse skall altid ogillas, eller stundom och af hwad orsa-
kar, och under hwilka omständigheter han gillas må
eller ogillas.

XXXVII. Thet plägar och ofta frågas om någon skil, huru högt the
kunna thet [illegible] gravera eller intet, så tyckes mig,
att emellan them wara en [illegible] åtskilnad, somliga
gravera nog, somliga helt litet, thet naturligen [illegible]

att

af mjölk, som hos somliga finnes skrefs intet litet efter-
tänkande hyfvar, hwarwid dock twenne ting tyckas wa-
ra att iakttaga. Först att man intet håller then mjölk-
kalyken för onaturlig, som naturligt warma kan genom
särskilt förstånd och flit i boskapens skötsel, fordras
och själfwa boskapens art och hwad man sådant
med plugens stunder göra mycket till saken, hwilket
dock många af wulgo intet attendera. Sedan att
man gör sig i all möjlig måtto förskaffad
therom att icke, then onde hemligen förer mycken
mjölk på en, och att then som thet får, intet är
bättre informerad, än att han menar tomtegubben
genom någon förborgad konst kommer thet tillwäga,
och genom intet annat någon ond ängel utan
ehjest annat ett hemligt Guds Creatur, hwarför
er han ock intet tacka härom, ej trowande, att han på
thetta sättet fått något af djefwulen, sådant oförstånd
bära Gud bättre förmenas. Men then som sådant wet,
och intet will wetta, warder härigenom nog graverad,
then löfjeri och signeri warnbare, pluggar ock thet än-
dra intet wara längst borta, fastän jag intet
kan säga, på warma hos alla, åtminstone är ti-
ängen therutill mycket benäd. Om sådant och thes
likt annat, hwad nu intet mera.

XXXVIII. Skyldskapen tyckes mig icke kunna något stort influera
ther intet och laferonne likwäl är ovillkorligt eller nå-
got annat lagligt indicium ther bredwid finnes.
Manasse hade intet lärt thenna konsten af sin fader
Hiskia, eftersom fastän han wid Josias fastän hans far-
der Manasse en trolldom warit hade och hans far-
der Ammon wandrade then wäg, som hans fader
war.

stundat hade 8 Reg. XXI. 20. groft öfwerstånd: Christendomen
hafwer jag hållit inter occasiones än probationes hujus crimi-
nis och will thätta falet med all mogt betaga, minnes jag
rätt, berörer cautio criminalis instädes, och ogillar thet,
att en brottslig i Tyskland en gång myckit graverades
ward, att han hos en förstånding sig rådfrågade om
han skulle fly eller bidra, thy han såg att thet gick myckit
skarpt till: Att nu flygt intet gör något wist, hafwa opti-
mi Auctores som bekant är noggrant wisat, förutan
andre hwar Carpzovius p. 3. qu. 120 § 64. mig hwar förnöjt
än mindre gör thet, när en resa till sin öfwerhet och
sökare thär besökt, och när thet wändt att hwar alt och en
mot betraktar, thwifwelsutan ock thet, som the Auctores hwar
om hafwa, hwilken Freudius allegerar qu. 319, hwilket
bemälte Freudius restringerer till them, som utur fängelse
sit utkommit eljes ansatt ärligit namn wunnit hafwer
than som hwarken ut gåfwa gör sig nog misstänkt
doch hafwer mig bemälte Carpzow p: 3. qu. 121 § 60 på-
minnt att thet kan ske, att ock en oskyldig begifwa sig
thet först om han troo therwed kunna undslippa
ond rykte rättegångs omkostnad och äfwentyr,
men huar wilja omständigheterna på i personen
som i sielfwa facto och hafwa tillbiudande skäl
skäles; I thetta ärnemat kommer jag ihog thet mig
ofta är förekommit, att thet wore godt om the som
hålla bannas och och complicum bekännelse för
att skäl med, the wille ock närmare specificera
hwilka skäl the må hålla kraftiga till att på be-
kräftiga theras confessioner, att på thessa tillkommande be-
kännelser en dödsdom grundas kunde;
I synnerhet kan thet frågas, om thessa skäl
som wi nu tala om, och hålla af mindre wigt
än

äro the tro omöjeliga, om the säger jag, att eller flera
utaf them then sachen hafwa, thetta torde hwar till
någon stoor upplysning i frågan om brännande och
complicum bekännelses kraft.

XXXIX. Hos mig synes thet modum [illegible] wara att
en hop ibland folket gängse orätta meningar blefwo
på tjenligit sätt corrigerade, att man publice något
hade thet man kunde emot them sätta, såsom på then
ena sidan, att rätt hwad som om thetta resonnerat [illegible]
gås, thet är på alla orter, och i alla Subjectis [illegible]
[illegible] dikt och fabelwärk och att man therföre icke behöfwer [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] och wid [illegible] wara brännas. Thet
~~[illegible]~~ [illegible] i [illegible] trolldoms [illegible]
[illegible] synder, och likwäl [illegible] sig kunna [illegible]
ga [illegible], the [illegible] at på andra och bättre tanckar
[illegible] och hwad sådant mera är. Likaledes på
andra sidan gå thessa meningar i swang, att thet intet
tillåtes en ofelbarlig i thetta Crimine komma i ofwant
[illegible] än mindre i lifsfarn och döden, item att djefwulen
kan wäl i Blåkulla representera en oskyldig person
[illegible] och drickande, och giörande lofliga [illegible], man repre-
senteras något i onda [illegible], såsom förandes barn, [illegible]
[illegible] [illegible] man then onde, och sådant mera, då
är han sjelf oskyldig. Item att thet är lofligit till
att utlåta sanningen, brännas eller [illegible] trollmod
och then som så kommer therutill lopandes, then är skyldig
och hwad sådant mera är, som jag till en del berört på
annat laget hafwa[?].

XL. Såsom jag intet nekar realitatem translationum, på
förra jag [illegible] en ändra consideration, hwilken
skal sen [illegible] wara, att then i thet eller thet Subjecto
[illegible]. Sägas ute [illegible] thet i samman, att therutill be-
hofwas [illegible] skal, såsom thet, att en finnas i
onaturlig och ofömmärkt hastighet [illegible] kommen
från thet ena [illegible] till thet andra, thet en
sielf säger sig wara om mattalid [illegible], eller thet
then

the ena om then andra betyga, swarandes intet annat på
frågor, än blott ord och sagor, thet kan intet translationem
såkert bewisa, efter så många befinnes thet utan
pinning och efter förblindning sagt; hwarest the i
frammande land hafwa rätt och ofelbart asererat realiter
hwad the gifwande skal för sig allena confessiones idoneas et firma
ratione qualificatas.
Hwarken eller förståndiga bekänna, att thet war ock menni=
xL1. skor intet möjligt, att finna igen och straffa alla skyl=
diga i thetta crimine, utan thet blifwer alltid en hop ogena=
till thess Gudz Ords kraft them uti rättan straffar, hwilka jag
ursäktar nödligt att the reglor, hwarefter man nu till
döden dömma må, intet wända många och waro ut=
satta, så att the thes snarare måtte kunna draba
på the oskyldiga med. Mig synes thet bättre, att the
skulle wara få, sedan the intet straffa så många, utan
må the såkert straffa bara the skyldiga, än att
the wara många och straffa flera, dock med någon
osäkerhet, att the straffa the oskyldiga med.
§11. Jag säger thet märkia, jag kan på then ena sidan
att sjö emot kunna skal på then andra, att wara samt
tragan i thet conspect, i hwilken then onde fienden pla=
gar handlas och likasom en professio uti sin konst
i sitt diaboliska gyklande syn= och sinnewillor,
som ej annat är, att man då som minst tro kan,
hwad han för ögon och öron framkomma låter,
men samningen skall man, af andra documen=
ter hämta, att icke diaboliska må få draga
oss, då han i bewarande och complicerande tal
spindar in något som sant är, på thet att
han må göra them trowärdiga, och sedan
genom thenna lögn stora blodbad i landet åstad=
komma. Skulle nu in cognitio hujus criminis
gifwas flera giltiga skäl, än the jag warit
uti alla ock: the skäl them jag intet har
kunnat se och: synnerhet om Confessiones pu=
rorum et complicum tal och såkert kunna

ro

roborera med de qualificationer, hvilka jag nu håller
ännu ofläckade, vill jag hellre lägga det på mig
att jag haver ensamt skulden och olyckligheten än andra
att hålla och förstå de skrifters mening och skrivarens
sammanhang, än att jag skulle antingen vårdslöst
strida emot samvetet eller ock ännu mera andras
opinion och æstime om mig, än mitt samvetes
trygghet hos mig hädanefter.

Hvilken Gud förtröste, hvilken under evärdeliga
tider evinnerligen Amen.

Martinus
Brennerus.